
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 4 (89) ■ Aprilie 2018

Monumentul Eroilor din Drăgănești-Vlașca, județul Teleorman

Din sumar:

Horia Bădescu: **Sfântul de la Densuș**
Theodor Codreanu: **Din țara *emigranzilor***
Acad. Alexandru Boboc: **Literatură și filosofie**
Dragoș Vaida: **Academiei, colț cu Edgar Quinet**
Cătălin Mamali: **Despre valoare și demnitate**
Acad. Ioan-Aurel Pop: **Ce spun cronicarii...**
Maria Vaida: **Înfăptuitorii Marii Uniri - Femeile române**
Lucian Costache: **Eminescu unifică**
Florea Firan: **Paul Celan**
Paula Romanescu: **Gioconda pariziană cu buchetul de violete**
Ion Pătrașcu: **India, povești nemuritoare**
Nicolae Melinescu: **Zumzăit de Ramaphosa**

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Respect pentru Valorile Naționale

Gheorghe PĂUN

Titlul anterior este, de fapt, numele unui complex-ambițios proiect inițiat la mijlocul anului trecut de Consiliul Județean Argeș, președinte al acestuia fiind conferențiarul universitar, medic, Constantin Dan Manu, în colaborare cu Asociația DACIN SARA (regizorul Șerban Marinescu este președintele Consiliului Director, jurnalistul Bogdan Ficeac este director general) și Academia Română. La lansarea proiectului, pe 22 iulie 2017, la Conacul Goleștilor de lângă Pitești au fost prezenți patru membri ai Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, acad. Eugen Simion, acad. Nicolae Panin (toți trei, președinți de secții ale Academiei) și subsemnatul. O întâlnire amplă, bine organizată și bine mediatizată, desfășurată chiar în curtea boierilor Golești, cei cu solidă prezență în istoria noastră (întemeietori de școli și spitale, participanți la Revoluția de la 1848, la Unirea din 1859, la Marea Unire din 1918), sentimentul fiind al unui bun început de drum, la un pas de Anul Centenarului Marii Uniri. Simpla formulare a siglei – *respect pentru valorile naționale* – este de toată lauda, mai ales în contextul entropic și nivelator al vremurilor „noi” (altfel, nimic mai firesc decât ceea ce sugerează această siglă...).

Încă de atunci, alte șapte județe au aderat la această inițiativă, la un moment dat numărul lor crescuse la opt, nu știu câte mai sunt acum. Lucrurile au mers însă mai departe în județul Argeș – și frumos au mers.

Acțiuni „de profil” (cinematografic, pe specificul DACIN SARA) au fost mai multe, semnalez însă aici numai sărbătoarea devenită tradițională de la finalul anului trecut, *Zece pentru Argeș*, organizată tot de Consiliul Județean, un mod de a cinsti valorile argeșeano-naționale, performeri în zece ramuri de activitate, de la învățământ la afaceri, de la sport la administrație. Semnificativ-simbolic este trofeul oferit celor zece laureați: o copie a Monumentului Electricității, Prometeul de lângă Barajul Vidraru, operă a sculptorului Constantin Popovici.

Pe 23 ianuarie a.c. a fost organizată, tot la Golești, o altă acțiune, spectaculoasă îi putem zice, parte a proiectului Respect pentru Valorile Naționale, dar pusă sub semnul Centenarului Marii Uniri. Momentul principal a fost aprinderea *Flăcării Centenarului,* în curtea conacului Goleștilor, flacără depusă apoi pe biroul regal (la Muzeul din Golești, locul unde a petrecut prima noapte pe teritoriul României Carol I, la venirea sa în țară, în mai 1866, se păstrează tronul pe care au stat toți regii României, un birou aparținând lui Carol I, precum și o trăsură a familiei regale) și care va ajunge anul acesta în toate localitățile județului Argeș, iar la 1 Decembrie și la Alba Iulia. Iarăși semnificativ-simbolică idee.

Aprinderea flăcării a fost precedată de un *Te Deum* în memoria eroilor Primului Război Mondial și a familiei Goleștilor, susținut de Arhiepiscopul Calinic al Argeșului și Muscelului, înconjurat de un sobor de preoți, și urmată de o Horă a Unirii. Întreaga întâlnire, încheiată cu un spectacol de cântece folclorice și patriotice la Casa Sindicatelor din Pitești, a avut ca subtitlu memorabila sintagmă a lui Iorga, *România de la Argeș.*

Am consemnat această simplă „cronică de evenimente” cu mai multe gânduri-intenții: să fac cunoscută inițiativa argeșeană – dacă pot spune astfel, pe trei direcții: spre cetățenii județului, interes și mândrie dorind să le trezesc, pe orizontală, spre alte județe (bănuiesc-aflu că există numeroase alte inițiative similare, e bine să se știe unele pe altele, să se coreleze, să producă un „efect de sistem”, solidarizându-ne) și, de ce nu, *spre în sus*, spre Guvern, Președinție, Parlament, poate vom auzi de o însumare-coordonare a multelor acțiuni locale (de fapt, vorba acad. Răzvan Theodorescu, despre proiectul argeșean: „inițiative la nivelul de sus al nivelului local”), poate Guvernul, Președinția, Parlamentul își vor da seama că „în teritoriu” există o veritabilă emulație a Centenarului (ca intensitate, „neașteptată” pentru „analiști”, o compar cu emoția, evident de altă natură, prilejuită de funeraliile Regelui Mihai), care așteaptă să fie preluată, potențată, pusă la temelia unui proiect de reconstrucție națională. Și, desigur, mai am un gând, unul răutăcios, mărturisesc, anume de a-i enerva-speria pe zeflemiștii de serviciu, de prin mass-media, de pe forumuri, unii mercenari năimiți, alții inocenți (deci, cu probleme psihiatrice – am inclus prostia și snobismul: priviți-le buzele lăsate, crisparea, figurile de bolnavi de ulcer, observați-le precaritatea argumentelor, numai sofisme și imprecații, și a limbajului – etichetări la nivelul de logică al copiilor certăreți), o mână de nefericiți care, dacă ei nu se pot bucura, ar dori (ei sau păpușarii lor) să strice și bucuria altora. Miza nefiind, desigur, sărbătoarea în sine, ci, pentru păpușari, mult mai gravă – astfel, mult mai gravă fiind și vina marionetelor.

Tocmai de aceea, din *România de la Argeș*, cu ochii spre *Flacăra Centenarului*, chem la *Respect pentru Valorile Naționale*... Și la o Horă virtuală a Unirii, de dimensiuni dodoloațe...

Toate-s vechi și nouă toate...

Astăzi se încep alegerile pentru Reichsrath în Germania. Deși lupta nu are pentru cititorii noștri un interes direct, totuși înverșunarea cu care se poartă, precum și vederile deosebite ce se ciocnesc în ea merită atenție și îndeamnă la asemănări.

În Germania, luptele electorale sunt departe de-a avea acea lături hidoasă de intrigi personale, de mici interese de păsuială, de vânătoare de funcții și de diurne pe care le au la noi. Organele statului, cele judecătorești și cele administrative, sunt inamovibile, miniștrii se bucură de încrederea regelui chiar atunci când reprezentația națională le-ar fi nefavorabilă. În opoziție cu Parlamentul, în contra voinței majorității liberale, s-a declarat războiul de la 1866, care a întemeiat unitatea și mărimea actuală a Germaniei.

Și azi guvernul, principele de Bismarck îndeosebi, luptă în alegeri împotriva liberalismului.

Puterea și precumpănirea europeană câștigată prin războiul de la 1870 ar fi lesne pierdute dacă oameni fără tradiții ar prefera o descărcare momentană a poporului german cu prețul slăbirii statului. Germania e silită a ține la politica păcii armate dacă nu voiește ca vecinii ei puternici să pună piedici dezvoltării ei viitoare.

Dar paralel cu absorbirea tuturor puterilor prin înarmare s-a dezvoltat cestiunea socială, sărăcia claselor de jos, care cere o grabnică remediere.

Și aci guvernul și liberalismul sunt diametral opuși. Pe când liberalii nu admit facultatea statului de-a interveni in organizarea muncii, guvernul voiește din contră, prin noile mijloace ce i le va crea monopolul tutunurilor, să asigure pe lucrători în contra sărăcirii și mizeriei. Statul german cere prea mult supușilor săi, prin obligativitatea generală a serviciului în armată, pentru ca să nu le datorească o compensație, o asigurare în contra urmărilor serviciului militar, în contra urmărilor sociale ale războiului.

Precum vedem, lupta e între vederi foarte deosebite și cu toate acestea e o luptă pentru a determina *voința* statului, nu însă o sfadă pentru împărțirea bugetului și funcțiunilor.

Înrădăcinată în înclinări, în instincte, ea se poartă fără cruțare și dintr-o parte și dintr-alta, păstrând cu toate acestea înaltul caracter moral al unei lupte pentru idealuri politice și sociale.

Când comparăm aceste lucruri cu sporul de funcții, de nepotism, de păsuieli, de diurne, de făgăduințe care se petrece la noi în vremea alegerilor, când vedem seriozitatea și adâncimea de vederi ce predomină lupta de acolo ș-o comparăm cu goana de interese personale care se practică la noi sub pretextul principiilor liberale naționale, ne vine să ne îndoim despre folosul și eficacitatea sistemului parlamentar în țări fără cultură suficientă. Aci la noi nu e chestie nici de liber-schimb, nici de protecționism, aci statul nu are în vedere apărarea claselor sale muncitoare, aci chestia de căpetenie este ca corectori de gazete să devie milionari și vânători de abecedar directori de bancă și de drum de fier. Golul intelectual și moral care se simte-n viața statului îl întâmpinăm în aceeași măsură în alte ramuri de viață publică: în știință, în arte, pretutindeni.

A compara stările de la noi cu cele străine înseamnă a alătura un teatru de păpuși cu o luptă ce se petrece pe câmp limpede de bătălie. (*Timpul,* 16 octombrie 1881)

Ieri s-a reprezentat *Moștenitorii* și opereta *Contrabandierul.*

Se știe că în *Moștenitorii,* Millo joacă cu nesecata lui vervă rolul lui Izidor Giridot. Și aseară bătrânul nostru artist era în cele mai bune dispoziții, reprezentând pe egoistul moștenitor pe toată scara dorinței de câștig. Dacă această piesă, îndealtmintrelea foarte puțin însemnată din punct de vedere dramatic și rău tradusă în românește, a putut să se susție atâta timp în repertoriu, aceasta este a se atribui exclusiv lui Millo și modului în care-și joacă rolul.

Reprezentația *Contrabandierului* a fost asemenea binișor reușită dacă considerăm circumstanța atenuantă a puținelor mijloace artistice de care dispune teatrul pentru reprezentarea unor lucrări muzicale. D-nul Popovici are un glas sonor și plăcut, iar d. Mateescu are și glas și talent comic.

Cu ocazia reprezentației s-a înscenat o mică cabală în parter, care-a avut un curios epilog în fumătorul teatrului. În *Moștenitorii* e un rol de amoreză naivă (Paulina), pe care în stagiunile trecute-l juca d-ra A. Popescu și care în această seară era jucat de d-ra Constantinescu.

O seamă de tineri începură – la intrarea în scenă a d-rei Constantinescu – să strige „Popeasca!", alții aplaudară pe noua purtătoare a rolului. Publicul cel neinteresat în această afacere îl chema pe Millo, pentru a acoperi scandalul ce se înscenase.

Între acte, d-ra Popescu apăru în foaierul teatrului și declară d-lor adunați acolo că pe nedrept i s-ar fi luat rolul ce-l jucase de atâta timp, dându-se unei alte.

E evident că rivalitățile dintre culise nu privesc întru nimic publicul și că manifestanții *pro* și *contra* ar fi trebuit depărtați din sală de către poliție, care are și ea un rol de vreme ce i se dau locuri *gratis* pentru a asista la reprezentații. Dar se vede că pentru poliția d-lui Radu Mihai asemenea lucruri nu au însemnătate. (*Timpul,* 17 octombrie 1881)

Tot așa ni se pare de prisos citarea fiziocraților. În realitate, fiziocrații au cuvânt, deplin cuvânt, când pun producțiunea asupra negoțului, și citarea genialului pamfletist Voltaire în contra școalei din Quesnay nu are tocmai multă putere de convingere.

Chiar balanța comercială, atât de mult combătută ca erezie științifică, are o însemnătate reală și dureroasă pentru țările agricole.

Dar, în genere vorbind, este economia politică o știință atât de pozitivă și absolută precum par a ne-o reprezenta c-un aer mare confrații de la *Cumpăna*? Cuprinde ea adevăruri absolute ca matematica, de-o probabilitate aproape de certitudine ca științele naturale, încât să se opereze cu atâta ușurință cu noțiunile ei abia stabilite? Dar asupra „valorii", desigur una din cele mai elementare noțiuni, fiece economist însemnat își are definiția sa proprie, necum asupra altor noțiuni. Pentru noi e exactă definiția lui Carey: „Valoarea e măsura economizării de muncă". Am întreba acum, în ce vânzarea de rachiu, privită ca producțiune de valori de timp și loc, a economizat munca, timpul și puterea musculară a țăranului? În ce introducerea de obiecte din străinătate au economizat munca meseriașului nostru? Da, i-or fi dat foarte mult timp, dar timp pentru a nu face nimic, pentru a nu ști de ce să se apuce, timp pentru a muri în mizerie, căci i-au luat piața în care-și oferea brațele, l-au lăsat fără lucru. De aceea școala modernă de economiști are o formă atât de respingătoare și privește pe om nu ca pe obiectul perfecțiunii, ci ca pe-o mașină, ca pe-un animal condamnat a munci pentru cel mai tare sau pentru cel mai viclean.

În *Apărătorul,* un tânăr student în științele sociale ne răspunde. Cam confuz nu-i vorbă, dar nu de asta ne preocupăm. Nu ne vom ocupa mult cu citatele din cărți germane, ci ne mărginim la o rectificare. De aceeași părere (în privirea mijlocitorilor) este și americanul Carey, care nu stă departe de socialiști, zice *Apărătorul.*

Departe sau nedeparte, Carey *nu* este socialist. Dacă Eugen Dühring, care este socialist, utilizează idei de-ale lui Carey în contra teoriei populaționistice a lui Malthus și a teoriei rentei funciare a lui Ricardo, asta nu dovedește că scriitorul american are a face cu socialiștii. E în genere foarte ieftin de-a numi pe orice om care se ocupă cu cestiuni sociale socialist. Socialismul consită în anume *soluțiuni* ale cestiunii sociale, de-un caracter propriu și revoluționar, nu în recunoașterea, studiul și regularea legală a acestei cestiuni. (...) Tânărul student, în loc de-a cita pe Dühring, ar face bine să consulte pe Carey însuși în bună traducere germană de Adler (Münich, 1863, 3 vol.). (*Timpul,* 30 octombrie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeș.

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face prin Poșta Română (revista apare în Catalogul 2018 al publicațiilor la poziția 11.106).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale „Curtea de Argeș", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Sfântul de la Densuș

Horia BĂDESCU

De vrei să afli firea unui popor, alcătuirea sa cea mai din adânc, nevăzutele rațiuni care-i orânduiesc existența, caută-i atingerea cu tărâmul transcendeței. Felul în care o aduce în viața sa și o coboară în sărbătoarea sufletului.

Am fost la Densuș în anotimpul în care Țara Hațegului e lacrima de lumină a lui Zalmoxis. Vara, când ținutul acesta e o insulă plutitoare, fumegând de grâu, de păduri și de iarbă, iar zeii daci au uimiri arheologice printre ruinele Sarmizegetusei romane. Lentila magică prin care, cândva, Bălcescu a privit Ardealul.

Un iezer în palma mirată a unui uriaș. Și o matcă în care mari civilizații s-au înfruntat și și-au limpezit amestecul într-un chip nou. O vatră semănată cu semnele semințiilor care s-au amestecat în ea. Deopotrivă cu nemuritorii.

La Densuș, acolo unde se odihnesc, sub severe lespezi, strămoșii învățaților Densușieni, am văzut fascinanta mărturie a felului în care s-a făurit acest popor și în care se sting, se nasc și se întrepătrund civilizațiile: biserica din Densuș. Cu contraforții ei din coloanele în stil ionic provenite de la locuințele romane ale Sarmizegetusei Ulpia, cu leii ei funerari veghind, cu majestuoasă indiferență, somnul hieraticilor sfinți creștini, cu coloanele interioare marcate de străvechiul și păgânul semn thanatic al calului susținând cupola cu linii ce amintesc bazilicile romane. Lumea latină susținând și veghindu-și urmașii aflați acum sub lumina altei spiritualități. O latinitate solară, moștenită de un popor pentru care zeii și sfinții se puteau așeza la masa aceluiași banchet celest, divinități guvernând mai întâi universul moral, ostoindu-și identitatea în orizontul unei transcendențe „umanizate”.

Am văzut, în cel mai vechi strat al picturilor ce au împodobit, succesiv, interiorul acestui monument, ridicat pe la sfârșitul secolului al XIII-lea, chipul unui sfânt Bartolomeu ducându-și, în vârful *botei*, pielea jupuită de viu. N-am să uit niciodată chipul acestuia, pe care meșterul zugrav Gheorghe sau Ioan sau Petru din Densuș, care va fi fost el, l-a pictat cu țărănească smerenie și bună-cuviință. N-am să pot uita niciodată acest sfânt Bartolomeu-țăran, pentru că un țăran este acela care-și duce cu demnitate pielea pe băț, cu o demnitate ostenită, ca și cum s-ar întoarce de la coasă ori de la sapă, cu demnitatea aceea tipic rurală ce traduce mulțumirea unui lucru care trebuia făcut și a fost bine făcut. O demnitate senină care vrea să ne spună că și jertfa aceasta trebuie făcută, că și chinul acesta trebuie îndurat de cineva. Și cine altul ar putea fi jupuit de piele dacă nu el, sfântul Bartolomeu, țăranul din Densuș.

Sfântul Bartolomeu, țăranul acela pornind dintr-un îndepărtat secol să-și ducă în spate, alte bune sute de ani, pielea jupuită. Înălțând și ținând pe umerii lui însângerați biserica aceea nemaivăzută și văzduhul ca o lacrimă de lumină a lui Zalmoxis și pământul și limba română.

Sfinții Bartolomei-țărani! Sfinții țării ridicându-ne monumente cu pieile lor jupuite!

Când se aprind holdele, în iulie, un clopot de grâu bate în catedrala văzduhului ora de slavă a tuturor Bartolomeilor acestui pământ!

(Din volumul *Doar din pamântul patriei,* Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018.)

Din țara *emigranzilor* (II)

Theodor CODREANU

Fenomenul Păltiniș

Din rândul emigranzilor de toată mâna s-a desprins o categorie ciudată, deja semnalată, definită, cum am văzut, ca „boierii minții”, ca port-drapel al invadatoarei specie-hibrid. Se pare că nimeni nu a dat un răspuns mai plauzibil, mai ingenios decât Horia V. Pătrașcu la întrebarea cum de a fost posibil ca Grupul pentru Dialog Social să ocupe, imediat după 1989, locul privilegiat în cultura și politica românească, trecând drept cea mai înaltă treaptă a elitelor românești, vrednice să trezească un adevărat cult la scară națională, deși au existat și există valori superioare acestui grup (calitativ și cantitativ), atât în spațiul literaturii, cât și al științei, psihanalizei, filosofiei și teologiei. Punctul de purcedere, absolut surprinzător, dacă ținem cont că principalii actori au avut ca maestru un geniu, gânditor în cheie națională, pe Constantin Noica. Păltinișenii s-au desprins/despărțit de Noica într-un chip atât de insolit, încât au dat impresia că sunt direct plăsmuiți de geniul acestuia. Iată imaginea unui hermetism gordian, aproape imposibil de dezlegat cu mijloacele unei raționalități strict istorice. Cum de a fost posibil ca un *naționalist* atât de profund să ne fericească cu o mișcare programatic *antinațională,* culminând cu istorici și filosofi de radicalismul transnațional etalat de Patapievici și de Boia?

Adevărul e că din hrana spirituală a Păltinișului s-au înfruptat și alte mari personalități, cu mult mai apropiate de *sentimentul românesc al ființei,* între acestea aflându-se nume de înaltă intelectualitate, ca Alexandru Surdu și Vasile Dem. Zamfirescu. Diferență: ei și alții n-au reușit să iasă în prim-plan nici înainte de 1989, nici după simulacrul de „revoluție” din decembrie 1989. Altceva s-a petrecut cu Gabriel Liiceanu și cu Andrei Pleșu, mult mai sensibili la antenele viitorului, beneficiind, în primul rând, de talent literar și eseistic și abia în plan secund de vocație filosofică. Asta i-a ajutat să fie mai aproape de ideologia „corectitudinii politice”, care a devenit cea oficială, înlocuitoare a celei comuniste, și deci să acceadă lesne la comanda unor instituții ale statului (Ministerul Culturii, Ministerul de Externe, CNSAS), beneficiar imediat fiind Andrei Pleșu, care, la rându-i, cu ajutorul lui Silviu Brucan, a înlesnit urcușul lui Gabriel Liiceanu spre cea mai importantă și mai bogată editură comunistă, Editura Politică, metamorfozată imediat în Humanitas, devenind una dintre cele mai importante tribune editoriale ale țării, găsind în autorul cărții *Despre limită* un remarcabil manager și distribuitor de ideologie, sociologie, filosofie și literatură, orientate spre alte ținte decât cultura națională, cum rezultă din cărți anti-Noica precum cea a Alexandrei Laignel-Lavastine, tradusă la Humanitas. (Alexandra Laignel-Lavastine, *Constantin Noica: Naționalism și filozofie, sau Paradoxul românesc,* Editura Humanitas, București, 1998. Autoarea, plagiatoare dovedită de către Marta Petreu, a mai scris și *Cioran, Eliade, Ionesco. Uitarea fascismului: Trei intelectuali români în criza secolului,* 2002, trad. românească, de Irina Mavrodin, 2004, *Cartea Neagră a distrugerii evreilor din România,* 2002.) Așa se face că Liiceanu și Pleșu „au rămas timp de douăzeci de ani lideri greu contestabili ai culturii române”. (Horia V. Pătrașcu, *op. cit.,* p. 192)

Fenomenul Păltiniș a erupt public în 1983, odată cu publicarea, de către Gabriel Liiceanu, a *Jurnalului de la Păltiniș,* „operă hagiografică” ce a dat, brusc, o nouă coloratură aurei de geniu filosofic a lui Noica, acum creator de școală a gândirii, „un model paideic în cultura română”, cum s-a exprimat Liiceanu, Păltinișul ajungând un loc de pelerinaj al tinerilor dornici să acceadă la glorie culturală. „Noica – observă d-l Pătrașcu – se transformă într-un fel de duhovnic cultural, la care vin tineri dornici de performanță culturală, diletanți, oameni trecuți de prima tinerețe sperând că se mai pot salva, mântui sau împlini «cultural».” (*Ibidem,* pp. 193-194) Și: „Noica le dă discipolilor un anumit stil filosofic, o anumită disciplină de gândire, legătura cu o generație veche, ante- (și nu întotdeauna anti-) comunistă. Tinerii îi dau lui Noica: prospețimea, desprăfuirea, în cele din urmă reabilitarea lui” în fața trecutului „condamnabil, de adept și susținător al legionarismului”, încât asistăm la un fel de dublu transfer: „de autoritate culturală de la Noica spre discipoli, de inocență politică de la discipoli înspre Noica. Unul se obligă să le deschidă calea, ceilalți să-i șteargă urmele.” (*Ibidem,* pp. 194-195) Filosoful suportă invazia de diletanți, deși se arăta vădit agasat de asediu: „Încearcă totuși să joace rolul personajului său, creat de Gabriel Liiceanu în *Jurnalul de la Păltiniș,* răspunde cu bonomie, improvizează răspunsuri, se preface interesat de soarta corespondenților săi, prescrie programe și liste de lecturi”, Școala rămânând, în esență, „un grupuscul elitist” (*Ibidem,* p. 195), maestrul fiind convins că din 22 de milioane de locuitori ai țării, trebuie să se aleagă 22, unul la milion. Cifra i s-a imprimat în minte principalului discipol, păstrând-o și la încropirea Grupului pentru Dialog Social, având ca instrument central de propagandă revista… *22,* unii crezând că titlul imortalizează data de 22 decembrie!

Naționalismul gândirii lui Noica se încununase nu doar cu *sentimentul românesc al ființei* și cu ontologia *devenirii întru ființă* (în răspăr cu doctrina marxist-leninistă oficială), ci și cu efigia lui Eminescu, asumată ca blazon al întregii culturi naționale: filosoful a luptat pentru facsimilarea manuscriselor eminesciene (ideal neîmplinit), comparându-le cu *Caietele* lui Leonardo da Vinci, și i-a închinat una dintre cărțile sale de rezistență: *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975). Curiozitatea începe cu posteritatea gedesistă a lui Noica. Pe valul nicasian de la Păltiniș, care a silit guvernul comunist să tolereze fenomenul și să-l anexeze la ceea ce s-a numit, *post festum,* național-comunism (o strutocămilă pe care numai internaționaliștii radicali o puteau născoci), celebritatea păltinișenilor a crescut atât de mult, încât le-a fost de enorm ajutor să se posteze în primele rânduri ale disidenței *autocrone* (cum o va numi Paul Goma, cel căruia Liiceanu îi va da o carte la topit, restaurând cenzura politică).

Pentru asta, a fost nevoie de o condiţie esenţială: lepădarea de naţionalismul lui Noica. De fapt, nici n-a fost nevoie, fiindcă niciun dram din gândirea ontologică a lui Noica, din eminescianismul său profund, nu s-a lipit de fruntea discipolilor. Din acest punct de vedere, Scoala de la Păltiniş ni se arată ca fiind cea mai mare mistificare culturală din istoria României, comparabilă doar cu proletcultismul. Numai aşa se explică faptul că Editura Humanitas a câştigat enorm prin publicarea operelor lui Noica, având însă grijă să se delimiteze, mascat, de gândirea acestuia, publicând cărţi precum amintita blasfemie a Alexandrei Laignel-Lavastine. Cârdăşia s-a repetat cu operele lui Mircea Eliade, ale lui Cioran, ale lui Blaga şi ale altora. Dar n-a fost numai atât. Te-ai fi aşteptat ca testamentul lui Noica privind facsimilarea manuscriselor eminesciene să fie pusă în practică de… nicasieni, Editura Humanitas având toate condiţiile tehnice şi financiare să ducă la îndeplinire misia. Nici vorbă de aşa ceva. Din contră, în ochii „boierilor minţii", Eminescu nu este decât un *mit,* în sensul de *mistificare* (Lucian Boia, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea şi desfacerea unui mit,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2015) şi, în mod sigur, „cadavrul din debara" al culturii române (Patapievici). Se va achita, în schimb, de stringenta datorie faţă de cultura naţională Eugen Simion (dat fiind că manuscrisele eminesciene sunt într-o avansată stare de degradare), făcând-o în condiţii cu totul ostile, ameninţat în presă, inclusiv cu justiţia.

Simultan cu fenomenul Păltiniş, observă Horia V. Pătraşcu, s-a mai petrecut un altul, de o anvergură similară, acaparând energiile tineretului (dar nu numai) pe o scară şi mai mare: Cenaclul „Flacăra", creaţie a temperamentului vulcanic al lui Adrian Păunescu. În ciuda aparentelor deosebiri dintre cele două fenomene, autorul distinge câteva asemănări frapante, conchizând: „Scoala de la Păltiniş şi Cenaclul Flacăra sunt atât de vii încât însuşi comunismul este revivicat în cadrul acestora." (Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 196) Iar elementul vivificant nu este altul, la ambele, decât *naţionalismul,* dincolo de lozincile slăbănoage ale comunismului aflat pe ultima sută de metri a istoriei: „Atât şcoala de la Păltiniş, cât şi Cenaclul Flacăra sunt în mod vizibil naţionaliste."

Aici, ar trebui făcută o nuanţare, care îi scapă lui Horia V. Pătraşcu: naţionalismul nu putea să reînvie internaţionalismul comunist fiindcă cele două entităţi istorice sunt antiteze insolubile, încât, finalmente, n-avea cum să iasă biruitoare decât una. Soarta comunismului, în forma lui clasică, leninist-stalinistă şi brejnevistă, a fost întrevăzută cu claritate de către cel mai inteligent lider al sistemului, Iuri Andropov, autorul doctrinei evoluţiei în patru stadii a comunismului (1. partidul îşi asumă deschis numele de *comunist* şi ia puterea prin revoluţie, instaurând dictatura proletariatului; 2. când numele de *comunism* se compromite, partidul şi-l schimbă, dând impresia unei noi revoluţii, reintroducând, aparent, pluralismul; 3. prin pluralism, pierde puterea şi se resemnează; 4. revine la putere într-un cadru aparent democratic), preluată şi însuşită de Mihail Gorbaciov, care a încercat să-l salveze prin *perestroika,* evident, neluând în seamă dimensiunea naţionalistă. Iluzia îngrozitoare a lui Nicolae Ceauşescu a fost că sistemul se poate încuscri cu naţionalismul. Diferendul central dintre Ceauşescu şi Gorbaciov a constat în aceea că unul credea că sistemul putea fi salvat prin naţionalism, pe când celălalt ştia că e vorba de o eroare provenind din incompatibilitatea dintre comunism şi naţionalism.

Perdantul s-a dovedit a fi, în primul rând, Ceauşescu, fiindcă el n-a fost capabil să opteze pentru organicismul naţional, murind pe 25 decembrie 1989 pe buze cu *Internaţionala,* iar nu cu *Deşteaptă-te, române!,* imnul prin care populaţia răzvrătită biruia în primă etapă a revoltei, netrecându-i nimănui prin minte că revoluţia naţională va fi chiar atunci înghiţită de o lovitură de stat andropoviană. Ironia cruntă, trăită, finalmente, de Ceauşescu este că el a fost doborât de propria „creaţie", naţionalismul, pe care n-a reuşit să-l adopte în dauna comunismului. Aidoma, Gorbaciov va prăbuşi imperiul sovietic, ocultând, după propria-i mărturie, dimensiunea naţională a popoarelor din sistem. În ciuda iluziei occidentalilor că liderii lor, sfătuiţi de Papa Ioan Paul al II-lea, au dat lovitura de graţie comunismului, în realitate, adevăratul răsturnător de istorie a fost naţionalismul. O spune cu luciditate un mare istoric american, foarte bun cunoscător al României şi al Estului comunist, Larry L. Watts: „Într-una dintre cele mai aberante răstălmăciri interpretative, «naţionaliştii» au fost prezentaţi (şi trataţi în Occident) ca susţinători ai comunismului şi oponenţi ai ideilor şi programelor, ai economiei de piaţă şi ai democratizării." (Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România,* trad. din limba engleză de Camelia Diaconescu, Editura Rao, Bucureşti, 2011, p. 239)

Aşadar, energiile care au dus la răsturnarea regimului Ceauşescu au fost cele semănate de naţionalismul *eminescian* al Şcolii de la Păltiniş şi de naţionalismul, cu mult mai apropiat de cel ceauşist, al Cenaclului „Flacăra", ca să ne menţinem în spaţiul demonstraţiei lui Horia V. Pătraşcu, deşi masa critică naţională a fost cu mult mai complexă decât ne închipuim, acoperind deceniile care au dus la înfrângerea proletcultismului. Dar abia cu procesul grotesc al Ceauşeştilor şi cu execuţia lor în ziua de Crăciun începe dedublarea noii istorii româneşti: peste revolta românilor, se va suprapune lovitura de stat andropoviano-gorbaciovistă de esenţă neointernaţionalistă, sub privirile şi cu acordul marilor puteri occidentale. Marele păpuşar însărcinat să ducă la îndeplinire misiunea a fost Silviu Brucan, una dintre cele mai sinistre figuri ale istoriei româneşti. Numeroase documente şi fapte confirmă rolul de regizor în implementarea doctrinei Andropov-Gorbaciov pe sol românesc, doctrină menită să taie, mai departe, rădăcinile evoluţiei organice a istoriei naţionale. (Generalul Iulian N. Vlad: „Cred că lui [Brucan] i s-a încredinţat sarcina de regizor principal a tot ce s-a întâmplat în decembrie". Şi: „Viaţa lui e un fals de la un capăt la altul." Aurel I. Rogojan, *Iulian N. Vlad – Confesiuni pentru istorie,* cuvânt înainte de Dinu C. Giurescu, studiu introductiv şi postfaţă de Aurel I. Rogojan, Editura Proema, Baia Mare, 2017, pp. 161, 146)

Numai aşa s-a ajuns la realitatea aberantă că regimului ceauşist i-a supravieţuit eşalonul secund al vechiului regim, obedient Moscovei, reactivate fiind feţe precum Nicolae Militaru, Vasile Ionel, Virgil Măgureanu, Nicolae Doicaru, Mihai Caraman, Ion Mihai Pacepa, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, urmaşi ai marilor kominternişti Walter Roman şi Leonte Tismăneanu etc., Vladimir Tismăneanu (culmea culmilor, fiind însărcinat de preşedintele Traian Băsescu să rescrie istoria românilor în tradiţia lui Mihail Roller!). Cu alte cuvinte, nu direcţia naţională a biruit în decembrie 1989, ci noua faţă a internaţionalismului, revopsită de un George Soros cu eticheta aurită a „societăţii deschise". Nu întâmplător, primul străin de peste ocean care a coborât dintr-un avion privat pe Aeroportul Internaţional Otopeni (ianuarie 1990, în momentul când acesta era închis pentru orice aeronavă străină) a fost George Soros, aducând în geantă o carte: *Opening the Soviet System* (Weidenfeld & Nicolson, 1990), carte tradusă imediat la noua Editură Humanitas, înfiinţată, cum am spus, cu sprijinul lui Silviu Brucan, prin rebotezarea vechii Edituri Politice. (George Soros, *Pentru o transformare a sistemului sovietic,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1991)

Se pune întrebarea: cum de a fost posibil ca dintre cele două mişcări culturale, Cenaclul „Flacăra" şi Scoala de la Păltiniş, ambele înrâurite de naţionalism eminescian şi nicasian, una să fie aruncată la coş, chiar sub acuza de naţional-comunism, iar cealaltă să iasă triumfătoare? Răspunsul e simplu: păltinişenii au avut „geniul" să se lepede la timp de naţionalismul lui Noica, pe când Adrian Păunescu a rămas fidel direcţiei naţionale, fiind etichetat însă ca *poet de curte,* în ciuda sprijinului primit din partea formaţiunilor desprinse din FSN, pe linia Ion Iliescu, sau tocmai de aceea. I-ar fi fost mult mai la îndemână lui Adrian Păunescu dacă ar fi trecut în tabăra anticomuniştilor duri, cum s-au declarat păltinişenii, deşi s-au înfruptat din mai toate regimurile aflate la putere (Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, Klaus Iohannis).

Despărţirea sporitoare

Horia V. Pătraşcu observă că, în cadrul Şcolii de la Păltiniş, au existat mai multe facţiuni, unele mai apropiate de spiritul gândirii lui Noica, numai că acestea au fost eliminate în contextul imediat şi în cel pe termen lung. Cazul pe care-l reliefează, în mod deosebit, este al psihanalistului Vasile Dem. Zamfirescu. D-l Pătraşcu avansează ideea că dacă toate energiile din jurul lui Noica s-ar fi solidarizat, inclusiv cele artistice din preajma lui Păunescu, s-ar fi putut crea o zonă de rezistenţă la regim cu mult mai eficientă: „altfel descătuşate, altfel canalizate, ar fi putut duce la o mişcare intelectuală şi artistică cu adevărat rezistentă faţă de regimul ceauşist şi ar fi pregătit România cu mult mai bine pentru ceea ce va urma după căderea acestuia." (Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 198) El crede că eşecul s-a produs din cauză că ambele mişcări au lucrat pentru regim, chiar dacă, în straturile adânci, se nutreau din arheitatea românească. Ajungem, altfel spus, la insolubilitatea antinomiei *comunism/naţionalism,* la incapacitatea ontologică a transfigurării lor.

D-l Pătraşcu observă că au existat două perspective asupra fenomenului Păltiniş, ambele iscate de două jurnale: cel al lui Gabriel Liiceanu şi cel al lui Vasile Dem. Zamfirescu: *În căutarea sinelui. Jurnal despre Constantin Noica. Jurnalul unei psihanalize. Psihanaliza comunismului,* apărut la unsprezece ani după *Jurnalul de la Păltiniş,* tot la Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1994. Dacă între Cenaclul „Flacăra" şi protagoniştii *Jurnalului de la Păltiniş,* autorul găseşte asemănări, între Vasile Dem. Zamfirescu (şi el discipol al lui Noica) şi ceilalţi există izbitoare diferenţe. Prin raportare la cultura germană, Liiceanu îl are ca reper pe Heidegger, Zamfirescu, pe Freud. Păltinişenii au colaborat cu regimul, fiind răsplătiţi cu deplasări şi burse în străinătate, pe când încercările de plecare ale celuilalt au fost zadarnice, socotindu-se „prizonier în propria ţară", reuşind să ajungă în străinătate abia în 1990. Liiceanu se simte, la Păltiniş, într-un paradis cultural, pe când Zamfirescu vorbeşte de un infern cultural. Liiceanu a făcut pactul cu diavolul, bucurându-se de enorm succes, pe când celălalt, nu, opera lui fiind lipsită de ecou. Etc.

De pe terenul psihanalizei, Zamfirescu interpretează relaţia cu Noica prin filiera Tatălui drept şi protector, el străduindu-se a fi „cel mai harnic discipol", respectând cu stricteţe „programul" maestrului, observând, în schimb, impostura celor doi răsfăţaţi, Liiceanu şi Pleşu, care, în ciuda superficialităţii atitudinale, se bucură de mai multă „afecţiune" din partea maestrului. Mai mult de atât, după o prietenie de două decenii cu Liiceanu, descoperă în *Jurnalul de la Păltiniş* o referinţă „sarcastică" la sine, ceea ce îl determină să extindă „nedreptatea ontică" şi la prieteni. Aici se naşte cotitura *ideii* sale despre lume: nu acuză, precum Cioran, existenţa unui Demiurg Rău, ci decriptează, pe urmele unor Schopenhauer şi Nietzsche (putea fi numit şi Eminescu), o „nedreptate ontică", inexplicabilă, de care nimeni nu poate fi făcut vinovat şi „tras la răspundere". (*Ibidem*, p. 212) Dar investigarea acestei enigme a fiinţei nu se putea face cu „programul" nicasian al încrederii în *spiritul pur,* opus de filosof „sufletului", luat în derădere, încât trebuia să comită „paricidul", să se despartă de Noica şi de ceilalţi păltinişeni, printr-o disidenţă freudiană, disjunctă şi de arhetipurile lui Jung prin care acela se menţinea în spaţiul dintre cultură şi viaţă. Asupra „impurităţii" psihanalitice a lui Jung îi atrăsese atenţia psihanalistul Eugen Papadima, care îi interzisese lecturile despre *inconştientul colectiv,* spre a rămâne fidel lui Freud.

→

Homo sapiens

În orice caz, problema *despărțirii* de maestru era o normă nicasiană, argumentată atât în cartea despre Goethe, cât și în comentariile despre Heidegger și în cele din jurul *Mioriței*. Este vorba de ceea ce filosoful numea o *despărțire sporitoare*.

La început, Noica i s-a părut lui Vasile Dem. Zamfirescu vinovat pentru că stimulează o competiție rea între discipoli. În loc de o *dreptate ontică,* de asteptat de la Tatăl protector, „vede cum pereții de cleștar palpită viu, visceral, umoral și cum aerul înghețat al culturii de performanță miroase greu a sânge, fiere și flegmă.” (*Ibidem,* p. 213) În consecință, se hotărăște să părăsească filosofia care paria pe spiritul pur, alegând *sufletul,* viața, adică psihanaliza, disciplină disprețuită de Noica. În loc de adorația Tatălui, simte, la început, frica de autoritatea părintească, cele două sentimente riscând să ducă la „un conflict nerezolvat”. În acel moment de cotitură, are revelația *nedreptății ontice,* care îl vindecă de „complexul Oedip”. Nedreptatea ontică este antiteza *dreptății ontice* pe care grecii au numit-o *Dike,* dreptate căreia i se supun zeii, fiind *alfa* și *omega* ființei, căci răul și suferința nu sunt decât drumul parcurs de om de la bine la Bine, „de la dreptatea inițială la dreptatea finală”. Acum se cristalizează definitiv *ideea* lui cerută de Noica discipolilor, pentru a se salva de epigonism. Nu *Dike* (fiica lui Zeus) este motorul lumii, ci *nedreptatea ontică,* irațională, *complet nejustă,* simpla bestialitate, care nu poate fi imputată Zeului și în care descoperă două valențe. Una *metafizică,* în ciocnirea cu moartea, alta *psihologică,* suferința. Vasile Dem. Zamfirescu reformulează, deci, legile universului, punând, la începuturi un concept psihanalitic: *trauma* primordială care este *nașterea* omului, dar și a universului, de vreme ce modernii au vorbit despre o devastatoare explozie (*Big Bang*).

Dacă *Dike* (și cumpănita ei pereche, Themis) condamnă omul la pasivitate, acesta neavând altă soluție decât să aștepte împlinirea Binelui final de la zei (inclusiv în creștinism!), destinând la ceea ce Noica a numit *devenire întru devenire,* adică o existență fără *sens, nedreptatea ontică* are avantajul că pune în mișcare energiile vieții, îndeamnă la *luptă* (la ceea ce Eminescu numea *încercare*), făcându-l pe om responsabil de propria existență. De la instinct și bestialitate spre *sublimare,* „de la imaturitate spre maturitate. Omul pune ordine în univers, omul este creator de cosmos, el este adevăratul judecător al lucrurilor, el este Creator în cel mai înalt sens al termenului, în primul rând creator de dreptate. Omul dă, impune universului o finalitate.” (*Ibidem,* p. 218)

În cunoaștere, ambele paradigme (dreptatea/nedreptatea ontică) uzează de anamneză, numai că *Dike* plasează *reamintirea* dincolo de trauma nașterii („inconvenientul de a te fi născut”, cum ar spune Cioran), pe când nedreptatea ontică se oprește la traumă, de unde pleacă maturizarea: „A te maturiza înseamnă tocmai a trăi până la capăt și a asuma, fără cârje consolatoare, existența acestei nedreptăți originare și fundamentale, inițiale, a o accepta ca fiind prezentă în ceilalți și în tine însuți. A înțelege că nedreptatea pe care o suferi și pe care o provoci altora nu izvorăște dintr-un subiect vinovat (dintr-o substanță rea), culpabil și culpabilizabil este primul pas înspre a te elibera de ea, înspre a o depăși, înspre a te purifica. În răspăr cu Noica, Zamfirescu crede că spiritul, în magnificența lui, derivă, printr-un proces aproape alchimic de purificare, rafinare, din «sufletel», cu instinctele lui, cu pulsiunile lui, cu mizeria lui, cu micimea lui.” (*Ibidem*, p. 219)

Și e în răspăr cu Noica, riscând, totodată, a fi în răspăr și cu creștinismul, prin negarea *păcatului originar,* omul fiind, în paradigma lui, o ființă suficientă sieși. La Zamfirescu, nu există păcat, fiindcă răul nu e inițiativa omului, fiind ontologic, inexplicabil. Altfel spus, ne întoarcem la *homo mensura,* la antropocentrismul lui Protagoras și al tuturor grecilor antici. Mă întreb dacă nu cumva e o teorie asemănătoare cu a lui Ștefan Zeletin, pariantă și aceasta pe etapele maturizării prin ideal, pentru a ajunge la maturitatea finală a Nirvanei. Omul e, în ambele părți, propriul Dumnezeu. O spusese, în alt fel, și Eminescu: „Eu e Dumnezeu”, numai că omul e Dumnezeu prin fărâma îndumnezeitoare venită de la Dumnezeu, deci din *exterior,* spre a fi regăsită în inimă, în adâncimile omului. Cheia ființei rămâne, la poetul nostru, Iisus. („Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrat și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrat a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adânca dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă.” *Timpul,* VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1.) Psihanaliza, în schimb, rămâne la o schemă raționalistă, deși pornește din *inconștientul* personal spre a ajunge la rațional, ca mântuire individuală. Catharii de la Păltiniș (N. Steinhardt), cu obsesia *spiritului pur,* care nu-i altceva decât o mistică raționalistă, se deosebesc, la rându-le, de *ontologia devenirii întru ființă* (care nu e o formă de ateism învăluit), prin pragmatism sterilizant, fals moral, dezvăluit cu asupra de măsură în anii postdecembriști. Spre meritul său, Vasile Dem. Zamfirescu nu a căzut într-o asemenea capcană neontologică. Influența catharilor asupra celor incapabili a gândi pe cont propriu este nefastă. Nu întâmplător, Horia V. Pătrașcu, referindu-se „boierii minții” portretizați de Sorin Adam Matei, observa, privitor la un epigon al păltinișenilor: „Paradigma culturală a școlii de la Păltiniș se dovedește toxică în cazul lui Gabriel Brebenar ca și, cel mai probabil, în cazul multor altor mii de tineri sau mai puțin tineri intelectuali.” (Horia V. Pătrașcu, *op. cit.,* p. 225)

Căci aceasta este tara Școlii de la Păltiniș. Și Gabriel Liiceanu, și Andrei Pleșu știau prea bine că trebuie să se despartă de Noica, conform noimei maestrului. Pentru asta, ei trebuiau să se înalțe la o *despărțire sporitoare.* Neîndoielnic, asta au și năzuit. Numai că, de la bun început, imediat din decembrie 1989, au avut nenorocul să cadă din empireul spiritului pur în ideologie, și încă într-o ideologie lucrativă, a „corectitudinii politice”, deși membrii grupării de la *22* au recurs la ipocrizia unui neoconservatorism prefabricat, sancționând public această struțocămilă a marxismului cultural îngurgitată de postmodernism. În *Despre limită* (1994), Gabriel Liiceanu încă mai arăta că descinde din Școala lui Noica. De fapt, se refugiase în ideologie din 1990, culminând cu faimosul *Apel către lichele* (1992), care l-a propulsat definitiv în avangarda „despărțirii de Noica”. Dacă Vasile Dem. Zamfirescu și-a găsit drumul propriu în psihanaliză, coborând din *general* în *particularitatea* vieții reale a indivizilor umani, căutând enigma ființei în *nedreptatea ontică,* deschizând astfel o altă cale omului către *devenirea întru ființă,* Liiceanu a purces și el la o coborâre din glacialitatea spiritului în real, alegând să-și cultive harul de vorbitor și talentul de scriitor și de eseist, cu mult succes. Paradoxal, părăsind filosofia spiritului, Zamfirescu se despărțea sporitor de Noica, fiindcă, simultan, nu-i trăda geniul de gânditor care se apleca asupra Ființei, rămânând, altfel spus, în felul său, pe solul fecund al filosofiei. În schimb, coborând din general în particular, Liiceanu s-a oprit, uluitor, la stadiul oglinzii, pe treapta narcisiacă a individului uman, totul raportându-se la propriul eu reconstruit din precepte morale, marea sa contribuție constituind-o conceptul de *lichea.* Totul în perspectiva purismului cathar, descoperit, bunăoară, în *exemplaritatea* de președinte *democrat* a lui Traian Băsescu, cel care avea să-i răsplătească pe păltinișeni, prin Patapievici, propulsându-l pe soclul Institutului Cultural Român, creat parcă anume să premieze performanța *nobeliară* a lui Mircea Cărtărescu.

Purismul cathar a fost, la vremea lui, forma eretică a „corectitudinii politice”/religioase a Evului Mediu, corelatul neoficial al instituției numite Inchiziție, care îi va zdrobi. După 1989, în România, el a îmbrăcat haina estetică, princiară, a *corectitudinii morale,* propulsată în Țară de Monica Lovinescu, sub numirea ingenioasă de *est-etică.* Modelul moral păltinișean, observă Horia V. Pătrașcu, s-a dovedit repede a fi „o ficțiune utilă” (*Ibidem,* p. 226), fundată pe un mimetism livresc și, deopotrivă, narcisiac, ce face din naratorul Liiceanu, după opinia autorului, un simulacru de „Ivan Denisovici român”. Iată cum contribuie tatăl la *maturizarea* fiului, în varianta est-etică dâmbovițeană și postmodernă, plecând de la propria experiență de viață ca depășire a *limitelor* impuse de Gulagul postsovietic: îi împărtășește fiului, între altele, trecerea a trei limite. Prima, întâlnirea erotică de la 13 ani cu propriul trup (ceea ce psihanaliștii numesc stadiul secundar al narcisismului), este descrisă, apreciază d-l Pătrașcu, în pagini „de un ridicol desăvârșit” (*Ibidem,* p. 229), confesorul comparându-se cu David al lui Michelangelo (*Scrisori către fiul meu,* 2008). A doua limită trecută: se consideră un boier din interbelic rătăcit „într-o lume care în mod evident nu-mi aparținea”. Dar cea mai caracteristică este a treia, din capitolul XIV, intitulat *Marile plăceri mici. Un strop de hedonism,* cu trimitere la proza lui Soljenițîn, *O zi din viața lui Ivan Denisovici.* Ca și Cărtărescu, Liiceanu se consideră, în România, neapărat în Gulag, urmare a gândirii de mare *emigrand,* desigur. Se știe, eroul lui Soljenițîn trăia ca pe o mare plăcere/fericire furtul unei coji de pâine, pe care o ascundea sub saltea, încălzirea picioarelor într-o pufoaică, roaderea unei bucățele uscate de salam etc. La fel se simte și trăiește emigrandul de elită în România dintotdeauna, ca nedreptățit de istorie, scriindu-i fiului printre lacrimi că supraviețuiește ca Fram, ursul polar, cel educat și civilizat, printre urșii sălbatici, fioroși, cum sunt românii needucați și cruzi. Tot el, în fața Comunității Evreiești din România, a conferențiat despre insuportabilele suferințe trăite printre români, în comunism, ca fost cercetător la Institutul de Filosofie, ca bursier în Germania, ca răsfățat al Școlii de la Păltiniș, ca autor de cărți apărute la cele mai importante edituri, toate având echivalent în suferințele lui Mihail Sebastian printre legionari și toți antisemiții din România. (*Ibidem,* p. 231) Acesta este modelul paideic propus de Liiceanu noilor generații: „Limitele pe care le depășește domnul Liiceanu în această carte a domniei sale nu sunt nici limite ale decenței, nici ale bunului simț, nici ale rațiunii, ci sunt acele limite nevăzute, până la urmă destul de elastice, a căror «știință» necesită un simț aparte, simțul ridicolului. Depășindu-le, nu riști altceva decât să te faci de râs./ Domnul Liiceanu a uitat o vorbă pe care negreșit că a auzit-o de la Emil Cioran, gânditorul pe care-l admiră: «toți marii scriitori au scris prea mult». Nu știu cât de mare scriitor este domnul Liiceanu, fapt este că dumnealui scrie prea mult în așa fel încât a pierdut din ochi limita aceea dătătoare de ființă și adevăr.” (*Ibidem,* p. 232)

Si asta din clipa când a descoperit că nu este filosof, ci scriitor. (Va urma)

Literatură şi filosofie (II)

Acad. Alexandru BOBOC

4. Opera ca „lume" în „diferenţa ontologică". Semantică şi ontologie. Conceptul este amintit încă de Aristotel: „Există o ştiinţă care consideră *fiinţa ca fiind,* cât şi proprietăţile ei esenţiale. Ea nu se confundă cu nicio ştiinţă specială, căci niciuna din acestea nu consideră Fiinţa ca atare în general, ci fiecare din ele îşi asumă o parte din ea şi examinează însuşirile ei." (Aristotel, *Metafizica,* Bucureşti, Editura Academiei, 1962, p. 137. În *nota* la acest text, comentatorul, Dan Bădărău, scrie: „Fiinţa ca fiind (...) constituie obiectul de bază al întregii metafizici aristotelice, din care cauză ea poate fi denumită şi *ontologie*".)

Dincolo de problemele de exegeză (sau, poate, reieşind din acestea), textul Stagiritului pune în atenţie o *diferenţă* în această gândire, dar greu de conceptualizat în orice situare (necesară) în înţelegerea oricărui domeniu teoretic. Aceasta întrucât *differentia* survine imediat ca *diferenţiere,* ca formare a diversităţilor pe fundamentul unitar al aceluiaşi gen, ceea ce face necesară o întrebare (decisivă aici): *Ce înseamnă a gândi?*

Differentia (lat., în greacă *diaphórá*): deosebire (diversitate), este în logică „un concept care provine din gândirea în relaţionare, al cărui corelat este *egalitatea* (*Gleichheit*), *a diferenţia* însemnând stabilirea diferenţelor. Este altceva decât *differentia specifica,* indiciul prin care se deosebeşte o specie a genului, imediat supraordonat. (Joh. Hoffmeister, *Wörterbuch der philosophischen Begriffe,* 2. Aufl., F. Meiner Verlag, Hamburg, 1955, p. 167)

În alţi termeni: *differentia* faţă de identic (lat. *idem*). Examinând principiul identităţii, Heidegger scrie: „Formula A = A vorbeşte despre egalitate. Ea nu numeşte pe A ca acelaşi. Formula obişnuită pentru principiul identităţii ascunde astfel tocmai ceea ce ar vrea să spună principiul A este A, adică fiecare A este el însuşi." (M. Heidegger, *Der Satz der Identität,* în: *Identität und Differenz,* 9. Aufl., 1957, pp. 9-10)

O explicitare vine prin dezvoltarile: „Formula mai potrivită pentru principiul identităţii, A este A, spune prin urmare nu numai: Fiecare A îşi este lui însuşi acelaşi, ci mai degrabă spune: Cu el însuşi este fiecare A însuşi acelaşi. În *acelaşi* (*Selbigkeit*) subzidă relaţia lui «cu», adică o mediere, o legătură, o sinteză, unirea într-o unitate." (*Ibidem*, p. 11) În acest «este» din formula A *este* A, principiul spune cum este fiecare *fiind* (*Seiende*), anume: El însuşi cu el însuşi acelaşi. Principiul identităţii vorbeşte despre *fiinţa fiind-ului* (*vom Sein des Seienden*). Ca lege a gândirii, principiul este valabil numai întrucât el este un principiu al *fiinţei* (*Sein*), ceea ce sună: fiecărui fiind (*Seiendes*) ca atare îi aparţine identitatea, unitatea cu el însuşi. Ceea ce exprimă principiul identităţii, ascultat din tonul său fundamental, este exact ceea ce întreaga gândire europeană occidentală gândeşte, anume: unitatea identităţii constituie o trăsătură de bază *în* fiinţa fiind-ului (*im Sein des Seienden*)." (*Ibidem,* pp. 12-13)

Dar principiul identităţii este o lege a gândirii. Se pune acum întrebarea: ce înseamnă Gândire? „Ca fiinţă raţională, omul trebuie să poată gândi, ori de câte ori vrea... De la această voinţă de a gândi el vrea prea mult şi poate prea puţin. Omul gândeşte întrucât are posibilitatea pentru aceasta... Căci suntem în stare numai de ceea ce putem... ne e în putinţă cu adevărat numai acel ceva care, la rândul său, ne stă la îndemână chiar în esenţa noastră." (M. Heidegger, *Was heißt Denken?,* în: *Vortäge und Aufsätze,* 6. Aufl., Pfullingen, 1990, p. 123)

Pe fondul moştenirii parmenidiene (identitatea fiinţei şi a gândirii – n.n.) originare, *Gândirea* (*Denken*) înseamnă (se precizează în *Nachwort*) deja o transformare în care interogarea însăşi devine: ce este ceea ce ne cheamă în gândire?" (*Ibidem*, p. 76), întrebare la care nu-i uşor de răspuns, căci presupune înţelegerea esenţei şi statutului gândirii care vine tocmai prin gândire. Întrebarea ar fi: cum să ieşim din identitatea parmenidiană („căci e totuna a gândi şi a fi"), când adevărul, fiinţa „se dezvăluie" numai prin gândire.

Amintind acest plan logic, se poate spune că „identitatea ca identitate" înseamnă „fiinţa în sine", dincolo de „fiinţa ca fiind", iar „ceea ce *ne cheamă* în gândire" este gândul (*der Gedanke*) însuşi, produs al activităţii gândirii, pe care îl aflăm ca „sensul unei propoziţii", aşa cum spunea G. Frege: „Gândul este sensul unei propoziţii, fără ca prin aceasta să afirmăm că sensul fiecărei propoziţii este un gând. Gândul nesensibil în sine se îmbracă în veşmântul sensibil al propoziţiei şi cu aceasta devine accesibil". (G. Frege, *Der Gedanke*, în: *Logische Unterschungen*, Güttingen, 1966, p. 33) Cu aceasta este angajată *diferenţa:* dintre *gândire* şi *gând* şi dintre *sens* şi efectuarea lui în propoziţie, ceea ce Frege numea (în alt context) *sens* şi *semnificaţie*, mutând discuţia în semantica logică.

Hotărâtor rămâne astfel faptul deosebirii dintre a gândi şi *a fi,* ceea ce vine (în alt context) şi prin formularea lui W. von Humboldt: „Limba este organul formator al gândului". În alţi termeni: prin ceva sensibil (limba) şi altceva nesensibil (gândul) se introduce o diferenţă nouă (dincolo de cea semantică): „diferenţa ontologică".

Este de reţinut că acest joc hermeneutic pune în lumină locul *diferenţei,* între fiinţă (*Sein*) şi *fiind* (*Seiendes*) şi *fiinţa* şi *fiinţa fiind-ului* (*Sein des Seienden*). Hotărâtor este aici, „faptul gândirii" care, după Heidegger, relevă totodată „diferenţa ontologică" şi „diferenţa ca diferenţă": „Filosofia – sublinia Heidegger – este «ştiinţa despre fiinţă». Fiinţa (Sein) este unica şi veritabila temă a filosofiei... exprimat negativ: filosofia nu este ştiinţă despre fiind (*Seiendes*), ci despre fiinţă (Sein) sau, aşa cum spune expresia grecească, «ontologie» şi astfel diferenţa este «diferenţă ontologică»" (M. Heidegger, *Grundprobleme der Phänomenologie,* în: *Gesamtausgabe*, pp. 15, 22) ceea ce conduce spre distincţia dintre real şi *ireal* (în sinele fiinţei este ireal).

După comentarii de referinţă, originile ideii de „diferenţă ontologică" trimit la Homer, la Heraclit şi Parmenide, de fapt, la o epocă în care începuturile filosofiei ţin de o reorientare a privirii nu direct, spre „ceea ce apare", ci spre „modul de apariţie a celui ce apare": „C'est de là que sort toute la philosophie. Elle prend naissance de ce regard fixé sur le mode d'apparaître de l'apparaissant, qu'il détermine d'abord selon la détermination plus massive qui convient à la fixation de l'apparaissant, à savoir celle du nom." (J. Beaufret, *Dialogue avec Heidegger. Philosophie grecque*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1973, p. 28)

De-aici, continuă autorul citat, „gustul unic al gânditorilor greci pentru ceea ce gramaticienii vor numi mult mai târziu modul *participiu.* (...)

Şi... à propos de „diferenţa ca diferenţă": în dialogul *Sofistul,* Platon „după ce a atribuit *fiinţei* (*à l'être*), luată zice el, ca «faisant le plus escorte à tout» patru determinaţii care o însoţesc la rândul lor, dar opunându-se două câte două: Stare şi Mişcare, Acelaşi şi Altul, caută să discearnă ce asociaţii sau ce combinaţii sunt posibile între aceste cinci figuri. De atunci s-a deschis în mod panoramic întregul joc al trecerii si al impasului, una dintre trecerile fundamentale fiind că *fiinţa* (*l'être*) ea însăşi se poate echivala cu *altul* (*l'autre*) până la a se prezenta ca altul care nu este, cu toate că se ataşează la fiinţă, este fiinţa expusă fără încetare riscului erorii. Nu este posibilă eroare decât în ţara fiinţei, întrucât ea este de asemenea ţara Celuilalt, căci ceea ce este fragil se dă drept solid... Nimic nu este mai grecesc decât această interpretare a erorii." (*Ibidem,* pp. 29-30)

Central este astfel *fiind-ul* (*l'etant*), filosofia însăşi fiind, aşa cum spunea Aristotel, studiul *fiind-ului* oriunde el este, adică al *fiind-ului* în fiinţarea sa: „Filosofia presupune că *fiind-ul* (*l'etant*) – aşa cum e el numai de fiecare dată, în loc de a fi luat aşa cum ea survine, adică precum omul căruia îi adresez cuvântul, masa la care iau loc, arborele care înfloreşte, să fie înţeles mai întâi în fiinţa sa, care este modalitate *verbală* ce ascunde *nominarea* fiind-ului..."

Toată această deliberare logico-ontologică are menirea de a pregăti înţelegerea mediului specific de *a fi* în forma operei de artă, pe fondul „diferenţei ontologice", care aduce diferenţele principale privind statutul şi structura acesteia: *irealul* şi realul, realul şi idealul, dar nu ca entităţi, ci prin conţinutul lor care diferă în funcţie de „planul din faţă" şi „planul din spate" (*Hintergrund*), şi punând prin creaţie, instituire valorică, fiinţa ca „lume", conceptul-cheie în hermeneutica operei de artă.

5. „Lumea" în operă. Modelare şi stratificare în opera de artă. Semantică, fenomenologie şi ontologie. Opera de artă, interpretarea şi înţelegerea statutului şi valenţelor ei stilistice, valorice, estetice se propun *ca un mod de a fi.* Ceea ce este destul de complicat! Căci opera (creaţia artistică) trimite la *creator* (autor), a cărui „procedare", spunea N. Hartmann, este o îndepărtare de realitate – o *de-realizare:* „...el nu are trebuinţă de ceva real decât ca termen mijlocitor în care să poată apărea realul". (*Estetica*, Editura Univers, 1974, p. 43) Mai scurt (nu ştiu dacă şi mai explicit!), „puterea de creaţie a omului... începe abia acolo unde nu mai e vorba de creaţie a ceva real, ci numai de reducerea în apariţie. Forma estetică a creaţiei în om este superioară tuturor celorlalte forme de creaţie, prin aceea că ea nu mai are nevoie să realizeze ceea ce creează în viziune." (*Ibidem,* p. 524)

Aceasta întrucât, prin creaţia artistică, „reprezentarea artistică se mişcă în «de-realizare» (*Ent-wirklichung*), care înseamnă o îndepărtare de existenţa reală – în opoziţie cu «realizare» (*Wirklichung*), care exprimă strădiunţa spre ea... ciudat este tocmai că aceasta nu duce la o îndepărtare de viaţa reală; ci dimpotrivă". (*Ibidem*, p. 525) „Aparenţa" nu înseamnă „apariţie", căci nu este important „ceea ce apare", ci „modul în care apare".

Dar toate acestea necesită *fenomenologie* (ca metodă şi concepţie), căci fenomenologia este totodată însuşi modul de a proceda creativ, se află, aşa cum s-a spus, „în laboratoarele creaţiei umane", întrucât „creaţia artistică este de fapt *intenţională.* Ea se îndreaptă conştient către producerea operei" (T. Vianu, *Estetica*, EPL, Bucureşti, 1968, p. 217), *a unei lumi cu totul noi* în raport cu ceea ce se află în natură şi viaţă.

Opera de artă este „produsul finalist şi înzestrat cu valoare al unui creator moral care, întrebuinţând un material şi integrând o multiplicitate, a introdus în relaţie un element calitativ nou", se dirijează după un scop ales de creator". (T. Vianu, *Tezele unei filosofii a operei,* în: *Opere,* 7, Editura Minerva, 1978, pp. 517, 521)

Opera de artă, spune N. Hartmann, „aparţine... «spiritului obiectivat». Ea este *obiectivaţie,* adică proiectarea unui obiect spiritual în planul obiectelor" şi prezintă „caracterul remarcabil al creaţiilor spirituale", anume acela de a se menţine „în afara vieţii creatorului ei". (N. Hartmann, *Estetica,* pp. 94, 95)

Legea obiectivaţiei este dublă: „Ea spune mai întâi că un conţinut spiritual nu se poate menţine decât în măsura în care el a fost făcut captiv al unei materii sensibile reale... în al doilea rând, ea spune că acest conţinut spiritual purtat de materia modelată are nevoie de acţiunea reciprocă a spiritului viu, a celui personal şi a celui «obiectiv»". (*Ibidem,* p. 95)

→

Homo sapiens

Şi acum vine explicaţia: „În opera ca atare, materia modelată şi conţinutul spiritual sunt legate împreună prin modelarea celei dintâi... dar sunt legate... numai pentru *spiritul viu.* În realitate, spiritul viu (ca spirit personal şi spirit obiectiv) *intervine de două ori.* Căci modelarea materiei şi înzes-trarea ei cu conţinut spiritual sunt şi ele deja acţiuni ale unui *spirit viu,* şi anume acţiunile lui originare, creatoare. Numai că sunt acţiunile altui spirit decât cel care recepteazǎ şi recunoaşte" şi de aceea „trebuie să întregim schema", „să mai încorporăm într-însa şi funcţia *spiritului creator.* Astfel raportul ajunge să aibă patru termeni." (*Ibidem,* p. 96)

De fapt, *obiectivaţia* „este numai în parte reală, adică singură materia împreună cu modelarea ei este reală; conţinutul spiritual propriu-zis rămâne *ireal,* nu este realizat nici de spiritul viu; dimpotrivă, el i se înfăţişează numai ca *apariţie.* Se vede de aici că în «raportul de apariţie» este vorba de ceva mult mai general, nu de opera de artă singură. E vorba aici nu de modul particular de fiinţare a obiectului estetic, ci de modul de a fiinţa al spiritului obiectivat."

Trebuie să reţinem că *obiectul* estetic există ca atare numai relativ la subiectul care contemplă „estetic": „În sine, el nu există nicidecum. Un peisaj, de exemplu, există în sine şi, ca existent, el este un obiect posibil al cunoaşterii geografice, strategice, economice. Ca un obiect estetic, dimpotrivă, el există numai «pentru» cel care îl contemplă, numai dintr-un punct de vedere, numai cu «privitul» unei contemplări dintr-o perspectivă"... (N. Hartmann, *Autoexpunere sistematică,* în vol. *Problema fiinţei spirituale şi alte scrieri filosofice*, traducere de Al. Boboc, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008, pp. 148-149)

Mai exact, „«obiectul estetic» se epuizează în fiinţa sa ca obiect", „este «numai» obiect, nu există dincolo niciun mod de fiinţare", ceea ce „nu-l face subiectiv şi nici purtător de substrat – ca obiectul fanteziei –, dar este în esenţă raportat la subiect. Fireşte, el este permanent legat de real... dar numai astfel legat, în acest real este unul cu sens, format de actul specific pentru care el este obiect estetic".

Din această determinare devine evident că obiectul estetic este unul stratificat: „Permanent există în el un *fundal* de un anumit fel conţinut, care nu este real, dar apare într-un *plan din faţă* (*Vordergrund*) real. Şi acest fundal constituie caracteristicul în el. Prim-planul este numai purtătorul *formei* care lasă să apară fundalul, este mediu al apariţiei sale. Pe pânză «apare» un altceva decât ceea ce «este» pe ea. Apare peisajul cu adâncimea lui spaţială, scena cu viaţa ei, capul cu trăsăturile lui caracteristice. Toate acestea nu sunt existente în mod real, nu sunt luate drept reale."

Legea obiectivaţiei este astfel satisfăcută: „întregul alcătuirii are două structuri, şi anume de o eteroge-nitate caracteristică, atât în structură, cât şi în modul lor de fiinţare. Căci numai *planul din faţă,* plăsmuirea materială, sensibilă, este *reală; planul din spate,* al apariţiei, conţinutul spiritual, este *ireal.* Primul subzistă împreună cu modelarea lui, în sine, cel din urmă, în schimb, numai «pentru» un spirit viu gata să îl primească, care îşi aduce la aceasta contribuţia şi devine, în recepţie, reproductiv." (N. Hartmann, *Estetica*, p. 102)

Planul din spate (*Hintergrund*) „nu e nevoie să fie ceva *ideal,* nici ceva de natura gândului, nici ceva intuit în chip ideal. Nici conţinutul său nu e nevoie să fie luat sau imitat după straturile mai înalte ale fiinţei sale (ale fiinţei sufleteşti sau spirituale); ajunge că în mod originar el este intuit spiritual şi că modalitatea intuiţiei este menţinută în felul apariţiei sale." (*Ibidem*)

În creaţia poetică, raportul fundamental „ia calea ocolită a cuvântului şi se adresează prin mijlocirea acestuia fanteziei celui care citeşte sau ascultă"; „materia însă în care lucrează această artă nu este numai o alta, ci chiar una de un cu totul alt fel decât în artele plastice – şi ea are altă forţă. Ea nu este o materie dată de natură, ci deja plăsmuită de om; limba, cuvântul, scrisul... În poezie, cuvântul devine materialul unei modelări superioare; şi în forma scrisului, modelarea aceasta este fixată, câştigă stabilitate, putere de a rezista, durată". (p. 115) În felul acesta, poezia ca operă se apropie mai mult de obiectivaţiile de natură extraestetică, de domeniul întins al creaţiilor spirituale care pot fi cuprinse sub titlul de opere scrise (*Schriftum*). Căci nu există o graniţă definită între opera scrisă prozaic şi cea poetică; dar ca modelare, versul este esenţial; „el fixează ascultătorul asupra planului din faţă, îi inter-zice oarecum alunecarea totală peste el şi cunfun-darea nestăpânită în planul care apare în spate."

Esenţial este faptul că „opoziţia dintre real şi *ireal* în raportul planurilor obiectului este astfel, împotriva sensului practic originar al vorbirii, întâlnită încă în opera poetică. Ea nu se mărgineşte la distincţia curentă între sunet şi înţeles, care este proprie oricărei vorbiri, ci se întinde mult dincolo de ea... devine un fel de despovărare a cuvântului de funcţia lui originară de mărturie a realităţii." (*Ibidem,* p. 117)

Felul de fiinţare a *planului din spate,* cu întregul său conţinut variat, „rămâne în suspensie, adică rămâne acela al *apariţiei;* iar figurile pe care le înfăţişează poetul nu «există» nicăieri decât în poezie". Dar toate acestea s-ar putea cuprinde într-un studiu special privind statutul ontologic al poeziei (al operei poetice) în genere, păstrând raportul planurilor, dar favo-rizând „o latură inter-mediară specifică", care, „deşi ireală" (ca şi planul din spate), alcătuieşte „un fel de al doilea prim-plan, care joacă acum pentru tot ce urmează rolul datului sensibil". (*Ibidem,* p. 119)

6. Conceptul modern de „interpretare". Limbaj şi discurs. Limbaj şi comunicare. Desigur, ne-am cam îndepărtat, poate, de proporţiile cuvenite unor abordări sintetice, dar am câştigat, în linii mari, o înţelegere a statutului operei de artă şi interacţiunea planurilor în operă susţinută, prin distincţia care (metodologic) interesează, dintre *real* şi *ireal* (mai bine invers!) şi poziţia idealului (care ţine de planul inteligibilităţii), al configurărilor ideatice, raportul lui cu realul şi idealul cerând o altă perspectivă, ţinând de deosebirea dintre obiecte în sens teoretic şi obiecte în sens estetic.

Ceea ce trebuie să amintim acum pentru statutul operei de artă s-ar formula astfel: opera ca „lume" în „diferenţa ontologică", perspectivă în care se întâl-nesc multiple alte perspective (îndeosebi semiotică, hermeneutică, dar şi stilistică, poetică şi axiologică). Pe scurt, trebuie să vorbim despre *interpretare: inter-pretare,* combină *pretare* (lat.) cu prefixul *inter,* conferindu-i astfel o orientare de coordonare şi interconectare, adică un conţinut semantic, aşadar de sens. Căci *a interpreta* înseamnă căutare şi conferire de sens, prima operaţie fiind hotărâtoare.

În această accepţie, mari creaţii ale literaturii îşi pot sumariza (aduna căutarea) sub un „înţeles", de pildă: Faust-ul goethean e căutare a unui sens (înţeles simplificând, bineînţeles, reducând la dimensiunea esenţială universal faustic). În esenţă, poemul „conduce înfăţişarea unui destin omenesc prin toate marile experienţe ale vieţii". (T. Vianu, *Prefaţă* la *Faust,* Bucureşti, 1955, p. 29) Pe alt plan, Eminescu (în Ms. nr. 2278) nota: „În descrierea unui voiaj în ţările române, germanul K. (Kunisch) povesteşte legenda *Luceafărului.* Aceasta este povestea. Iar *înţelesul alegoric* (subl. n.) ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ, nu e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc." Aşadar, o interpretare „alegorică", în care înţelesul e soarta geniului „pe pământ".

Ca să vorbim despre *interpretare* (şi, mai ales, să realizăm o interpretare a unui text de orice tip) trebuie să avem în atenţie câteva distincţii şi reguli. Între acestea, menţionăm: 1) distincţie între *limbă* şi *limbaj* (limba unui autor, creată, împreună cu „opera" instituită de el, într-o limbă naturală sau în alt mijloc de exprimare, precum artele plastice, muzică, dans); 2) distincţia în „atitudinea faţă de lume" (*Stellung-nahme* al fenomenologiei) între „poziţia gândirii naturale" şi poziţia gândirii «reflexive» (filosofice) prin care se efectuează „reducţia eidetică", la ceea ce este esenţial unui domeniu la care ne referim, permiţând distincţia nu numai între *real* şi *ideal,* ci şi între *real* şi *ireal;* 3) distincţia dintre „limbajul obiect" (de care vorbim) şi *metalimbaj* (cum spunea R. Carnap, „limbajul în care vorbim"); 4) întrucât scopul interpretării este comprehensiunea (înţelege-rea, sesizarea sensului a ceva), se impune regula (de bază în hermeneutica textului): „E de-ajuns să spunem că *se înţelege altfel*, dacă în genere se înţelege" (H.-G. Gadamer, *Wahrheit und Methode,* 4. Aufl., Tübingen, 1975, p. 280); 6) distincţia dintre *a crea* (*schaffen*) şi *a institui* (a ctitori, *stiften*), căci în creaţia poetică nu e vorba de „a configura", ci de „a institui" (*stiften*) teleologic, urmărind un scop. Nu mai puţin importantă este înţelegerea statutului, a „locului" de manifestare a limbajului: *discursul.* În acest sens, este clarificatoare formularea: „le discours est «le langage mis en action» dans un processus historique qui fait de l'énoncé un événement". (Em. Benveniste, *Problèmes de la linguistique générale,* Paris, Gallimard, 1966, p. 242)

Sub raport „existenţial", scrie Heidegger, „limba este discurs" a cărui „funcţie constructivă" devine mai clară prin „cele două posibilităţi care aparţin «vorbirii discursive»: „ascultare" (*Hören*) şi „tăcere" (*Schweigen*)". (M. Heidegger, *Sein und Zeit,* în: *Gesamtausgabe,* I.Aft.m Bd. 2, Frankfurt am Main, 1977, p. 214)

Atrage atenţia astfel studiul „tăcerii", atât de pre-zent în semiotică şi în poetică: „tăcerea marchează cotitura (*turn*) atenţiei spre densitatea şi ambiguitatea cuvintelor. Heidegger ne arată că această cotitură este *reîntoarcere* (*return*) la calea gândirii a grecilor, cale care îşi află originea în Logos". (St.L. Bindeman, *Heidegger and Wittgenstein. The Poetics of Silence,* Univ. Press of America Inc., 1981, p. 11)

Ca „modalitate" a discursului, tăcerea are o funcţie constructivă: „Cel care, în convorbirea cu celălalt, tace, poate prin aceasta «să dea de înţeles» (*zu ver-stehen geben*), şi constituie comprehensiunea la care cuvântul nu a ajuns". (M. Heidegger, *op. cit.,* p. 218)

De fapt, „a tăcea nu înseamnă a fi mut, ci, dimpotrivă, muţenia are tendinţa către «vorbire» (*Sprechen*). Un mut nu are cum să dovedească că poate să tacă... Cel care în clipa de faţă nu spune nimic, nici să tacă nu poate. Tăcerea este posibilă numai în discursul corect"... (*Ibidem*)

În virtutea corespondenţei cu *fiinţa* (*Sein*), Heidegger construieşte formulări puţin obişnuite, dar semnificative: „Limba însăşi este limbă şi nimic mai mult... Limba rosteşte"; omul vorbeste întrucât face să vorbească din interior limba". (M. Heidegger, *Unter-wegs zur Sprache*, 4. Aufl., Pfullingen, 1971, p. 33)

Accentuând consubstanţialitatea dintre *limbă* şi prezenţa *fiinţei,* Heideigger ridică problema de fond a comunicării: „limba, lăcaşul de adăpost al fiinţei (*das Haus des Seins*). Dacă prin limbă omul locuieşte sub incidenţa fiinţei, atunci noi, europenii, ne aflăm probabil într-un cu totul alt lăcaş decât asiaticii" şi, ca urmare, „o convorbire între unii şi ceilalţi devine aproape o imposibilitate". (*Ibidem*, p. 90)

Cele semnalate, în ciuda faptului că fac difi-cilă urmărirea problemelor (şi soluţiilor), sunt totuşi de ajutor în înţelegerea temei *interpre-tării* operelor literaturii şi artei, îndeosebi a modelării şi stratificării şi a limbajului în care se prezintă nive-lurile operei, „lumile" din opere şi îndeosebi fenome-nul *instituirii* (*Stiftung*) şi *creaţiei* (*Schaffen*).

Pentru toate acestea este de mare importanţă să definim conceptul de „lumi posibile" şi să pregătim modul în care se prezintă „lumile" în „operă", de fapt, să schiţăm o fenomenologie a operei de artă şi o finalizare a analizelor fenomenologice în ontologia operei de artă (exerciţiu la care vor ajuta exemplifi-cările din cadrul final al acestor prezentări).

(Va urma)

Academiei, colț cu Edgar Quinet (I)

Dragoș VAIDA

Tot astfel când al nostru dor/ *Pieri în noapte-adâncă,/ Lumina stinsului amor/ Ne urmărește încă.* Dacă imaginația ne-ar ajuta, ne-am putea gândi că trăim sub un cer, unde stelele ar fi reperele, valorile, idealurile de care suntem atașați. *Amintirea este lumina* care continuă să ne urmărească, chiar după ce valorile noastre au început să însemne din ce în ce mai puțin. Deși poate am încetat să le mai trăim cu adevărat, *viața care a fost* rămâne un fundament, am spune azi, un *model,* este *fenomenul originar* din care derivă prezentul nostru sau cel puțin multe ale acestuia. Ne rămân astfel locuri, oameni, idei sau imagini, amintirea persistentă a ceea ce a fost. Vrem să le *retrăim mereu și mereu,* deși psalmul 102, cel mai pozitiv psalm, ne spune: „Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului; așa va înflori./ Ca duh a trecut peste el și *nu va mai fi* și nu se va mai cunoaște încă *locul* său."

Pentru mine și cred pentru mulți, locurile acelor vremuri de demult sunt cele în care am învățat sau de care ne-am legat, unde ne-am îmbogățit sufletește: Facultatea de Matematică, de pe Academiei colț cu Edgar Quinet, cu profesori de neuitat, pe lângă care am început, cam din anul III, să ne scriem micile noastre lucrări, Arhitectura, ceva mai încolo, cu intrarea de pe strada Biserica Enei, vizavi de Biserica arhitecților, dărâmată, cu mica grădină a bisericii prin care treceam și ajungeam la un șir de mici magazine și la fostul restaurant Bavaria, unde uneori poposeam în anii '50, Ion Vianu, Matei Călinescu, Miron Chiraleu și cu mine, la ore târzii. În drumul spre casă, mă mai opream la Teatrul de Comedie (biletele erau ieftine și se găseau), azi Odeon, din Calea Victoriei, unde admiram tulburătoarele interpretări ale *Întunecatului April* (volumul de poezii din 1937) Emil Botta (1911-1977), în Othello, sau Mihai Popescu (1909-1953), în Romeo sau Iago. Petreceam ore întregi la Biblioteca Universitară din Piața Palatului Regal. Aceste locuri nu s-au pustiit, le-a venit rândul la o nouă viață, în timpurile din urmă.

S-ar putea ca grupajul pe care încerc acum să-l fac să nu placă prea mult: că lucrurile nu sunt puse în ordine, sărindu-se de la una la alta, că redactarea are obscurități sofisticate, din vina unui stil „căutat" (dar și din ambiția de a nu trece peste lucrurile mai complicate prin natura lor), că fragmentele din povestire nu suscită un interes suficient astăzi, deci ducă-se etc. Prea bine, nu putem oferi opera unui istoric, dar încercați numai să-l citiți pe Iorga și veți găsi multe complicații, întretăieri. Gândiți-vă cum izbuteau să-și ia diploma studenții vestitului profesor și savant – personal, mă tem că n-aș fi reușit. De unde am putea să scoatem istorii gradate, coerente, dintr-o vreme atât de frământată?! Așa fiind, însemnarea de față și cele care vor urma vor sugera numai repere, bibliografia – parte constitutivă a povestirii! – urmând să ajute la o cunoaștere mai bună, deși parțială, a celor întâmplate.

Aveam profesori personalități puternice, unii mai degrabă neconvenționali, la Matematică, spre pildă, pe Gr.C. Moisil sau Dan Barbilian – Ion Barbu, la Arhitectură, pe Gabriel Sudan, care îi spunea disperat unui candidat la examen că în mintea lui de student este tot atâta haos cât în politica partidului comunist, care într-adevăr debuta cu o lungă dezorganizare de care mulți azi nu-și mai amintesc.

Anii 1952-1957 dar și cei care au urmat au fost *ani de studiu matematic* și de *participare la cultură,* pe cât s-a putut. A fost o perioadă de asprime și severe restricții, pentru noi studenții, dar și pentru profesorii noștri, de pași grei peste istorie – moartea „tovarășului" Stalin, „genialul corifeu" al științei, din martie 1953, revoluția din Ungaria din octombrie 1956 s.a. Am străbătut acei ani cu profesorii Alexandru Froda, Mihai Neculcea, Caius Iacob, Gheorghe Vrănceanu, Miron Nicolescu, Solomon Marcus, Victor Vâlcovici, Nicolae Teodorescu, Cabiria Andreian, Mihail Benado, Gr.C. Moisil, Dan Barbilian sau Simion Stoilow (păstrând ordinea din carnetul meu de student din 12 septembrie 1952, Facultatea de Matematică și Fizică, parafat de Caius Iacob ca prorector; nu este uitată Șerban Clara, cf. semnăturii, cu unicul calificativ suficient obținut la Economie politică, 6 ianuarie 1956, absolut pe drept).

În acei ani se învăța, ne interesam unii de la alții cum decurgeau examenele, matematica fiind subiectul predominant. Găseam în comunicarea de la facultate o evadare parțială într-o lume mai normală, un model prețuit tocmai prin „inactualitatea" lui de care era, cred că este și acum, nevoie. Personalități autentice, profesorii aveau în comun dorința de a ne învăța matematică și de a o onora, nu ambiția de a ne uimi cu performanța.

Se apropiau de noi, de cei mai buni dintre noi, ca Sergiu Rudeanu, Alexandra Bagdasar (Bellow), Kostache Teleman, Aldo Lazăr, Ion Zamfirescu, Horia Banea, Măriuca Hălălău Crăifăleanu, Laura Constantinescu din seria noastră, ca Ciprian Foias, Valentin Poenaru, Gheorghe Gussi, din anul imediat superior – din cauza mulțimii numelor nu îi pot aminti pe toți, studenți sau profesori.

Colegii de serie (am fost ultima serie de cinci ani) proveneau din medii culturale și sociale diferite. Mulți aveau pregătirea din liceele *muncitorești,* în care totuși se învăța și se educa, pe cât se putea. Primul semestru a fost de aceea un semestru pregătitor, unul de „ajungere din urmă", folositor pentru toți. Introducerea acestui semestru rămâne un exemplu de adaptare a învățământului la mediul uman constituit de cei din bănci. Profesorii noștri, cu tragere de inimă, ne puneau la dispozitie competența lor și nu manifestau dezgust pentru nivelul elementar la care trebuiau temporar să coboare.

Câteva exemple pot ilustra pe scurt cele spuse. Alexandru Froda (ordinea cronologică a examenelor) ne-a ținut un curs care ne-a arătat că Algebra nu se reduce la calcule sau fracții continue, amendând imaginea formată în liceu. Ne învăța cum să ne desprindem gândirea de notația concretă, exemplu, ce este rădăcina pătrată, nu desenul pe care îl facem. Atributul *deosebit* ar fi probabil primul care i s-ar aplica. A fost un exemplu de *spirit fin,* într-o stare de permanentă interogație și meditație, și un *domn.* Mihai Neculcea ne-a oferit un curs atractiv de Matematici elementare (Geometrie – model Hadamard), cu note de umor colocvial, Caius Iacob (laureat al Premiului de Stat!) calcula pentru noi, neobosit, derivate la tablă, cu Romulus Cristescu exersam calculul algebric. Vrânceanu ne povestea cu farmec cum a călătorit în China, întâmpinat cu lozinci, gen „Trăiască profesorul Vrănceanu!" A fost prima expunere pe care am ascultat-o despre viața academică de atunci. (Am avut la facultate, neașteptat, manageri politici, de exemplu, un secretar de partid, cu mare talent politic, Neculcea. În timpul revoluției din Ungaria, ne-a adunat și ne-a spus că suntem matematicieni, că ne ocupăm de studii și de mici lucrări etc. Nu a făcut nicio referire la ce se întâmpla, nu a încercat să ne explice că în Ungaria este o „contrarevoluție". Astfel a fost evitată o intrare în fond, caz în care unii dintre noi am fi pus întrebări. Scurta cuvântare a lui Neculcea a dezamorsat atmosfera și ne-a ferit de luări de poziție care să ne ipotecheze viitorul.)

Purtam scurte conversații atât matematice, cât și despre matematică. Nu eram grăbiți și, deci, foloseam timpul cu folos, nu se vorbea din ușă. Probabil surprinzător, le găsesc acelor vremuri meritul de a fi promovat un spirit liberal sau umanist, academic, cum vreți să spuneți.

Dimpotrivă, mi se pare că azi răstirea, stil TV, nu vine din graba de a împacheta cât mai mult conținut, ci din dorința de a nu lăsa să se observe, în pripeală, că mesajul este cam sărac, rudimentar, lipsit de gust. Mihai Botez îmi spunea, și o repeta la autoritățile pe care le vizita, că societatea noastră era una a *necomunicării.* S-o fi văzut el pe cea de acum! Azi *nimeni nu mai încearcă să convingă pe nimeni,* sunt preferate verdictele, chiar condamnările, se consideră că argumentarea este o pierdere de timp. Oamenii au azi un sentiment de neîncredere, de teamă. Nu știi niciodată cu ce interese se pot ciocni cele pe care le spui!

De la acești înaintași ai noștri, de la nimeni alții, mai cu seamă de la Gr.C. Moisil (1906-1973) și Solomon Marcus (1925-2016), căpătam formația necesară pentru informatică. Pe această bază, Gr.C. Moisil spunea în 1970 că „Știința calculatoarelor, în țara noastră își are originea în anume preocupări ale matematicienilor" [8, p. 133] și că „toate direcțiile de cercetare teoretică în domeniul calculatoarelor digitale au găsit ecou în țara noastră" [8, p. 140], [5].

Prezentarea [8] citată acoperă intervalul 1954-1970, notând date semnificative, cum ar fi începutul Seminarului de Logică Matematică (1955), încadrarea în 1957 a primilor matematicieni la Institutul de Fizică Atomică al Academiei IFA (vezi mai jos), Laboratorul de mașini de calcul condus de ing. Victor Toma (1922, Leova, județul Cahul, Republica Moldova – 2008), membru de onoare din 1993 al Academiei Române, sau crearea Centrului de Calcul al Universității București, în februarie 1962. Meritul acad. Victor Toma a fost acela că a proiectat și pus în funcțiune calculatorul CIFA-1, primul calculator electronic din Europa de Est, cu excepția URSS și Poloniei [10]-[12] – cu 50 de operații/secundă, memorie de 512 cuvinte de 30 de biți, corespunzător cu 9 cifre zecimale și semn, cu 1.500 de tuburi electronice. Lucrare de pionerat a fost și monografia acad. Solomon Marcus *Gramatici și automate finite* (1964) [6], prima în lume în domeniu, după câte știm, vezi [9]. Ne referim astfel la un pionerat în informatică, în contextul european, la IFA, Universitate și apoi la Academia de Științe Economice ASE, cu cei amintiți. Înființarea Centrului de calcul la ASE și predarea programării calculatoarelor au stat la baza modernizarii învățământului economic prin scoaterea acestuia din sfera politicului dogmatic.

Punând alături toate cele expuse în [8] cu prezentarea pe care o face J. Arsac în cartea sa despre informatică, *La Science Informatique,* tot din 1970, vedem că nivelurile de dezvoltare, la acea dată, la noi și în Franța, erau comparabile.

Noi, colegii mei, Ion Zamfirescu, Nicolae Moldovan și cu mine, am fost primii matematicieni care au început munca de programator, la calculatoarele CIFA, la IFA, în dublă subordonare, Academia Română și Comitetul de Stat, prezidat de Gheorghe Gaston Marin – eu în iulie 1957, cei doi colegi din toamnă. Totuși, când ne-am constituit grupul, se afla înaintea noastră, la Laboratorul de la IFA, Gabriela Klarsfeld. Am lucrat împreună o vreme, după care Gabi a plecat în străinătate. Făcuse fizica, era o persoană drăguță, cu un facies sudic, prietenoasă, vezi excelentul articol, Solomon Marcus [7], din care citez „The first Romanian team of mathematicians included Dragos Vaida, I. Moldovanu, G. Klarsfeld, Gh. Zamfirescu. So, we can say that 1957 is the date of birth of Romanian Computer Science, under the guidance of Professor Moisil and by the collaboration between engineers and mathematicians."

Munca noastră, la început, într-un fel de spălătorie, era frumoasă. Simțeam că devenim cineva, în acea societate de trei baieți și o fată, din acea hală. Nu eram într-o situație mult diferită de cea prin care trecuse și celebrul nostru „coleg" John von Neumann (1903-1957), de la decesul căruia se împlinesc 61 de ani (vechimea noastră!), care și-a încheiat cariera când tocmai noi ne-o începeam. Ne-a lăsat în informatică, printre altele, prima expunere din lume dedicată programării [3], scrisă împreună cu A.W. Burks și H.H. Goldstine, pe care am citit-o la IFA luând-o ca model pentru [15].

La capitolul relațiilor personale de neuitat și afinităților, memoria îi regăsește, în primul rând (percepția mea nu poate fi decât subiectivă, fatal limitată, altfel nici nu ar mai fi propriu-zis a mea), pe Solomon Marcus, Alexandru Froda (1894-1973), Grigore C. Moisil, Miron Nicolescu (1903-1975), Victor Vâlcovici (1885-1970; a avut bunăvoința să mă solicite să vin la catedra dânsului, prima ofertă primită de la facultate; deși am avut o lucrare în colaborare, cu regrete, nu am putut da curs invitației, deoarece mă îndepărta de preocupările pe care le aveam), Mihail Benado (1920-?) care ne/îmi preda [1], [2] și Dan Barbilian (1895-1961) (ordinea în care i-am cunoscut).

→

Homo sapiens

Despre valoare și demnitate

Cătălin MAMALI

Generarea și perpetuarea transgenerațională a valorilor sunt vitale pentru demnitatea și identitatea grupurilor umane, mari sau mici. Valorile generate, folosite și îmbogățite aduc grupurile mai aproape de vecinătatea vesniciei la scară umană. Odată create, valorile devin transpersonale, dar implică respect pentru originea lor și datoria de a le perpetua.

Cultivarea, acceptarea și protejarea valorilor sunt necesare fiecărei comunități care se respectă și își vrea binele. Din păcate, acest adevăr elementar nu este practicat cum ar trebui. Regimul comunist a excelat prin agresarea sistematică și distrugerea valorilor trecute, dar și a celor mai multe care s-au construit chiar sub semnul terorii sale. Hemoragia matematicienilor de excepție este doar un exemplu, tragic și foarte costisitor. Cum ar fi fost școala de matematică dacă Ciprian Foiaș precum și multe alte minți de valoare universală n-ar fi fost forțate înainte și după 1989 să emigreze?

Aprecierea valorilor nu înseamnă că fiecare individ sau grupare socială trebuie să aplaude automat toate valorile sau să nu-și exprime prin argumente – nu prin epitete, insulte, false zvonuri și prejudecăți – preferințele, gusturile și criticile. Valorile se îmbogățesc prin confruntarea de idei, de perspective, de alegere, atunci când acestea sunt practicate rațional și cu intenția și capacitatea de a completa înțelegerea.

Respectul pentru valori se învață. Este de preferat ca respectul pentru valori să se dezvolte nu prin experiențe păgubitoare, precum cele date de distrugerea valorilor sau cele produse chiar de pierderile provocate de cei care neagă valorile, ci în mod proactiv. Costurile implicate de nerespectarea valorilor sunt incomensurabile și de lungă durată. Plata se face prin degradarea identității colective, prin autoalienare și, la limită, autodizolvare, indiferent de domeniu. Costul lovește nemilos în răspunsul competent și onest la întrebarea *Cine suntem Noi?* Dacă valorile sunt degradate, chinuite, dacă istoria care le-a făcut posibile este deformată, atunci se agresează identitatea fiecăruia și identitatea națională. Voi aminti câteva cazuri simbolice, prezentate mai mult anecdotic decât analitic.

Cât de mult a costat și costă școala de matematică nerespectarea unor valori precum Ciprian Foiaș sau Silviu Guiașu, numai două cazuri, desigur diferite, dar lovite de aceeași iresponsabilă desconsiderare a valorilor, dintr-un șir lung și dureros? Sunt costuri cognitive, educaționale, morale, economice și, ca în alte situații similare, umane.

Se uită prea frecvent că personalitățile creative de excepție (marile valori) sunt invitații exemplare la continuarea transgenerațională a operei create, a investiției de talent, educație, muncă și sacrificii. Gandhi a spus simplu: „Voi crește și după moarte (cea fizică)". El era simultan convins de valoarea intrinsecă a ideilor și practicii sale, dar și de faptul că acestea vor beneficia de cultivarea necesară care nu este posibilă fără respectarea valorilor, a adevărului pe care acestea le implică. A spune că Brâncuși a fost o victimă a urii regimului comunist față de valorile intelectuale este o banalitate. Dar a afirma după 1989 că „Despre Brâncuși s-a vorbit/se vorbește (scrie) prea mult" pare de neimaginat, mai ales că această „recomandare" a fost exprimată de un intelectual bine cunoscut, care a fost ministrul Culturii după 1990. Parcă n-ar fi auzit sau citit că guvernul român, cel comunist în faptă și nume, a refuzat să primească în dar lucrările oferite de genialul artist. Să reamintim, Dali, care s-a refugiat în multe locuri, inclusiv în primitoarea Americă, a oferit și el, generos, multe dintre lucrările sale guvernului spaniol, dominat de Franco (o dictatură – diferită de cea comunistă). Ce a făcut guvernul spaniol? A primit cu grație lucrările oferite de Dali, genialul suprarealist. A curtat vreun intelectual public spaniol ideea că despre Dali s-a vorbit, scris prea mult? Niciunul nu a proferat o astfel de aberație. Consider, după cum i-am comunicat autorului acestei opinii, că, de fapt, despre Brâncuși, precum și despre alte valori, se vorbește, se scrie prea rar, iar operele lor sunt expuse, citite, cântate, interpretate (Bentoiu, Celibidache, Nemescu, Niculescu, Olah, Stroe, Vieru, de exemplu, pentru a nu-l mai aminti pe Enescu), discutate, publicate prea puțin. Indiscutabil, este important cum se fac toate acestea, nu doar cât de mult se fac. De altfel, după 1989 se poate constata că neglijarea, desconsiderarea sau chiar suprimarea unor valori este asociată cu resuscitarea altora, desigur valori, dar evident nu de aceeași altitudine și substanță. Această resuscitare este susținută în anumite cazuri printr-o alchimie morală care convine unor alegeri politice.

Exemple sunt multe, prea multe. Se observă în artă, tehnologie, științe și sport, între altele. Amintesc o singură formă observată direct într-un restaurant plăcut și liniștit din centrul Bucureștiului în timp ce priveam finala feminină de tenis de la Roland Garros. Un băiat de 12-13 ani care privea meciul mă întreabă după primul set: „Cu cine ții?" Pentru că a inițiat conversația, l-am întrebat înainte de a răspunde: „Dar tu cine vrei să câștige?" Răspunsul vine rapid: „Vreau să piardă Halep." Înțeleg și accept că fiecare poate avea preferințele sale, nu doar în sport, preferințe ce trebuie respectate mai ales când este vorba de competiții individuale, chiar dacă aceste competiții capătă valoare simbolică pentru grupurile de apartenență ale competitorilor și spectatorilor. Mi-am amintit imediat de o directoare adjunctă a Centrului de Cercetări pentru Problemele Tineretului, fostă membră a CC PCR (cei de la CNSAS refuză să ofere dosarul ei spre studiu), care povestea cu plăcere cum la meciurile de fotbal dintre echipa României și cea a URSS-ului ținea „cu înflăcărare" (expresia îi aparține) cu echipa URSS-ului. Această alegere era în armonie cu partidul comunist al vremii și cu opțiunea internaționalistă a activistei.

Revin la tânărul care și-a exprimat preferința pentru finala turneului de la Roland Garros 2017. Am fost șocat de accentul pus pe *să piardă*. Îl întreb: „Dar de ce vrei tu asta?" Răspunsul a fost surprinzător: „Pentru că este makedoncă." Întreb din nou, fără să-i spun că și eu sunt, după linia tatălui, la fel: „Dar dacă Halep ar fi italiancă, olteancă, americancă, cehă, algeriancă, evreică, marocancă sau belgiancă, cine ai vrea să câștige?" Tânărul a râs, lăsând impresia că este deja școlit în ale corectitudinii politice și mi-a spus: „A! Nu așa. Vreau să piardă pentru… ăă... pentru că are nasul x" (nu reproduc termenul pe care l-am înlocuit cu „x"). Apoi m-a întrebat din nou: „Dar tu cu cine ții?" Am spus: „Doresc să câștige Halep și, aproape sigur, așa se va întâmpla" – am riscat, deși știu bine că un meci de tenis nu este terminat înainte de ultimul punct chiar dacă scorul și jocul la un moment dat duc spre astfel de predicții. Problema nu este cea a preferinței pentru o jucătoare sau alta, ci cea a accentului pus pe *să piardă* și cea a justificării. Indiferent dacă Halep va câștiga sau nu unul sau mai multe dintre cele patru mari turnee (probabil că va câștiga), indiferent cât timp va fi numărul unu, și indiferent de marea ei performanță din 2017, ea este o jucătoare de excepție. Este un om cu talent, voință, demnitate. Valoarea și demnitatea fac casă bună în cariera ei. Sigur, un drum precum cel parcurs de Chris Evert, Steffi Graf, Serena Willimas, Sampras…, pentru a nu-l aminti și pe preferatul meu, Federer, este foarte lung și aspru. Halep s-a angajat cu succes pe acest drum, prin muncă, inteligență, voință, sacrificii, talent și demnitate. Indiferent de rezultatele viitoare și de cum vor scrie mulți jurnaliști sub teroarea momentului și contextului, simbioza dintre valoarea de excepție și demnitatea probate de Simona Halep până acum este aptă să genereze simbioze similare, cu o condiție: să fie respectată.

Valoarea și demnitatea implicate în realizări de excepție se cer a fi respectate și cultivate indiferent de sfera socială în care sunt exprimate.

(29 decembrie 2017 – Dubuque, USA)

Bibliografie

[1] M. Benado: Asupra unei generalizări a noțiunii de structură, *Bul. Ști. Secți. Mat. Fiz.,* 5, 41 (1953).

[2] M. Benado: Asupra unei probleme a lui Garrett Birkhoff, *Bul. Ști. Secți. Mat. Fiz.,* 6, 703 (1954).

[3] A.W. Burks, H.H. Goldstine, J. von Neumann: *Preliminary Discussion of the Logical Design of an Electronic Computing Instrument,* I, Princeton N.J., Institute for Advanced Study, 1946.

[4] C.S. Calude, M. Gheorghe: Formal Models. Computability, Complexity, Applications, Preface, *Fundamenta Informaticae,* 131 (2014).

[5] A Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul Informaticii Teoretice/Grigore C. Moisil and His Followers în the Field of Theoretical Computer Science,* Editura Academiei Române, București, 2007.

[6] S. Marcus: *Gramatici și automate finite,* Editura Academiei Române, 1964.

[7] S. Marcus, Gr.C. Moisil: A Life Becoming a Myth, *International Journal of Computers, Communications & Control,* Vol. I (2006), No. 1, pp. 73-79.

[8] Gr.C. Moisil: Activitatea Centrului de Calcul al Universității din București, *AMC* 13-14 (1970), 9-20, în [5].

[9] A. Salomaa: *Formal Languages,* Academic Press, 1973.

[10] V. Toma: CIFA-1, The Electronic Computer of the Institute of Physics, *Internat. Koll. Probl. Rechentechnik,* Dresden, p. 27, 1955.

[11] V. Toma: Calculatorul electronic al Institutului de Fizică Atomică al Academiei R.P.R., CIFA-1, *Bul. Șt. Științe Matematice și Fizice,* IX, 1, 209 (1957).

[12] V. Toma: Clipe de neuitat, *Academica,* VI 5 (65), 1996, reprodus în [5], pp. 77-85.

[13] D. Vaida: Calculul polinoamelor ireductibile modulo 2 cu mașina electronică de calcul CIFA-1, *St. Cercet. Matematice,* X, 3, 447 (1959) (Lucrare prezentată la Institutul de Matematică, 4 iunie 1959).

[14] D. Vaida: Rezolvarea unor probleme de transport cu calculatorul electronic CIFA-2, *Com. Academiei,* XI, 10, 1147 (1961) (Comunicare prezentată de acad. Gr.C. Moisil, 8 aprilie 1961).

[15] D. Vaida: *Utilizări ale calculatoarelor electronice de la Institutul de Fizică Atomică,* Editura Academiei Române, București, 1961.

[16] D. Vaida: *Programarea calculatoarelor electronice,* Editura Academiei Române, București, 1967.

[17] D. Vaida: *Limbaje formale și tehnici de compilare,* București, Universitatea din Bucuresti, 1976.

[18] D. Vaida: Informatica teoretică – informatica nu numai ca tehnologie (Theoretical Computer Science – Computer Science Not Only as a Technology), *RPSS* 2 30, (2013).

[19] D. Vaida: Profesorul Gr.C. Moisil – pionierul informaticii românești, în [5].

[20] D. Vaida: *Viitorul din începuturi – gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș,* Editura Tiparg, 2014; vezi articolele *Retrospective informatice românești. Galley, LeDoyen, Felix,* p. 59; *După 40 de ani, despre Gr.C. Moisil și vremea sa* (I), p. 106; *După 40 de ani, despre Gr.C. Moisil și vremea sa* (II), p. 111; *Primii noștri ani de informatică (Universitatea București, 1954-1970),* p. 137; *Informatica la noi – Primele dezvoltări,* p. 143.

Ce spun cronicarii...

Acad. Ioan-Aurel POP

Astăzi, în contextul manifestărilor legate de Centenarul Unirii din 1918, se oscilează între două poziții extreme, una triumfalistă și cealaltă ultra critică. Prima evidențiază o unitate românească perenă, care ar veni mai mult de la traci (daci) decât de la romani încoace și care s-ar fi manifestat fără întrerupere și constant, ca un „fir roșu călăuzitor". A doua privilegiază dezbinarea, frângerile noastre, traiul românilor în provincii și țări separate. Explicația este simplă! Istoricii nu sunt demiurgi ca să poată reînvia trecutul aievea și să ne poată face să-l retrăim întocmai. Din fragmentele de trecut rămase și transmise prin surse, istoricul încearcă să completeze golurile, ca într-un joc de puzzle.

Aproape toți cercetătorii trecutului sunt de acord că istoria-discurs nu se identifică întocmai cu istoria-realitate. Alții merg mai departe și acceptă că scrisul istoric este, în fapt, o narațiune, fiindcă istoricul selectează din ceea ce ne transmit sursele elementele semnificative („faptele istorice" și nu „faptele cotidiene") și le transpune într-o înlănțuire logică. Numai că între narațiunea cuprinsă în proza beletristică și narațiunea istorică este o deosebire esențială: în vreme ce literatul este liber să opereze cu imaginația, cu întâmplări și personaje complet inventate, istoricul este obligat să refacă lumile de demult din frânturile reale ajunse până la noi. De aici încolo însă, relativizarea nu mai are limite, fiindcă sunt și investigatori ai trecutului care își asumă libertăți de artist și care cred că pot face din trecut orice, care confundă adevărul artistic cu adevărul istoric sau care repudiază, pur și simplu, noțiunea de adevăr. Firește, se poate ocoli noțiunea de adevăr istoric (relativ și parțial), dar atunci încetează și meseria de istoric și ținta textului istoriografic. Textul istoricului poate să fie doar consemnativ, în spirit cronicăresc sau poate să fie axiologic, scoțând în evidență valori, mesaje, semnificații. Astăzi nu se mai scriu aproape deloc simple cronologii sau înșirări de date și fapte, ceea ce dă și farmec narațiunii istorice, dar îi și sporește gradul de subiectivism.

Evident, orice om poate să aibă și opinii personale despre trecut, mai întâi despre propriul trecut și apoi despre memoria colectivă. Numai că istoricul are datoria deontologică să distingă între părere, impresie, ipoteză și certitudine, convingere, teorie, între eseu și anchetă, între un scenariu de film și o reconstituire veridică etc. Este la fel de clar că orice idee despre trecut – dacă este decent prezentată și dacă place publicului – are loc în Cetate, dar ea nu este neapărat și istorie sau text istoric.
Pe de altă parte, chiar și textele istorice, oricât de riguroase ar fi, ajung să fie adesea paralele, fiindcă și reconstituirea după reguli general acceptate a trecutului are întotdeauna, cum spuneam, doza sa de subiectivitate. De aceea, istoria este formată din istorii, scrise și rescrise mereu, în funcție de diferiți factori. Numai că toate aceste istorii au câțiva numitori comuni care le păstrează caracterul de istorii și le deosebește de proza istorică, de legendă, de discursul politic, de eseu etc.

Dacă acceptăm că, în legătură cu Centenarul ca și cu alte teme, nu facem istorie contrafactuală, atunci opera istoricului trebuie să explice de ce s-a făcut unirea românilor într-un stat și nu de ce nu s-ar fi putut face această unire. Eseistul este liber să scoată la lumină numai factorii negativi, adică pe aceia care ar fi defavorizat un proces înfăptuit, dar are obligația deontologică să-și avertizeze publicul despre acest procedeu.

Un asemenea procedeu poate conduce și la decuparea din noianul de mărturii a fragmentelor care servesc ideii dezbinării românilor, mai ales că această dezbinare s-a manifestat copios de-a lungul vremii. De exemplu, sunt invocați uneori, pentru justificarea moldovenismului și a diferențelor regionale dintre diferitele „țări românești", cronicarii Grigore Ureche și Miron Costin sau marele creator preiluminist Dimitrie Cantemir, primul român ales membru al unei prestigioase academii străine (cea din Berlin). Or, niciunul dintre aceștia nu a susținut că apartenența lor la regiunea (țara) Moldovei îi determină să nu fie români. Dimpotrivă, toți au arătat că, moldoveni fiind, erau români. Cu alte cuvinte, mesajul lor este următorul: toți cei „de neamul moldovenilor" sunt români, cam în genul în care saxonii sunt germani sau în care toscanii sunt italieni. Ba, unii au subliniat și mai apăsat: tocmai pentru că suntem moldoveni suntem români!

Iată ce spune Grigore Ureche (*Letopisețul Țării Moldovei,* ediția a II-a, de P. P. Panaitescu, București, 1958, pp. 131-132): „Rumânii, câți să află lăcuitori la Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoroșu, de la un loc sântu cu moldovenii și toți de la Râm se trag"; el știa (pe la 1600) și că în Transilvania „mai multu-i țara lățită de români decâtu de unguri".

Mult mai detaliat și mai documentat este Miron Costin (*Opere alese. Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viața lumii,* ediție de Liviu Onu, București, 1967, pp. 156-157): „Așa și pentru neamul acesta [al nostru], de care scriem, din țările acestea,

numele său drept și mai vechi este *român,* adecă râmlean, de la Roma. Acest nume <vine> de la descălecatul lor de la Traian, și cât au trăit <românii>, până la pustiirea lor de pe aceste locuri <deschise> și cât au trăit în munți, în Maramureș și pe Olt, tot acest nume l-au ținut și îl țin până astăzi, și încă mai bine muntenii decât moldovenii, că ei și acum zic Țara Rumânească, ca și *românii* cei din Ardeal. Iar străinii și țările dimprejur le-au pus acest nume de *vlah,* de la *vloh,* cum s-a mai pomenit, <iar> aceste nume de *valeos, valascos, olah, voloșin* tot de străini sunt puse, de la Italia, căreia îi zic *Vloh.*

Apoi, mai târziu, turcii, de la numele domnului care a închinat țara întâi la turci, ne zic *bogdani* [Este vorba aici nu de numele domnului, ci al dinastiei (Bogdani sau Bogdănești) sub care, la un moment dat, țara a fost închinată turcilor. N.a.] <iar> muntenilor *caravlah,* grecii ne zic *bogdanovlah,* muntenilor – *vlahos.* Iar acest nume, *moldovan,* este de la apa Moldovei, după al doilea descălecat al acestei țări, de la Dragoș vodă. [Primul descălecat era considerat cel al romanilor, conduși de împăratul Traian. N.a.] Și muntenilor, ori cei de pe munte – *munteni,* ori cei de pe Olt – *olteni,* că leșii așa le zic *molteani.* [Numele medieval în limba română al polonezilor. Aceștia din urmă le ziceau locuitorilor Moldovei „valahi", iar celor din Țara Românească „multani" sau „moltani", iar țării „Multana", derivare probabilă de la „Muntenia" (fiindcă numele de „Valahia" sau „Țara Valahă" era deja dat de ei Moldovei). Este și acesta un semn al unității medievale a românilor, percepute ca atare de vecinii polonezi. N.a.] Deși și prin istorii, și în graiul străinilor, și între ei înșiși, cu vremurile, cu veacurile, cu înnoirile, <românii> au și dobândesc și alte nume, doar acela care este numele vechi stă întemeiat și înrădăcinat, <adică> *rumân,* cum vedem. Că, măcar că ne chemăm acum moldoveni, dar nu întrebăm: „știi moldovenește?", ci „știi rumânește?", adică râmlenește; puțin nu este ca *știs romanițe,* pe limba latină. Stă, dar, numele cel vechi ca un temei neclătinat, deși adaugă ori vremile îndelungate, ori străinii adaugă și alte nume, însă cel ce-i rădăcină nu se mută. Și așa este și acestor țări, și țării noastre, Moldovei, și Țării Muntenești: numele cel drept din moși-strămoși este român, cum își cheamă și acum locuitorii din țările ungurești, și muntenii țara lor și cum scriu și răspund cu graiul: *Țara Rumânească.*" Miron Costin a scris „De neamul moldovenilor" și nu „De neamul românilor", tocmai fiindcă voia să demonstreze că moldovenii sunt români

Țara Românilor a fost pentru Dimitrie Cantemir una și nedespărțită, din vremuri imemoriale, după cum singur mărturisește în prima dintre cele trei „cărți" din *Hronic* (numite „Prolegomene"), „carte" în care prezintă o descriere istorico-geografică „a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenească și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian". Pentru Cantemir, Țările Românești se numesc „Daco-Romania", adică Romania născută pe teritoriul vechii Dacii, din coloniștii romani, chemați și romani. Așadar, românii nu erau altceva pentru Cantemir decât romanii trăitori de circa 1600 de ani în noua Romanie, făurită pe teritoriul Daciei. „Dachiia au fost de la Traian împărat cu cetățeni și slujitori vechi romani descălecată și deciia precum aciiași romani să fie moșii, strămoșii românilor, cari și astăzi în părțile Dachii lăcuitori să află [Între acești romani, este amintit unul faimos – este drept, exilat și nu colonizat – anume poetul Ovidiu, rămas până la moarte în aceste ținuturi de la Dunăre și de la Pontul Euxin. Până la urmă, el spune că a reușit cu greu să învețe limba getică, în care a scris și poeme, aplaudate de acei barbari. N.a.], adecă moldoveanii, munteanii, maramorășeanii, românii de peste Dunăre și cuțovlahii din Țara Grecească, căci toate acestea năroade dintr-aceiași romani ai lui Traian să fie, nu numai limba și graiul..." (D. Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo vlahilor,* București, 1901, p. 153) „Aceștia dară mai sus pomeniți și în toată lumea cu nume nemuritor, vestiții romani ... sunt moșii, strămoșii noștri, ai moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, precum și numele cel de moșie ne arată (români chemându-ne și limba cea părintească care din românească sau latinească este) nebiruit martor ni iaste". (*Ibidem,* p. 25; vezi și paginile următoare 50-51, 86, 104, 109 etc.) Dimitrie Cantemir a scris „Descrierea Moldovei" și nu „Descrierea României" tocmai pentru că România nu exista atunci pe hartă, nu exista ca alcătuire politică oficială și recunoscută, dar întreaga sa pledoarie este în favoarea unității – chiar politice – primordiale a românilor, asimilați cu romanii.

Cu alte cuvinte, a-i lua pe cronicari și pe Cantemir drept martori ai separatismului și regionalismului nostru este un nonsens, este o lipsă de suficiente cunoștințe, o trunchiere intenționată a realității sau este rea voință. Autorii menționați înșiră denumirile regionale și provinciile istorice tocmai pentru a dovedi romanitatea și unitatea românilor. De asemenea, a-i invoca trunchiat pe unii autori moldoveni pentru susținerea „moldovenismului" înseamnă și a scoate de la naftalină o parte din arsenalul stalinismului.

Pentru unii specialiști, mărturiile acestor mari învățați moldoveni – care vorbesc răspicat în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea despre originea romană și unitatea românilor – nu sunt suficient de relevante, fiindcă ei ar fi aflat de la străini aceste lucruri. De exemplu, culții boieri moldoveni Grigore Ureche și Miron Costin s-ar fi „iluminat" în legătură cu unitatea și latinitatea românilor la colegiile iezuite din Polonia, unde ar fi învățat după principiile umanismului târziu. Astăzi se știe că nu a fost așa, dar chiar dacă ar fi fost, faptul că străinii îi priveau pe moldoveni una cu muntenii și cu ardelenii nu venea din legendă, ci din realitate. Cu alte cuvinte, străinii nu aveau cum să „inventeze" unitatea românilor, nu aveau cum să-i învețe pe locuitorii de la Carpați, de la Dunăre, de pe Mureș și de la Nistru aceeași limbă ori să-i facă să-și aibă sorgintea în latinitate.

→

Centenarul Marii Uniri

Înfăptuitorii Marii Uniri
Femeile române

Maria VAIDA

Una dintre femeile clujene participante la Marea Unire a fost **Sidonia Docan,** o intelectuală cunoscută la vremea aceea, care vorbea câteva limbi de circulație europeană. În 4 noiembrie 1918, la Cluj se instalează Sfatul Național Român, în incinta sediului Băncii Economul, cu gardă și telefon. În funcția de secretară a SNR a fost numită Sidonia Docan. Multe detalii referitoare la desfășurarea evenimentelor dramatice din zilele acelea le-am aflat din jurnalul pe care ea, conștientă de importanța faptelor istorice în desfășurare, le-a notat cu asiduitate. Astfel, în 14 noiembrie 1918, se arborează pentru prima oară după mulți ani drapelul românesc, o flamură donată de femeile române. Sidonia Docan notează: *Inima îmi sare din piept de mândrie! Timp frumos! Și Dumnezeu e cu noi!* A doua zi, Sidonia Docan este rugată de dr. Amos Frâncu (care era unul dintre comisarii generali militari ai poporului român din Ardeal, alături de dr. Emil Hațieganu) să organizeze fără amânare Crucea Roșie Română, fiind convins de urmările evenimentelor de după unire, care vor deranja pe adepții nostalgici ai imperialității austro-ungare.

Pentru toți delegații participanți la Marea Adunare Națională Română de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 se eliberau credenționale semnate de președinții reuniunilor românești, astfel că, prin credenționalul semnat de Ana dr. de Lemeny, președinta Reuniunii Sfânta Maria a femeilor române din Cluj, este delegată și Sidonia Docan din orașul de pe Someș, care va participa la Marea Unire. În 30 noiembrie, delegația din Cluj se îndreaptă cu un tren special de 1.000 de persoane, dintre care făcea parte și Sidonia Docan, spre Alba Iulia. Atmosfera era emoționantă, iar descrierea de la fața locului apare în jurnalul Sidoniei: *Lume imensă, grupuri pitorești de țărani din toate ținuturile; cu mare emoție și mulțumire privesc aceste mândre și demne figuri care au suportat atâtea încercări și crâncene nedreptăți, păstrând cumpătul și seninătatea. În sală, reprezentanți de pe toate plaiurile locuite de români, însuflețire...* (Vasile Lechințan, *Clujul și Marea Unire. Cronologia,* în vol. *Astra și Marea Unire*, Mircea Popa – coord., Vasile Lechințan, Vasile Tutula, Maria Vaida, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017, p. 327)

Despre dimineața zilei următoare, înainte de sosirea acasă, la Cluj, mărturisește și poetul Emil Isac, participant la Adunarea Națională: *Zorile se ivesc. Ninge liniștit. Pe străzi defilează legiunea română, precedată de fanfara minerilor și a ofițerilor. Toată lumea ține cadența. Este o demonstrație pe care niciun om de cultură nu se poate reține să nu o admire. Escadronul de călărași, moții din Abrud, flutură steagul roșu, galben și albastru. (...) Este puterea ancestrală care defilează. Și toată lumea cântă. Aparte, înaintează grupuri de tinere fete în costume naționale. (...) Mă întorc acasă fericit și cu ochii fierbinți. Am văzut ceea ce trebuie considerat firesc de oricine: o națiune entuziastă... Ceea ce a urmat ni se pare un vis... Un popor s-a eliberat.* (I*bidem*, p. 329)

În acest timp, la Alba Iulia, Vasile Goldiș rostește o cuvântare înflăcărată, adresată tuturor românilor din teritoriile locuite de aceștia: *Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie-1 Decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre. Adunarea Națională rezervă teritoriilor mai sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.* (Vasile Goldiș, *Cuvântare la Adunarea Națională de la Alba Iulia*, în vol. *Astra și Marea Unire, Ibidem*, p. 143)

Zilele de după actul unirii au fost cumplite pentru populația românească de la Cluj, dar și din tot Ardealul. Atacul asupra steagului românesc al Băncii Economul devine motiv de premiere printre unguri; Amos Frâncu este informat de ofițerii săi că Apáthy a pus un premiu în vin, contravaloarea a 500 de coroane, iar căpitanul Verböczi un premiu de 2.000 de coroane pentru săcuiul sau ungurul care ar coborî steagul românesc înălțat pe frontonul Băncii Economul. Mai târziu, aici au venit ajutoare armate de la garda română din Mănăștur, iar poarta deschisă lăsa vederii o mitralieră instalată la mijlocul ei, alte două la ferestrele de la etaj, speriindu-i pe atacatori prin șarja trasă în aer. Apoi este atacată garda Senatului român, de către batalionul lui Verböczi, iar în luptă este ucis tânărul voluntar student la Liceul Lutheran (*Ibidem*, p. 367), Octavian Petrovici, în vârstă de numai 15 ani, originar din Becicherecul Mare; alți cinci români sunt răniți în atacul asupra steagului. Tânărul erou este înmormântat cu onoruri militare în Cimitirul Central al Clujului. *În veci, amintirea lui și rămâne curat numele lui în cartea neamului se menționează în epitaf.* Sidonia Docan consemnează: *Flamura femeilor române pe fronton, ciuruită de gloanțe, persistă. Colonelul Telia cere albituri și o ambulanță. Acum nu e ridicolă Crucea Roșie Română...* (*Ibidem*, p. 331), notează cu tristețe Sidonia Docan în jurnalul ei. Tot din aceeași sursă aflăm că în data de 6 decembrie s-a creat mare panică printre ungurii din oraș, din cauza zvonului că moții coboară pe Valea Arieșului să-i apere pe români (*mocanii, auzind că secuii vreau să ne omoare, vin să ne apere, Ibidem*, p. 330).

Din jurnalul Sidoniei Docan am aflat că, în noaptea de 12 decembrie, secuii cântă pe străzile Clujului, sub comanda ofițerilor, cântece șovine și jignitoare la adresa românilor (*bem sânge de valah*), fapt ce dezvăluie cultura poporului care își revendică dreptul de a propaga libertatea și a civiliza lumea întreagă. Rolul Sidoniei Docan nu s-a încheiat încă, pentru că atunci când intră în Cluj Divizia a 7-a română condusă de generalul Constantin Neculcea, alături de Regimentul 16 Dorobanți Fălticeni, condus de colonelul Alexandru Rotaru, Batalionul 2 din Regimentul 15 Dorobanți din Piatra Neamț, condus de maiorul Dumitru Coroamă, și baterii ale Regimentului 4 Artilerie din Roman, iar generalul însoțește armata pe jos, până la statuia lui Matei Corvinul, ea notează detalii semnificative. Femeile Reuniunii Române, prin d-na Olivia Telia, le înmânează ofițerilor o cunună de lauri și cetină de brad, legată cu tricolorul românesc. Toți românii, cu mic și mare, aleargă în Piața Unirii pentru primirea Armatei Române: *Intrarea Armatei Române în frunte cu generalii Neculcea și Gherescu, de înfățișare marțială, produce o emoție indescriptibilă: plâng bărbații, plâng femeile, copiii, toți zguduiți de o emoție sfântă... Apoi horă în jurul pieței, în jurul lui Mathia.* (*Ibidem*, p. 334) Seara, sosește și trimisul generalului Berthelot, căpitanul francez Sierne, care discută cu Amos Frâncu și Sidonia Docan în limba franceză la banchetul organizat la Hotelul New York (azi Continental). Muzică și coruri românești, operă, jocuri, cadouri pentru soldați. În 31 decembrie, la Cluj apare generalul Berthelot, primit cu mare entuziasm, iar Sidonia Docan îi oferă un buchet de flori în numele doamnelor române din Cluj. Împreună cu Amos Frâncu și Sidonia Docan, generalul se întreține în limba franceză. Pe stil vechi, Clujul sărbătorește Crăciunul, cu pom de Crăciun, banchet, toasturi, dans, doine, la același Hotel New York. Se trece apoi la organizarea administrativă a teritoriilor locuite de români unite cu România. Începe o etapă de preluare și naționalizare a Universității din Cluj, care încă era sub stăpânire maghiară. Primul primar român al orașului Cluj este ales dr. Iulian Pop, primul prefect al județului dr. Simion Tămaș, subprefect dr. Octavian Utalea.

Apoi au avut loc atrocitățile de la Târgu Lăpuș, unde soldați unguri din Debrețin au atacat o adunare populară pașnică și au ucis 22 de români, iar alții 25 au fost răniți grav, jefuind și Banca românească Lăpușana. O altă întâmplare tragică pentru români s-a petrecut la Beliș, unde ungurii și secuii au comis atrocități barbare. Au împușcat și au ars de vii 40 de moți, majoritatea moșnegi și copii, au atacat pe urmă trenul Crucii Roșii Române în gară la Huedin. Sursele istorice menționează că aceste atrocități făceau parte din planul regimului maghiar de extirpare a românilor din Transilvania. Același căpitan Verböczi a urmărit prin pădurile de la Câmpani și a ucis mișelește pe avocații Bolcaș și Ciordaș de la Beiuș, atât de impresionant evocați de scriitorul Mihail Diaconescu în romanul său *Sacrificiul.* Credem că tot acestui criminal i se datorează crimele de la Sighiștel, lângă Câmpani, unde au fost blocați în case și arși de vii 48 de români, printre care mai multe femei, în anul 1919, la început de primăvară, din cauza unor soldați unguri care încă refuzau să se retragă din Bihor. Lista unor asfel de atrocități este mai lungă, dar ne oprim aici, cu un gând pios, de caldă recunoștință pentru cei ce au căzut jertfă înfăptuirii unității naționale, chiar inocenți. Monumentele ridicate *in memoriam* sunt edificatoare și numele martirilor sunt înscrise în istoria neamului românesc.

Poetul Aron Cotruș dedică atunci acestui eveniment istoric un poem intitulat *Alba Iulia,* preaslăvind unirea visată de neamul nostru românesc.

Încă acum mai multe decenii, s-a dovedit fără putință de tăgadă că românii (natural, unii dintre ei) au avut ei înșiși conștiința romanității lor în Evul Mediu și au transmis această convingere mai departe, spre noi. (Ș. Papacostea, *Les Roumains et la conscience de leur romanité au Moyen Âge*, în *Revue roumaine d'histoire*, IV, 1965, nr. 1, passim; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei,* ediția a II-a, București, 1993, passim.)

Ține de o logică elementară faptul că, din moment ce unirea românilor s-a petrecut, în ciuda piedicilor, factorii susținători ai unirii au fost mai puternici decât cei contrari ei. Prin urmare, într-un discurs care se vrea obiectiv, vor predomina mărturiile în favoarea unirii față de cele aflate în detrimentul său. Evident, această logică nu-i dă niciunui istoric cuvânt să fie apologetic și triumfalist, să oculteze cu bună știință piedicile din calea procesului menționat, să-i glorifice pe români și să-i veștejească pe străini și nici să facă predicții ditirambice despre „viitorul luminos". Istoria este viața oamenilor care au trăit în trecut, iar viața nu este numai sublimă și nici numai nenorocită, ci plină de nuanțe. Din această pleiadă de nuanțe de toate felurile, au predominat la 1918 cele favorabile înfăptuirii statului român unitar. Se vede cum, în emoția aniversării și a sărbătorii adiacente ei, mulți „oratori" se entuziasmează prea mult, devin encomiastici, exultă de bucurie. Datoria istoricilor este, natural, să corecteze, să potolească emoțiile prea pronunțate, să aducă discursul spre realitate, nu să-l împingă, în focul argumentației, spre extremă. Este drept că acest lucru este foarte dificil. „Calea de mijloc este cea de aur" – ziceau înțelepții romani – dar este și cel mai greu de găsit. Asta nu înseamnă că nu trebuie s-o căutăm mereu, dacă nu în numele adevărului absolut – care nu este apanajul nostru, al „trestiilor gânditoare" (Blaise Pascal) – atunci în numele adevărului omenesc, relativ, mărginit, parțial. Aceasta este, cred, menirea cercetătorului și esența „meseriei de istoric" (Marc Bloch).

În Monarhia Austro-Ungară, 1888-1918

Ruxandra CARTIANU

Fiu credincios al Țării
Ostaș întru Hristos
Martir întru credință
La Dunărea de Jos.

Sunt versurile gravate pe crucea-troiță de marmură care străjuiește mormântul aflat în curtea bisericii din Prigor, comuna bănățeană în care la 3/15 mai 1888 s-a născut bunicul meu, protopop, iconom stravofor, locotenent colonel Coriolan Iosif Buracu.

„Sunt de origine român și ortodox, descendent din familie de grăniceri, originară din Crușova-Macedonia, de unde străbunicii mei au venit la Prigor, între anii 1718-39.” Cu această mărturisire își începe părintele Buracu cartea de *Amintiri,* carte adusă la lumină prin grija unuia dintre fii lui, poetul martir Mihai Buracu, care a adunat cu dragoste și smerenie însemnările bunicului din jurnalele de campanie și din alte perioade ale vieții sale duhovnicești, precum și mărturii ale celor care l-au cunoscut.

În comuna Borlovenii Vechi – o altă așezare bănățeană unde istoria noastră trebuie rostită cu evlavie spre a rodi în faptele noastre – se născuse cu aproape 30 de ani înaintea bunicului meu un ilustru înaintaș, protopopul militar colonel Pavel Boldea, cel care avea să aibă un rol deosebit de important în destinul părintelui Buracu.

În calitate de unchi, din partea mamei, acesta își asumă responsabilitatea educației lui și îl duce pe tânărul nepot să-și urmeze clasele primare la Budapesta, apoi la Viena, acolo unde își avea garnizoana. Urmează primele clase de liceu la Blaj, unde umbra marilor evenimente revoluționare și a personalităților care le-au însuflețit îl impresionează profund și îi sădesc în suflet sentimentul naționalist. La dorința unchiului său de a urma tradiția militară a familiei, intră la liceul militar de artilerie din Wiener-Neustadt, de unde însă trebuie să plece foarte curând, deoarece în teza intitulată „Ce te-a determinat să pășești pe cariera militară” declară: „Vreau să mă fac ofițer, ca să-i conduc pe români la luptă împotriva ungurilor”. Profesorul, ungur, cere imediat exmatricularea lui.

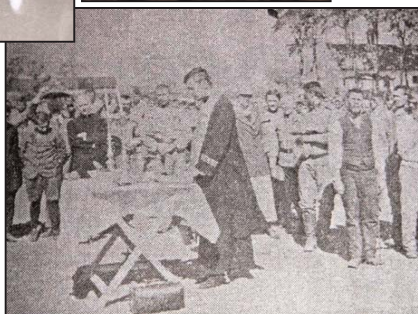
Bunicul își continuă liceul la Brașov, acolo unde se remarcă în mod deosebit pe tărâm artistic, ca declamator. Înființează prima asociație românească a studenților din Almăj, cu care organizează serbări culturale, cu coruri, recitări și piese de teatru. Se dedică foarte mult actoriei, câștigă chiar un concurs și primește o bursă pentru a studia actoria la școala dramatică a marelui dramaturg italian Novelli.

Dar „cariera” lui se decide în urma unor discuții aprinse familiale: va urma calea preoțească, cu perspectiva de a deveni preot la Prigor, perspectivă la care, declară în amintirile sale, „nu mă gândisem niciodată”. Dar bunicul avea sădită adânc în inima lui acea dragoste de oameni și dorința de se pune în slujba lor cu harul dăruit de Dumnezeu, fără de care nu poți ajunge nici un artist desăvârșit, nici un preot împlinit. Bunicul meu a preferat altarul scenei, iar un cuvânt decisiv în această hotărâre l-a avut logodnica lui, Mărioara, cea care avea să-i devină soție, și care, deși școlită la școli înalte, pensioane franțuzești, i-a redat liniștea sufletească prin telegrama primită atunci când se afla în vâltoarea zbuciumului sufletesc: „Nimic altceva decât preot să te faci”. Cât de frumos spune unul dintre fiii lui, poetul Mihai Buracu, trecut și el la cele veșnice în urmă cu câțiva ani:

Fiindcă bunicul
n-a vrut să-l vadă comediant
pe fiul școlit cu atâta trudă,
tatăl meu nu s-a mai dus în Italia
să-nvețe cu Novelli cum se moare pe scenă
învăluit în prapurul cortinii
și bursa oferită-atunci de bravii negustori din Schei
Mai pâlpâie în amintirea mea
Asemeni unei flăcări pe-o comoară.
La-nduplecarea mamei s-a făcut preot de țară.
...Mai ții minte
Ce spuneau bătrânii când ieșeau din biserică
Cu ochii arși de fulgerele milosteniei divine:
- La predică plângeau în zugrăveli
și sfinții din icoanele-afumate
când el vorbea de dușii-n cea lume
și mai ales de cei căzuți în luptă
spre izbăvirea neamului acesta
de mucenici și de plugari...
Am fost la biserică la parastasul tatii.
Doamne,
Dar sfinții din icoane
Mai au și azi pe fețe dârele de lacrimi.

Apoi un vis avut la puțin timp după ce pornise pe această cale, înscriindu-se la Institutul Teologic din Caransebeș, și pe care-l mărturisește în amintirile sale („...eram preot într-un sat de munte unde bântuia o cumplită boală epidemică... nimeni nu se atingea de bolnavi în afară de mine. Populația nenorocită, recunoscătoare, îmi săruta pulpana hainei preoțești. Am înțeles atunci din acel vis rostul misiunii preoțești și românești...”), avea să-l întărească definitiv în alegerea preoției.

A devenit unul dintre cei mai buni studenți. Termină Liceul Teologic în 1911 și este hirotonit ca preot un an mai târziu, de Sf. Ilie, iar în același an este instalat ca administrator parohial al Mehadiei – *străvechi centru cultural al Banatului de munte, spațiu al fericirii și liniștii depline, unde sufletul găsește iluminarea.* (Nichita Stănescu)

În acești ani desfășoară o intensă activitate duhovnicească și pe tărâm cultural, pentru a contrabalansa acțiunea de maghiarizare. Din cauza activității sale cu caracter național, este arestat de către jandarmii unguri, în ziua de duminică, 26 iunie 1914, chiar în timp ce slujea Sfânta Liturghie, din Sfântul Altar, sub acuzația de „spion al României și agitator pentru descompunerea monarhiei Austro-Ungare”.

„Am fost primul deținut politic român din Ardeal și Banat în momentul în care s-a declarat Primul Război Mondial”, notează părintele în amintirile sale.

Avea să fie eliberat în același an și trimis pe front ca preot militar în Regimentul de Infanterie 29, care avea să activeze pe frontul rusesc din Galiția.

„Ordinul de mobilizare m-a găsit în temniță – unde am fost târât dimpreună cu mulți ații – din cauza mizerabililor denunțianți. Convins de absoluta mea nevinovăție, am suferit în liniște și am așteptat ziua când adevărul va birui și mă voi putea duce la regimentul meu. De multe ori, am amintit colegilor mei de suferință că nu mai am răbdare așteptând ziua când mă voi putea vedea în fruntea flăcăilor noștri, rugându-mă pentru ei și pentru biruința noastră...”

Am citat din paginile jurnalului său de război intitulat *Din carnetul unui preot militar – preotul în război.* Iată cum descrie Sfânta Liturghie de duminică în zilele aprige ale războiului:

„În 6 sept. eram la Koniutsky-Tuliglowa. Trei batalioane de la regiment au fost ca rezervă. Fiind duminică, am celebrat prima slujbă sub cupola albastră a ceriului. Candelabru a fost soarele. Sunetul clopotelor era bubuitul tunurilor, iar altarul un podiu decorat făcut de comandantul secțiunii pionierilor, Dușan Popov. Pe o masă cu o pânzătură albă, ardeau două felinare, iar în mijloc o cruciuliță de lemn cu o farfurie cu pâine binecuvântată.

Înainte de a începe rugăciunea pentru Rege și oaste, pentru cei căzuți, robiți și răniți, am ținut o probă cu cântăreții români și sârbi care au cântat alternativ în cor.

Când am dat binecuvântarea sub impresia pătrunzătoare a miilor de flăcăi, la o sută de pași de noi au explodat câteva șrapnele si granate rătăcite. Vocile armonioase ale cântăreților se împreunau cu sunetul lugubru al tunurilor. Atâta evlavie n-am văzut niciodată în timpul preoției mele.”

Pe lângă faptul că descriu dramatismul, suferința acelor momente, preotul-reporter de război insistă foarte mult asupra gesturile de omenie și dăruire ale atâtor persoane care încercau să-i susțină pe bieții flăcăi prin donații de bani și de carte, bani și lucruri pentru familiile rămase acasă, văduve și orfani, și pe care bunicul îi trece ca într-o dare de seamă, fiecare cu ce a contribuit și cu mulțumiri și laude și pentru personalul medical care îi îngrijea până la sacrificiu în spitalele de campanie, despre bucuria oștenilor de a avea în preajmă pe fronturile străine un preot ortodox care să le vorbească în limba atât de dragă și care să-i însuflețească și să le ridice moralul. După câteva luni petrecute în linia întâi a frontului, este repartizat la garnizoana Debrețin din Ungaria, unde a avut în grijă 27 de spitale și sanatorii cu ostași grav răniți și bolnavi, precum și o tabără de prizonieri ruși, în care, din cauza condițiilor mizerabile, a izbucnit epidemia de holeră și astfel visul din tinerețe al părintelui a devenit realitate. S-a aplecat asupra lor cu aceeași dragoste, deopotrivă, ruși, români, unguri, sârbi. Pentru a-i sluji și spovedi, a învățat ectenii în limba rusă și să vorbească de la românii basarabeni.

„Am împărtășit 4.582 de ostași și 1.081 de răniți și bolnavi. Am înmormântat 2.399 de ostași, dintre care 1.907 de prizonieri ruși...”

Nu pierdea nicio ocazie ca să-i însuflețească pe soldați și să mențină vie flacăra și spiritul național. Iată ce scrie un soldat rănit în ziarul timpului de atunci:

„În zilele Sfintelor Paști a oficiat în cazarma husarilor Sfânta Liturghie la care au luat parte 300 de soldați. La urmă a ținut o cuvântare care a scos lacrimi din ochii bieților soldați. A mai rugat pe șeful muzicii militare locale să execute câteva marșuri românești. Doamne, cât de frumos suna mărețul imn *La arme!* De-ar trăi Șt.O. Iosif, poetul, ce fericit s-ar simți când ar auzi că până în cele mai îndepărtate colțuri ale Ungariei au străbătut versurile sale.”

Centenarul Marii Uniri

Și s-auzi cum plânge-Ardealul

În restriștea vremilor

Prin Munții Apusului plecându-mă gândului
Precum zarea visului, precum iarba vântului;
Prin Munții Apusului plecându-mă norului
Precum zvonul serilor, precum dorul dorului;
Prin Munții Apusului, în amarul sorților,
În nesomnul gândului și în greul nopților,
Tot în lungul culmilor și în mersul calului,
În restriștea vremilor și-n greul Ardealului...

Ne lua-luarăm

Ci nu se-ndurară
Și te sfâșiară
Și noi, de jelanie,
Maică Transilvanie,
Ne lua-luarăm,
Pe plai ne lăsarăm,
Tot pe plai la vale
Șiroind de jale,
Tot pe câmpuri stânse
Cu inime plânse
Pe câmpii întrege
Cu inimi pribege,
Pe-o câmpie mare
Pân' la Marea Mare.
Acolo ne-oprirăm
Și ne tânguirăm
Și înmărmurirăm...

Și s-auzi cum plânge-Ardealul

Bată-te, -Mpărate, bată
Boala cea îngândurată,
Jalea neagră fără mal
Și lacrima din Ardeal.
Și îți rânduiască Domnul
Să îți fie somn nesomnul,
Să fii nălucă, -Mpărate,
Prin casele depărtate,
Să îți strigi negre păcate.
Să-ți fie strigătul rană,
Să bei urâtul din cană,
Și amarul cu paharul
Și s-auzi cum plânge-Ardealul...

Azi merem la Dumnezeu

Calul alb ca alba neaua,
Pusei astăzi pe el șaua:
Ci „Noa, hai, murguțul meu,
Azi merém la Dumnezeu
Să-i amíntem, să-i amíntem
Că prunci buni și noi îi suntem,
Să-ntrebăm de ce ne-o datu
Robi în lanțuri la-Mpăratu,
De ce nemeșii ne fură
Și ne mâncă fără gură,
Fără apă ne fierbére
Și ne-ndulce tot cu fiere?
Să ne spuie: ne-o uitatu?

Ori și El e cu-Mpăratu?"

Din volumul *Somn de voevod* de Teofil Răchițeanu, publicat inițial în 1980 și, recent, la Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2015.

Cronicar în metal al cugetului național

Așa îl numește istoricul piteștean Grigore Constantinescu pe artistul concitadin **Constantin Samoilă,** un metaloplastician deosebit de activ: la Poenărei, satul natal, are o expoziție permanentă, care include și mai multe portrete ale martirilor locali ai luptei anticomuniste a partizanilor, în vara lui 2017 a dezvelit, la Piscu Negru, un monument în memoria constructorilor Transfăgărășanului, la mijloc de februarie a vernisat la Biblioteca Județeană din Pitești o expoziție prilejuită de Centenarul Marii Uniri.

Reproducem alăturat câteva imagini din această expoziție, reluate dintr-o broșură aflată încă în manuscris la autor: Grigore Constantinescu, *Constantin Samoilă, cronicar în metal al cugetului național,* purtând motto-ul „Un suflet dăruit artei, o artă dăruită sufletului..." Broșura ilustrează toate cele trei „capitole" menționate mai devreme (Poenărei, Transfăgărășan, expoziția dedicată Centenarului) – cu fotografii de Nușa Cantemir, Marius Motreanu, Roland Samoilă.

Broșura reproduce și un text, „Piscu Negru în lumină. Poveste nemuritoare într-o lume trecătoare", al scriitorului Marin Ioniță, dedicat monumentului de la Piscul Negru, apărut în suplimentul *Săgetătorul* (20-26 iunie 2017) al ziarului piteștean *Argeșul.* Reluăm un paragraf din finalul articolului, în care este descris artistul.

Constantin Samoilă. Inginer constructor. La planșetă și pe șantier. În cizme de cauciuc. Cu pelerină impermeabilă. Plin de ape și de noroi. Ars de soare. Cu insomniile din miez de noapte. Provocate. De un înger sau un demon care nu îi da pace. Se născuse, omul, cu blestemul talentului. Desen. Pictură. Când era copil, cu cărbunele pe pereții odăii. Răsplata, câteva palme. Ca un făcut, toată viața nu s-a îmbogățit din așa ceva. Pictură pe suport de carton, de scândură, de pânză, de sticlă. Icoane, chipuri de voievozi, de doamne și domnițe, Ilene Cosânzene și Feți-Frumoși, personaje reale din sate, ficțiuni din basme și povești, sau din cărți și din închipuire. Transpuse apoi și în metaloplastie. Pe plăci de aramă. Expoziții. Colecții particulare și în muzee, în țară și în străinătate, ba chiar la Arhiepiscopie. Mulțumit. Fericit. Cu doi-trei ani în urmă, și expoziția retrospectivă. Pe care a declarat-o ultima. „Gata! Am terminat!" S-o creadă el! Nu a rezistat. Alte și alte expoziții. O carte căzută din întâmplare în mână despre Epopeea Transfăgărășanului. L-a trezit, ca o goarnă a regimentului pe un veteran. A pus din nou mâna pe daltă și pe ciocan. Si, cu ajutorul unor prieteni, a realizat monumentul, amplasat la Piscu Negru, dedicat constructorilor. „Pot să mor fericit! Mi-am văzut împlinit ultimul și cel mai mare vis."

A făcut apeluri către intelectualitatea română din țară să-i trimită cărți și ziare pentru ostași, a ținut cursuri de alfabetizare. Iată ce povestește un corespondent de război: „Luca Ion din Fărliug este de un an și jumătate aici. Nu știa nici scrie, nici ceti și acum a învățat. Când a știut să scrie numele a zis: *Părinte, îți mulțumesc dumitale și lui Dumnezeu că de acum nu mai pun degetul pe cruce la iscălitură. De acum încolo îmi scriu eu singur numele.*" Dar realizarea cea mai măreață, așa cum o apreciază chiar dânsul, a fost procurarea unui aparat cinematografic francez cu care reușea să proiecteze filme, asta în anii 1915; filmele le procura de la Budapesta. Vă puteți da seama ce bucurie pentru bieții ostași! Aparatul l-a procurat din banii personali. În postul Sf. Paști a ținut reprezentații cu filmul *Viața Mântuitorului,* atât în spitale, cât și în biserica evanghelică, catedrala calvină, institutul de fete.

Aflând că poliția orașului se informează de activitatea lui politică desfășurată în țară, părăsește garnizoana din Debrețin, însoțit de regretul și mulțumirile celor pe care i-a slujit cu atâta iubire.

Iată scrisoarea semnată de 27 de ofițeri ruși: „A fi prizonier este o soartă grea. Dar soarta noastră a fost de o sută de ori agravată prin una dintre cele mai mari nenorociri pe care o cunoaște umanitatea: holera a venit să ne facă o vizită neașteptată și teribilă.

Si noi am văzut cum secera totul în jurul nostru cu o așa furie, că ochii noștri – fiind obișnuiți de mult timp pe câmpul de luptă să vadă moartea – totuși erau gata să plângă.

În aceste zile de suferință atroce ce Dumnezeu ne-a trimis, noi, ofițerii ruși, am văzut aici în străinătate cu multă satisfacție, venind un preot român ortodox cu un cuvânt de consolare și rugăciuni."

Iar de la comandantul garnizoanei: „Eu exprim, în numele serviciului superior, preotului militar gr. sub. Coriolan Buracu, pentru serviciile eminente și pline de sacrificii în tabara locală de prizonieri de război, pe timpul epidemiei de holeră – recunoștință lăudabilă."

Cred că bunicul meu a înțeles că niciodată chemarea preoților nu a fost mai sublimă ca în acele timpuri de urgie, când preoții militari serveau sub cerul liber, în arșița soarelui sau pe ger, în groaznicul bubuit al tunurilor, la altare improvizate, când trebuia să îmbărbăteze la luptă, să aducă mângâiere sufletească și i s-a dedicat acestei chemări cu trup și suflet, pe tot parcursul vieții, atât în timp de război, cât și în timp de pace. A cerut să fie în mijlocul oștenilor, chiar dacă i s-a oferit posibilitatea să slujească acasă, în parohii, alături de familie și de cei dragi. Munca aceasta duhovnicească a împletit-o în mod admirabil cu o intensă activitatea culturală și socială. Oriunde a ajuns cuvântul și sufletul lui, a organizat un cămin ostășesc, cu sală de lectură, bibliotecă, cărți de rugăciuni atât de trebuincioase soldatului aflat în război, coruri în care se cântau, pe lângă cântecele ostășești, și minunatele și duioasele doine și balade, scria în țară la familiile celor răniți, îi ruga prin orice mijloace, prin presă în special, pe toți prietenii și cunoscuții să își aducă aminte și de bolnavii noștri.

Își continuă activitatea de preot militar pe frontul italian, unde organizează cămine culturale ostășești, pentru ostașii români înființează biblioteci speciale românești și face abonamente la ziare.

Episcopul de atunci al Caransebeșului, viitorul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, îl distinge cu dreptul de a purta brâu roșu, începând cu ziua de Crăciun 1917, pentru zelul pastoral neobosit și lăudabila conștiinciozitate și părinteasca îngrijire față de ostași.

Donarea operelor brâncușiene orașului Târgu-Jiu

Sorin BULIGA

În data de 20 octombrie 1937, Liga Națională a Femeilor Gorjene aducea la cunoștință Primăriei Târgu-Jiu, prin adresa nr. 6330, hotărârea ei de a dărui orașului „o coloană și un portal de piatră opere a marelui sculptor Brâncuși, care în chipul acesta aduce un prinos de recunoștiință Județului său natal” (fragmentele din documentele citate în acest articol au fost reproduse cu fidelitate lingvistică, respectându-se integral versiunea originală, cu punctuația și cu ortografia specifice epocii; pentru a se vedea în facsimil documentele care stau la baza acestei prezentări, se poate consulta și volumul *Documente din Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu,* coordonat de Sorin Lory Buliga și Adina Andrițoiu, Ed. Brâncuși, Târgu-Jiu, 2017).

Intenția Ligii era formulată astfel: „Crearea unei străzi care va purta numele «Calea Eroilor», cale care va porni din preajma Jiului trecând prin grădina publică, pentru a merge până la actualele cazărmi. [...] La începutul acestei căi se va așeza portalul sus-numit, iar pe promontoriul ei lângă cazărmi, se va ridica coloana recunoștiinței, legându-se astfel amintirea locurilor pentru care au luptat Eroii gorjeni, cu ideea recunoștiinței fără de sfârșit simbolizată prin coloană” (se face mențiunea că Liga va pune la dispoziție suma de 750.000 lei pentru plata exproprierilor respective).

Se mai făcea cunoscut faptul că Liga a luat pe răspunderea sa „construcția Bisericei Sf. Apostoli care se află pe strada destinată Eroilor”. Se poate înțelege de aici că biserica, precum și strada respectivă erau închinate preamăririi actelor de eroism ale gorjenilor. Se face și următoarea precizare: „Atât facturile de plată ale celor 2 monumente, clădirea bisericei precum și suma depusă pentru plata exproprierilor reprezentând valoarea de lei 2.200.000 sunt rezultatele exclusive ale muncii noastre de ani de zile...” (i.e., Liga Națională a Femeilor Gorjene). Se specifică în final că Liga înțelege „ca orașul Tg. Jiu să respecte întotdeauna donațiunea în forma în care a fost făcută”. Pe versoul scrisorii se află decizia olografă a Consiliului comunal, cu nr. 151 din 12 noiembrie 1937, prin care se acceptă donația Ligii.

Din textul dactilografiat al deciziei nr. 151 din 12 noiembrie 1937, Consiliul comunal „acceptă donațiunea ce se face orașului, în condițiunile arătate prin această scrisoare. Aprobă ca strada nou creiată și care începe din fața regimentelor dela intersecția str. T. Vladimirescu cu str. Unirea, trecând pe la monumentul «Recunoștiinței» și apoi înconjurând biserica Sf. Apostoli și urmând traseul str. Gr. Săftoiu, prelungindu-se pe o porțiune nou creiată din str. Victoria până în Bulevardul C.A. Rosetti și aleia din grădina publică, până la digul Jiului, să poarte denumirea «Calea Eroilor»”.

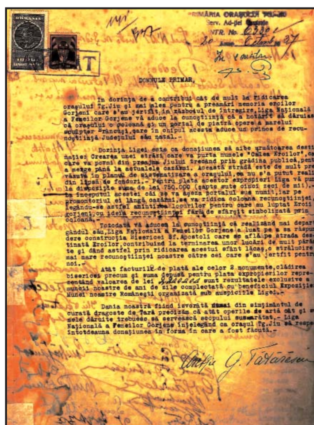
În preambulul deciziei, primarul reamintește Consiliului discuțiile din ședințele trecute privind prelungirea străzii Gr. Săftoiu, mai precis, „construirea unei alei în grădina publică din Bulevardul C.A. Rosetti în continuare str. Gr. Săftoiu până în digul Jiului, prelungirea str. Gr. Săftoiu spre răsărit [...] creerea unui parc Comunal pe terenul pe care funcționa oborul de vite”. Se mai menționează că Liga a luat asupra sa plata despăgubirilor pentru prelungirea str. Gr. Săftoiu, „punând în acest scop la dispoziția Comunei suma de 750.000, dar a mai dăruit orașului o coloană și un portal de piatră, opere ale marelui sculptor Brâncuși”.

Consiliul comunal îl autorizează pe primarul S. Frumușanu „de a face o adresă de mulțumire D-nei Aretie Gh. Tătărescu pentru donațiunile făcute și tot sprijinul dat orașului – material și moral”. Drept urmare, primarul transmite doamnei Aretia Gh. Tătărescu, prin adresa nr. 6330 din 20 octombrie 1937, faptul că în ședința din 12 noiembrie 1937 Consiliul comunal a acceptat donația Ligii în condițiile indicate în scrisoarea respectivă, acceptare aprobată și de Ministerul de Interne ca organ tutelar, în data de 23 noiembrie 1937.

Și în ziarul local *Gorjanul* apare un articol laudativ la adresa Ligii și a președintei sale, sub titlul „Omagiu Doamnei Arethia Gh. Tătărescu”.

Prin adresa nr. 7086 din 20 noiembrie 1937, primăria cere aprobarea Direcției Administrației Locale din cadrul Ministerului de Interne pentru încheierea „Consiliului Cl N 151 din 12 Noiembrie 1937”. Ministerul aprobă decizia Consiliului nr. 151 cu privire la acceptarea donației făcute orașului de către Liga Națională a Femeilor Române, prin adresa nr. 35818 din 23 noiembrie 1937.

Luptele eroice de pe Jiu, din toamna anului 1916, au fost comemorate an de an, la aceeași dată de 14 octombrie. O schimbare s-a constatat în 1938, când Ministerul Apărării Naționale „a aprobat ca serbarea victoriei din Valea Jiului, să aibă loc în anul acesta, în ziua de 27 Oct., în loc de 14 Octombrie”, așa cum reiese din adresa Secretariatului General al M.A.N., nr. 17551 din

PRIMĂRIA ORAȘULUI TG.-JIU
Serv. Ad-ției
INTR. No. 6330
20 Octomb. 37

DOMNULE PRIMAR,

In dorința de a contribui cât de mult la ridicarea orașului Tg.Jiu și mai ales pentru a preamări memoria eroilor Gorjeni care s'au jertfit in războiul de întregire, Liga Națională a Femeilor Gorjene vă aduce la cunoștiință că a hotărît să dăruiască orașului o coloană și un portal de piatră opere a marelui sculptor Brâncuși, care în chipul acesta aduce un prinos de recunoștiință Județului său natal.-

Dorința Ligei este ca donațiunea să aibe următoarea destinație: Crearea unei străzi care va purta numele "Calea Eroilor", cal[e] care va porni din preajma Jiului trecând prin grădina publică, pentr[u] a merge până la actualele cazărmi. Această stradă este de mult prevăzută în planul de sistematizare a orașului, ea nu s'a putut realiz[a] din lipsă de fonduri.- Pentru plata acestor expropieri Liga vă pune la dispoziție suma de lei 750.000 (șapte sute cinci zeci de mii).- La începutul acestei căi se va așeza portalul sus numit, iar pe promontoriul ei lângă cazărmi, se va ridica coloana recunoștiinței, legându-se astfel amintirea locurilor pentru care au luptat Eroii gorjeni, cu ideia recunoștiinței fără de sfârșit simbolizată prin coloană.-

Totodată vă aducem la cunoștiință că realizând mai departe gândul său, Liga Națională a Femeilor Gorjene a luat pe a sa răspundere construcția Bisericei Sf. Apostoli care se află pe strada destinată Eroilor, contribuind la terminarea unor lucări de mult părăsite și dând astfel prin ridicarea acestui sfânt lăcaș, o strălucire mai mare recunoștiinței noastre către cei care s'au jertfit pentru noi.-

Atât facturile de plată ale celor 2 monumente, clădirea bisericei precum și suma depusă pentru plata expropierilor reprezentând valoarea de lei 2.200.000 sunt rezultatele exclusive a muncii noastre de ani de zile complectată cu beneficiul Expoziției Muncei noastre Românești organizată sub auspiciile Ligei.-

Dania noastră fiind isvorâtă numai din simțimântul de curată dragoste de Țară precizăm că atât operile de artă cât și sumele dăruite trebuesc să servească scopului susarătat.- Liga Națională a Femeilor Gorjene înțelegând ca orașul Tg.Jiu să respec[te] întotdeauna donațiunea în forma în care a fost făcută.-

Arethia G. Tătărescu

14 octombrie 1938 (în Regatul României, calendarul pe stil nou a fost întrodus în anul 1919, în timpul guvernului condus de Ion I.C. Brătianu; trecerea de la calendarul iunian la cel gregorian a avut loc la data de 1 aprilie 1919, când aceasta a devenit data de 14 aprilie 1919).

Prefectura Județului Gorj înștiințează, prin adresa nr. 17551 din 17 octombrie 1938, pe Rezidentul Regal al Ținutului Olt că serbarea pentru comemorarea a 22 de ani de la lupta de la podul Jiului a fost amânată pentru ziua de 27 octombrie, același an. În cadrul acestei manifestări, la solicitarea d-nei Aretia Tătărescu, urma să se facă „și sfințirea și predarea Primăriei Tg. Jiu, a Coloanei Recunoștiinței din parcul nou al orașului precum și Portalul din grădina publică, monumente ridicate de către Ligă pentru proslăvirea memoriei Eroilor Gorjului”. Prefectura înaintează și programul serbării, înștiințând că acesta a fost transmis și Secretariatului General al M.A.N. pentru „a încuviința participarea ofițerilor și trupelor din localitate și a fi complectat dacă va fi nevoe după propunerile inițiatorilor serbărei...”

Există și un afiș-înștiințare prin care se anunță programul acestor festivități (identic cu cel înaintat către M.A.N.), când Liga Națională a Femeilor din Gorj predă „cele două monumente: «Coloana Recunoștinței» din parcul nou și «Portalul» din grădina publică, construite din inițiativa și din fondurile Ligei Femeilor Române”. La final se face și următorul apel: „Pentru a se da fastul cuvenit, acestor importante serbări, toți cetățenii sunt rugați a lua parte”.

Liga Națională a Femeilor Gorjene, prin adresa înregistrată la Primăria orașului cu nr. 7501 din data de 27 octombrie 1938, anunță că „predă orașului Tg. Jiu monumentele închinate Eroilor”, realizate de Constantin Brâncuși, cu ocazia festivităților din acea zi. Totodată, se prezintă situația sumelor cheltuite pentru executarea lucrărilor respective, care totalizau la acea dată 2.436.275 lei. Defalcat, sumele au fost repartizate astfel: Biserica Sfinții Apostoli – 666.462 lei, exproprierea pentru deschiderea Căii Eroilor – 746.000 lei, Portalul de piatră din grădina publică – 683.198 lei și Coloana – 340.615 lei. Liga roagă primăria să păstreze aceste monumente ca „să ne amintim întotdeauna de Eroi, care și-au jertfit viața pentru Patrie”.

Trebuie specificat aici că cea mai mare parte din costurile ridicării Coloanei a fost suportată „de societatea «Petroșani», care a alocat 2.500.000 lei – «trecute pe vagoneți» – și a asigurat forța de muncă necesară, plătită în regie” (Sorana Georgescu-Gorjan, *Ștefan Georgescu-Gorjan, Constructorul Coloanei Infinite,* Ed. Fundației „Constantin Brâncuși”, Colecția „Brâncușiana”, Târgu-Jiu, 2002, p. 55). În condițiile în care România prospera în plan economic în timpul guvernării Tătărescu (1934-1937), Societatea „Petroșani” înregistra și ea beneficii considerabile. Din acestea, directorul general, Ioan E. Bujoiu (în a cărui subordine directă era inginerul-șef Ștefan Georgescu-Gorjan), a contribuit substanțial la dezvoltarea economică și socială a Văii Jiului. Fiind și un membru marcant al Partidului Național Liberal și ministru în cabinetul Tătărescu, el „a fost de acord ca societatea să suporte costul execuției și montării monumentului, precum și să asigure personalul calificat” (*Ibidem,* pp. 43-44).

Programul festivităților de la 27 octombrie 1938 urma să se desfășoare astfel: după sfințirea „Coloanei Recunoștiinței”, cortegiul (format din reprezentanți ai clerului, oficialități, public, elevi, profesori și militari) se deplasează la Biserica Sf. Apostoli pentru oficierea unui *Te Deum* pentru pomenirea eroilor, după care acesta „continuă drumul pe Calea Eroilor, până la portalul din grădina publică, unde va avea loc sfințirea și cuvântările ocazionale...”, care „se vor referi la luptele dela Valea Jiului, la predarea și primirea monumentelor oferite de către Liga Națională a Femeilor din Gorj”. Același cortegiu avea programate opriri la Podul Jiului și la mormântul Ecaterinei Teodoroiu, unde urmau să fie oficiate, de asemenea, servicii religioase. Festivitățile se încheiau cu „defilarea școalelor, societăților, premilitarilor și armatei, pe Bulevardul C.A. Rosetti, în fața portalului”.

Respectul oficialităților față de activitatea Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, față de Aretia și Gheorghe Tătărescu și, bineînțeles, față de Brâncuși și de lucrările pe care el le-a ridicat la Târgu-Jiu se poate constata și din reacția primăriei și a unor jurnaliști locali față de unele atacuri de presă venite dinspre capitala țării. Mai precis, cu puțin timp înainte de predarea operelor brâncușiene în cadrul festivităților ținute în memoria eroilor gorjeni din luna octombrie, în ziarul bucureștean *România,* din data de 11 septembrie 1938 (nr. 102, pag. 11), apare un articol denigrator, intitulat „Tg. Jiu oraș ruină”. Primăria Târgu-Jiu trimite un drept la replică în data de 16 septembrie prin care se explică problemele la care se făcea referire în articolul respectiv: „un oraș fără lumină, piață mică, piață mare, abatorul comunal, aspecte periferice, etc...” Spre finalul articolului se face următoarea specificație: „La munca depusă de către edilii comunali, pentru binele și înfrumusețarea orașului, se adaogă și sprijinul neprecupețit din partea Ligei Naționale a Femeilor Gorjene, prin neobosita Doamnă Aretie Tătărescu, prin ajutoare bănești și efectuarea de lucrări, pe cât de utile, dar și frumoase [...] iar rezultatul acestei munci se poate vedea din alăturatele fotografii cu diferite vederi din oraș”.

Primăria mai trimite și două adrese, cu același text justificativ, la ziarele *Gorjanul* și *România.* În acestea se menționează în plus (față de adresa din 16 septembrie) faptul că Liga Națională a Femeilor din Gorj „în ultimul timp a realizat următoarele: a construit Portalul din grădina publică, Mauzoleul Ecaterinei Teodoroiu, Coloana Eroilor din parcul nou, a terminat Biserica Sf. Apostoli și a creat strada Eroilor, plătind și exproprierile necesare”.

→

Sub crugul Eminescului

Eminescu unifică... (IV)

Lucian COSTACHE

Momentul e hotărâtor în trama epică a poemului, căci se desprind lumile, aşa cum e normal, dar nimeni nu decade în usurătate, căci semnificaţiile ţin de condiţia umană, ci nu de o întâmplare de comedie, cu triunghi conjugal, june-prim, încornorat şi adulterină! Riscul unei astfel de interpretări fiind destul de mare.

De aceea, şi pentru uşurinţa înţelegerii, a fost mai tentant să fie înjosită Cătălina, cu misoginismul adiacent, decât să i se acorde credit pentru visul iubirii ei, mai înalte, rămase ca o amprentă a vieţii ei pentru totdeauna. Cătălin simte şi el durerea iubirii pe care ar dori-o curmată prin împlinire şi reciprocitate. E prima iubire, exprimată cu naivitatea copilului care se trezeşte îndrăgostit, vizitat de Zburător, de acest Cupidon al mitologiei române. Un dram de ironie fină, remarcabil filtrată, puternic spiritualizată, estompată, nu e însă de refuzat, aşa cum apare la Dimitrie Cantemir (*Descrierea Moldovei, Partea a treia. Despre starea bisericească şi literară a Moldovei. Capitolul. I. Despre religia moldovenilor. Notă*, p. 144. *Traducere de pe originalul latinesc de Giorge Pascu, Ediţia II-a revizuită şi completată cu indice, Fundaţiile Culturale Regale,* Ed. Tipografiile Române Unite, Bucureşti, 1935: „*Sburătorul,* adică *volatilis,* cred că este un spectru, un flăcău foarte frumos, care vine noaptea la fete mari, mai ales la neveste tinere, şi nu poate fi văzut. Am auzit însă că unii bărbaţi, cărora Titan le-a făcut pieptul dintr-un lut mai bun, au înţeles ce fel de zei sunt sburătorii, şi, descoperind că sunt făpturi omeneşti, le-au dat o pedeapsă meritată."), cu umor popular sau în *Zburătorul,* la Heliade, în fiorii nedeslusiţi ai Floricăi (*Şi cald, şi rece, uite, că-mi furnică prin vine;/ În braţe n-am nimică şi parcă am ceva.*"; pieptu-i „*se bate*", tremură „*de nesaţiu*", ochii-i „*văpăiază*" etc.), în alergătura la „*moş popa*", la „*vrăjitor*", „*l-alde baba Comana ori Sorica*", la înţelegerea maternă, îngrijorată de „boala" fetei, de „*focul de iubit*" („*...ce bine-a zis bunica:/ Să fugă fata mare de focul de iubit.// Că-ncepe şi visează, şi visu-n lipitură/ Începe-a se preface, şi lipitura-n zmeu,/ Şi ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură,/ Nici rugi nu te mai scapă. Ferească Dumnezeu!*". *Lipitură,* popular, înseamnă „boală, nălucire, tulburare provocată de un şoc afectiv") şi la remarcile uşor bârfitoare ale „*suratelor*", ele însele amintindu-şi tulburările tinereţilor. („*Văzusi împeliţatu*" – motivul demonului; folcloric, *zmeu* sau/ şi *balaur* la Heliade, ironizat şi mitologic, cu superstiţii adiacente, se va complica filosofic, cultural, literar, la Eminescu, ca în numeroase producţii din literatura universală, dar nu va copia modele, ci va rămâne un demon „local", cu puternică înrâurire în spaţiul spiritualităţii româneşti; *împeliţat* e dublu semnificativ: cel ce intră pe sub pielea omului, vicleanul, pentru a-i pierde sufletul şi cel ce-şi poate schimba înfăţişarea, chipul, întrupatul: *Tot zmeu a fost surato. Văzuşi împeliţatu,/ Că ţintă l-alde Floarea în clipă străbătu!; Pândeşte, bată-l crucea! şi-n somn colea mi-ţi vine/ Ca brad un flăcăiandru, şi tras ca prin inel,/ Bălai, cu părul de-aur! dar slabele lui vine/ N-au nici un pic de sânge, ş-un nas – ca vai de el!;* în *Luceafărul,* demonul nu mai *pândeşte,* ci *coboară cu al său senin,* a devenit *blând; pânditor* priveşte Cătălin, dar nu cu demonie, ci cu sfiiciunea pajului, valetului de Curte, şi viclenia omului care-şi pândeşte norocul – *Viclean copil de casă.* Metamorfoza, întruparea, rămâne şi în *Luceafărul,* cu atât de frumosul, în esenţă, cuvânt românesc: *împeliţarea.* Astrul eminescian e, metamorfozat, un *mândru tânăr, mândru chip, tânăr Voievod cu păr de aur moale,* în ipostaza de *înger* şi *cu negre viţele-i de păr,* în ipostaza de *demon.* Acum e un contrast mai puternic cu părul bălai al Cătălinei, în care Luceafărul vrea să anine cununi de stele, propunându-i ei însăşi să devină o *stea.* – *Bălai cu părul de-aur,* la Heliade – *flăcăiandru* e ironic, un tânăr înalt ca bradul, încă nematurizat ... *ş-un nas – ca vai de el!* Imaginea unei străluciri dincolo de fire, rece, îngheţată sau arzătoare se va păstra şi în *Luceafărul* din filonul românesc comun la ambii scriitori; chipul e radical schimbat, dar nu în esenţa lui, ci în expresia lingvistică: la Heliade: ... *dar slabele lui vine/ N-au nici un pic de sânge;* la Eminescu: *Iar umbra feţei străvezii/ E albă ca de ceară –/ Un mort frumos cu ochii vii/ Ce scânteie 'n afară.*)

Apoi cadrul, mitic, *noaptea* şi *stelele semănate,* din *mijlocul* întunecat, *negru,* al *tăriei,* *somnia* şi *visul,* realitatea cea *aeve* şi visul: *E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei/ Veşmântul său cel negru, de stele semănat,/ Destins coprinde lumea, ce-n braţele somniei/ Visează câte-aevea desteaptă n-a visat.* Uşor de delimitat elementele folclorice în portretul zmeului lui Heliade: *lumină iute, ca fulger trecătoare; Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,/ Şi pietre nestimate lucea pe el ca foc.* Şi Luceafărul, în metamorfozele sale, se „înveşmântă", ca fiu al luminii şi întunericului, al *nopţii,* dar şi imaginile şi semnificaţiile se desprind de sfera folclorică, se amplifică filosofic, spre o altă meditaţie, cu o altă altitudine. Şi astrul hyperionic e ca un *fulger ne'ntrerupt, zburând, gând purtat de dor,* dar într-o direcţie diferită, ascensional în sens simbolic, rătăcind *în cerul de stele de desubt* şi în cel *de asupra-i* (păstrăm formele precizate de N. Georgescu, după *Almanah*), dar „zmeul" nu mai e întrupare folclorică, superstiţios înveşmântat, nu mai e un „balaur", coborâtor în realitatea mitică, „adevărată" în credinţa populară, ci sublimat filosofic, într-o alegorie a geniului, a fiinţei superioare, căci mitul s-a redimensionat poetic şi filosofic.

Asemănarea cu miticul Cupidon, făcută şi ea de mult timp, e cât se poate de nepotrivită. E cu totul altă ipostază, ce nu se potriveşte solemnităţii hyperionice. Dragostea a devenit un lucru serios care consumă fiinţa până la catastrofă (în sens aristotelic). Luceafărul nu e jucăuşul paj Cupidon din poezia *Pajul Cupidon,* a patra poezie din ediţia princeps. *Vicleanul* paj e atunci acelaşi cu Cătălin! Sau e doar o întrupare nostimă a iubirii uşoare, mai mult a flirtului, un curtezan neserios ce întinde „laţul" fetelor de Curte, pubere! *El dă gânduri ne 'nţelese/ Vârstei crude şi necoapte/ Cu icoane luminoase/ O îngână 'ntreaga noapte,/ Când de-o sete sufletească/ E cuprinsă fata mică –/ A dormit cu ea alături,/ Ca doi pui de turturică.// E sfios ca şi copiii/ Dar zâmbirea-i e vicleană,/ Dară galişi îi sunt ochii/ Ca şi ochii de vădană.* E în el mai mult o hârjoană a dragostei, un fel de parodiere a iubirii, de uşor frison medieval. La nivelul motivelor literare putem duce un gând mai departe, pentru că şi Cătălina e la vremea vârstei *crude şi necoapte* (*Tu eşti copilă, asta e...*); şi ea e *fata mică, cuprinsă de o sete sufletească.* Cu toate acestea, tonalităţile, ipostaza, anecdoticul, alegoria –, toate acestea, în *Luceafărul,* se ridică spre alt nivel decât cel din ipostazele de deschidere ale feminităţii şi iubirii, ale cuplului. E interesantă şi preluarea în acest text a unui simbol popular atât de cunoscut, din „doina turturelei: de jalea soţului său – împuşcat de un vânător – această pasăre renunţă la toate bucuriile vieţii şi, în cele din urmă, la viaţa însăşi, ieşind în calea vânătorilor, ca să fie şi ea ucisă." (Petru Caraman, *Op. cit.*, p. 179 şi urm.)

În *Faust,* tragedia lui Goethe, femeia, Gretchen, Margareta, Gretuţa, cum o răsfaţă Marta, are aceleaşi nedumeriri ale femeii-copile dintotdeauna. Marta Schwerdtlein însă, vecina, află de la Mefistofeles că soţul ei a murit şi că singura moştenire pe care i-a lăsat-o este rugămintea să-i facă „trei sute de parastase". Scopul celui atât de ghiduş este însă de a găsi un prilej de a-l întâlni pe Faust cu Margareta. Aprecierile lui Mefistofeles asupra femeii sunt abundente în textul lui Goethe, şi nici că avea Schopenhauer un predecesor mai limpede! „Mefistofeles. – De atunci e foarte neliniştită, nu ştie nici ce vrea, nici ce să facă; zi şi noapte e cu gândul la giuvaeruri şi mai ales la acela care i le-a adus."

→

În ziarul *Gorjanul* nr. 37, din septembrie 1938, ziaristul Ion Mohor găseşte regretabile atacurile din ziarul bucureştean (care „scria de curând că, în timp ce oraşul nostru înnoată în cea mai mare mizerie, banii comunei şi ai statului se irosesc pe lucrări inutile, – dând exemplu: Coloana Recunoştinţii, strada Eroilor, Portalul din parcul oraşului, etc."). El specifică şi următorul fapt: „Primăria a executat lucrări numai în limita sumelor donate, – şi nimic mai mult. N'a angajat nici un ban al cetăţenilor în lucrările de artă cu care s'a împodobit oraşul. Tot ce s'a făcut: monumentul Eroinei, Coloana Recunoştinţii, Portalul Eroilor, Calea Eroilor, masa de piatră de lângă dig, absolut totul se datoreşte numai «Ligei Femeilor Gorjene» şi excelentei sale prezidente şi cetăţeană de onoare a Tg. Jiului, doamna Aretia Gh. Tătărescu, către care se îndreaptă omagiile şi recunoştinţa tuturor cetăţenilor de bună credinţă din acest oraş."

Şeful Serviciului Tehnic trimite adresa nr. 360 din 1 octombrie 1938 primarului oraşului, prin care solicită aprobarea procurării a unor „diferite fotografii cu lucrările executate în ultimul timp în oraşul Tg-Jiu, de către Liga Femeilor din Gorj...", cu scopul de a le „putea trimite la ziarul *România...*" (ele urmau să fie obţinute „dela unul din atelierele fotografice din localitate...)".

Primarul însuşi, prin adresa nr. 6848 din 3 octombrie 1938, va insista pentru a se prezenta în ziarul *România* un articol cu realizările Ligii Naţionale a Femeilor din Gorj, specificând încă de la început faptul că Liga „urmăreşte prin activitatea sa numai scopul artistic, lucrând neîncetat cu tot entusiasmul pentru înviorarea artei strămoşeşti şi scoaterea în evidenţă a tuturor comorilor trecutului românesc, ca şi a produselor artistice a ţăranilor gorjeni". După trecerea în revistă a realizărilor Ligii, primarul face următoarele aprecieri la adresa lui Constantin Brâncuşi: „Executarea portalului şi a coloanei Eroilor a fost încredinţată marelui sculptor C. Brâncuşi, care legat de judeţul Gorj prin naştere, fiind din comuna Peştişani Gorj, de unde a plecat de peste 30 de ani, în Franţa, Anglia şi America, să-şi desăvârşească marele său talent, a depăşit arta românească, transformând-o, într'o concepţiune nouă, de simbolism, de forme mistice şi masivitate".

Un act de recunoaştere a meritelor sculptorului Constantin Brâncuşi este şi faptul că M.S. Carol al II-lea, Regele României, îi acordă acestuia Ordinul „Meritul Cultural" pentru Artă în grad de Cavaler cls. I (precum şi altor personalităţi marcante ale culturii şi artei româneşti), prin decretul nr. 1932 din 7 iunie 1940.

Aşadar, acestea au fost pe scurt acţiunile (redate aici strict pe baze arhivistice) prin care Liga Naţională a Femeilor Gorjene a transmis, prin act de donaţie (adresa nr. 6330, din 20 octombrie 1937), dreptul de proprietate asupra operelor brâncusiene (care fac parte din ceea ce numim astăzi Ansamblului Monumental „Calea Eroilor" din Târgu-Jiu) primăriei oraşului Târgu-Jiu. Acest act a făcut apoi obiectul acceptării sale de către Consiliul Comunal printr-o decizie prin care se acceptă donaţia Ligii (cu nr. 151, din 12 noiembrie 1937).

Predarea monumentele închinate eroilor de către Ligă primăriei oraşului s-a făcut chiar la data de 27 octombrie 1938 (prin adresa înregistrată cu nr. 7501), cu ocazia festivităţilor din aceeaşi zi.

Lucrările lui Brâncuşi din oraş au fost inventariate apoi şi în prezent fac parte din „Inventarul bunurilor care aparţin domeniului public al Municipiului Târgu-Jiu", întocmit în temeiul Legii 213/1998 (privind proprietatea publică şi regimul juridic al acesteia) şi atestat prin Hotărârea Guvernului nr. 973/2002 (privind atestarea domeniului public al judeţului Gorj).

Sub crugul Eminescului

Dacă Luceafărul e Lucifer, îngerul căzut, atunci el nu poate coborî pe pământ decât cu un singur scop: pierderea unui alt suflet din „curtea" Domnului. Cătălina ar rezista astfel ispitei demonice, drăceşti, întrupate de trei ori, rămânând, cu alte cuvinte, în zidirea ei dumnezeiască. E ea mai puternică decât Faust sau decât Dionis? În textul poetului german (Goethe, *Faust.* Tragedie, traducere de Iosif Nădejde, Biblioteca pentru Toţi, Bucureşti, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1908), aflăm uneori o ideaţie parţial asemănătoare, atât în *Luceafărul,* dar mai ales în proza lui Eminescu, dar niciodată la nivelul expresiei. Sunt de fapt apropieri dintr-o ideologie comună, aceea a romantismului. O idee găsim aici, în adâncul dorinţei artistului de a găsi forma desăvârşită: „*Poetul.* – O, nu-mi vorbi de mulţimea împestriţată, a cărei vedere face să-mi piară orice inspiraţie! depărtează de la mine furnicarul acesta zgomotos, care fără voia mea m-ar putea atrage în vârteju-i. Poartă-mă mai bine spre acele tăcute regiuni cereşti unde poetul gustă bucurii senine, unde iubirea şi prietenia, aceste comori ale inimei noastre, înfloresc sub îngrijirea zeilor./ Ah! tot ce încolţeşte în adâncul sufletului, tot ce buzele îngână sfios prinzând când mai bine, când mai rău forma reuşită, e înăbuşit de stăpânirea sălbatecă a clipei de acum. Adesea trebuie să treacă ani întregi pentru ca să apară într-o formă desăvârşită. Ceeace luceşte, durează doar o clipă; adevărul curat se păstrează posterităţii." Răspunsul *Bufonului* e al celui neinteresat de posteritate, nici de trecut, ci de trăirea clipei, de prezent: „– De n-aş mai auzi nimic despre posteritate! Să zicem că şi eu aş vorbi pentru ea, cine-ar mai înveseli pe cei de azi? Căci şi aceştia vor să fie veseli şi au dreptate [...]. Fiţi dar curagioşi şi arătaţi-vă vrednici; daţi drumul închipuirei cu tot alaiul ei, raţiune, pricepere, sentiment, pasiune, dar, luaţi seama, să nu uitaţi şi nebunia." Directorul teatrului e omul momentului, interesat şi el de prezent, dar mai mult de partea lui materială, gândind mulţimea ca o „grămadă": „– Mulţime numai cu mulţime se poate cuceri, căci din grămadă fiecare poate să-şi aleagă după plac."

Artistul creator rămâne cu convingerile sale, cu preocuparea de a găsi un echilibru al lumii în armonia propriei creaţii, căutând prin operă *ordinea universală, acordurile sublime,* căci *puterea omului se revelă în poet:* „*Poetul.* – Ai vrea ca pentru gustul tău poetul să-şi bată joc în chip nelegiuit de cel mai înalt drept al său, dreptul de om (libertatea de a lucra după pornirea lui proprie) pe care i l-a dăruit natura! Prin ce mişcă el toate inimile? Prin ce înfrânge toate elementele? Oare nu prin armonie, care ţâşneşte din pieptu-i şi reclădeşte lumea în inima lui? [...] Cine rânduieşte pe cele singuratice într-o ordine universală, unde cântă în acorduri sublime? Cine înteţeşte furtuna patimilor? Cine face să lucească amurgul în toată splendoarea lui [...] Puterea omului revelată în poet." *Bufonul* exprimă totuşi mai clar legătura dintre artist şi public, opera devine *hrana* care să sature pofta de *melancolie* a mulţimii, poetul devenind purtătorul emoţiilor celorlalţi, care gustă astfel amăgirile vieţii, iluziile sublimate în opera de artă; de aici vine şi gloria artistului: „– [...] Toate sufletele delicate vor găsi în opera ta o hrană pentru melancolia lor; atunci se va înduioşa când unul, când altul şi fiecare va vedea ceea ce poartă el în inimă. Ei îţi cinstesc avântul, le place iluziunea.." *Poetul* cere astfel tinereţe pentru spiritul său îmbătrânit, mort, pentru a putea cânta iar bucuriile, fericirea, patimile. De aici cele două coordonate esenţiale, paradoxal şi în dispută, şi în necesară complementaritate – *dorul de adevăr* şi *setea de amăgire,* de iluzionare: „– [...] N-avem nimic, şi totuşi de ajuns: dorul de adevăr şi setea de amăgire. Redă-mi acele porniri neîncătuşate, fericirea adâncă şi plină de dureri, puterea urei, tăria iubirii, redă-mi iar tinereţea!"

În *Prologul în cer* (idee preluată din *Cartea I a lui Iov* – Nota: I. Nădejde), *Toţi trei* (*Cei trei arhangheli – Rafael, Gavril, Mihail*), adresându-se *Domnului,* rostesc un laudatio protocolar, nu altfel de cum va rosti Hyperion, un discurs de primire, cu adresările cuvenite, către unicul Stăpân. Mefistofeles, drac fiind, cunoaşte şi el formulele de adresare, fără a conta totuşi pe sinceritatea spuselor lui: „*Toţi trei.* – [...] Înfăţişarea ta dă puteri îngerilor, deşi nici unul nu te poate adânci, şi toate operele tale sublime sunt mărețe ca în ziua cea dintâiu." Mefistofeles („*neiubitor de lumină*"), „copil ciudat al haosului", cum îl numeşte Faust, adresându-se Domnului, pare înţelegător cu cei din lumea de jos, lumea cea mică a scolasticilor, micro-cosmosul: „– [...] Despre soare şi lumi nu ştiu să spun nimica, eu nu văd decât chinurile oamenilor..."

Domnul îl încredinţează pe Faust, care „acum, îl slujeşte în întuneric" şi pe care, „în curând îl va duce în lumină", cum zice, lui Mefistofeles, înger căzut, dar destul de simpatic chiar Domnului, şugubăţ şi pus pe drăcării, „slobod să încerce să-l amăgească", căci „omul e supus greşelii cât timp năzuieşte". Mefistofeles îi mulţumeşte Domnului şi îi spune, cu ironia aferentă, că „nu s-a avut bine niciodată cu morţii" şi că „îi plac mai mult obrajii plini şi rumeni", că e, cu alte cuvinte, mai atras de viaţă (atracţie ce îl trage şi pe Hyperion în jos). Domnul îl lasă pe Faust „pe seama" acestuia: „– [...] Smulge acest suflet de la obârşie şi dacă îl poţi prinde în mreje, du-l pe căile tale." Iosif Nădejde precizează că prin cuvântul *Urquell* – obârşie – „trebuie să înţelegem aici izvorul prim, starea primitivă a sufletului, a cărui puritate a fost tulburată de căderea omului". (*op. cit.*, p. 23) Reţinem formularea *starea primitivă a sufletului,* de care nu e străină Cătălina, asemenea Margaretei. *Domnul* răspunde pilduitor; el nu spune că dracul (dracii sunt numiţi *copii ai cerului*) îi este cel mai drag, ci *cel mai puţin nesuferit* dintre spiritele care *tăgăduiesc,* nu dintre cele care cred: „– Aici poţi veni oricând în toată voia; eu n-am urât niciodată pe semenii tăi. Dintre toate spiritele care tăgăduiesc, vicleanul îmi este cel mai puţin nesuferit. Omul se dă lesne trândăviei, căci îi place să se adâncească într-o linişte desăvârşită; de aceea bucuros îi dau de tovarăş pe dracu, care să-l aţâţe, să-l îmboldească şi să-l facă să lucreze. Dar voi, adevăraţi copii ai cerului, bucuraţi-vă de bogăţia vieţii vii. Puterea creatoare, care veşnic trăieşte şi lucrează, să vă cuprindă în braţele dulci ale dragostei şi mintea voastră să întărească în cugetări trainice, aceea ce pluteşte sub formă de năluciri tremurătoare. (*Cerul se închide, arhanghelii se răspândesc*)"

În *Partea Întâi a tragediei,* cu decorul general, ca titlu, *Noaptea,* Faust, cu *Cartea* lui Nostradamus în mână, invocă misteriosul semn al Spiritului, cel „deopotrivă" cu el şi totuşi altul. *Mefistofeles* rosteşte „un adevăr modest" (*Bescheinde Wahrheit*), esenţa părţii sale (Demiurgul „insistă" şi el în a-i preciza lui Hyperion că şi el e *parte* a cerului: într-unul din manuscrise; în *Legenda Luceafărului.* C.- 2288 – a treia parte: *Tu din eternul meu întreg/ Rămâi a treia parte;* A. 2227: *Ca adevăr din sânul meu/ Tu faci din mine parte; Eşti parte tu din mine/ Şi eu nu pot să mor*) într-un întreg atotecuprinzător: „– Ţi-am spus adevărul. Dacă omul, această lume de nebunie, ne socoteşte de obicei un întreg, eu sunt o parte a părţii care la început fu totul, o parte din bezna care dădu naştere luminei, care acum încalcă şi vechea întâietate, şi spaţiul mamei sale noaptea; ceea ce, totuşi, nu-i reuşeşte, căci oricât s-ar încerca, se opreşte numai la suprafaţa corpurilor. După gnostici, omul e *parte* a TOT CEEA CE ESTE."

***Wagner,* ucenicul, e fascinat,** ca şi Dionis, de (o) carte, purtătoare, pentru cine ştie să citească, a *cunoaşterii:* „– [...] Ce mare e însă bucuria sufletească ce te poartă din carte în carte, din filă în filă!" În *Odaie de studiu,* Faust se simte „îmboldit să deschidă textul original" şi, încercând „să traducă vorbele sfinte cu însemnarea lor adevărată în scumpa mea limbă germană", meditează asupra celor scrise aici: „(Deschide un volum şi începe). Stă scris: «La început era *cuvântul!*» Aici mă şi opresc! Cine mă ajută să merg mai departe? Nu pot să dau atâta preţ cuvântului, trebuie să-l traduc altfel dacă mintea mă luminează bine. Stă scris: «La început era *ideea!*» Să stăm şi să gândim bine asupra întâiului rând, să nu dăm drumul condeiului! Să fie oare ideea aceea care rânduieşte şi creează toate? Ar putea fi: «La început era *forţa!* », dar, pe când scriu acestea ceva îmi spune că tot n-am nimerit. Iată însă că Spiritul mă luminează! Văd limpede deodată şi scriu încrezător: «La început a fost *fapta!*»"

La început era cu şirul de traduceri posibile: «La început era cuvântul" [...] «La început era ideea!» [...] «La început era forţa!» [...] «La început era fapta!» În limba germană, *Sinn* înseamnă deopotrivă: „sens", „înţeles", „spirit", „idee" [În traducerea lui I. Nădejde. Nota 1, p. 80.] La început era Ideea, cum ideea e şi la începutul *Luceafărului* – Frumuseţea în sine, neîntrupată, vie doar în idee. Cuvântul dintâi ce i se dă spre meditaţie lui Hyperion e acelaşi Spirit fără de care nici fiinţa umană nu există. Cuvintele din discursul Demiurgului ne îndeamnă spre cele patru delimitări din „dezamăgirea" lui Faust – „rău" din care se naşte, totuşi, „răsplata": „Învăţăm a preţui cele supra-omeneşti, căutăm cu dor revelarea care nicăieri nu străluceşte mai măreţ şi mai frumos ca în noul testament." Hyperion învaţă şi el să preţuiască ceea ce e deasupra omului oarecare şi va avea, în final, revelaţia propriei esenţe supra-umane.

Să urmărim ceea ce îi „propune" Părintele lui Hyperion, cel care-şi cerea dezlegarea: *Cere-mi – cuvântul meu de' ntâi,* urmat de: *Să-ţi dau înţelepciune?/ Vrei să dau glas acelei guri/ Ca dup'a ei cântare/ Să se ia munţii cu păduri/ Şi insulele 'n mare.* Se adaugă strofele: *Vrei poate 'n faptă să arăţi/ Dreptate şi tărie?/ Ţi-as da pământul în bucăţi/ Să 'l faci împărăţie.// Îţi dau catarg lângă catarg/ Oştiri spre a străbate.* Nu sunt acestea – cuvintele subliniate – şi în aceeaşi succesiune, cuvintele „cărţii originale": *Cuvântul, ideea (înţelepciunea), forţa, fapta!?* În *Faust,* se invocă „cheia lui Solomon", când, în odaia lui, Faust nu mai discerne între realitate şi halucinaţie, când câinele său nu mai are „formă de câine", e „un strigoi", apoi e „cât un hipopotam, cu ochi de foc", o adevărată „sămânţă a iadului". E nevoit să „întrebuinţeze farmecul celor patru". În *Notele* de la pagina 60, *Odaie de studiu. Faust intrând cu câinele,* în ediţia citată, I. Nădejde explică: „*Nota 1) Titlul unei cărţi de magie [Cheia lui Solomon].* În Evul Mediu, Solomon trecea, după arătările Talmudului, drept cel dintâi vrăjitor. În această credinţă s-ar găsi, poate, *originea cuvântului românesc solomonie care înseamnă fermecătorie, vrăjitorie. Nota 2) Formula magică din Cheia lui Solomon* neavând puterea de a face pe diavolul ascuns în câine să iasă la iveală, Faust întrebuinţează vraja celor patru elemente.

→

Sub crugul Eminescului

Rana care ne doare

Marian NENCESCU

Simptomatic, pentru a ne păstra în termenii generali ai discuției despre „boala civilizației", în fond, negarea înseși a noțiunii de ființă civilizată, a curs în ultimele decenii multă cerneală pe Dâmbovița, descriind „ziua blestemată" de *marți, 28 iunie 1883,* când, surghiunit de la redacția *Timpul*-ui, Mihai Eminescu „a poposit" în cămeșoiul de forță al stabilimentului doctorului Alexandru Suțu (1837-1919), primul medic psihiatru de la noi, directorul Sanatoriului Mărcuța și al Spitalului pentru alienați „Caritatea", unde a fost internat în mai multe rânduri și unde a și murit poetul. Fără intenția de a epuiza lista volumelor pe această temă și a ipotezelor, unele hazardate, altele profund politizate, lansate cu acest prilej, vom semnala cărțile lui Nicolae Georgescu, *A doua viață a lui Eminescu* (1994) și *Moartea antumă a lui Eminescu* (2002), ori volumele lui Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu* (1997) și *Controverse eminesciene* (2002), apoi studiul „patografic" al lui Ovidiu Vuia, *Despre boala și moartea lui Mihai Eminescu* (1997) și, nu mai puțin, interpretările lui Ion Filipciuc, cuprinse în volumul *Simptomuri politice în boala lui Eminescu* (Iași, Ed. Timpul, 2005), ori ale doctorului I. Nica, *Eminescu – structura somato-psihică* (1972), totul culminând cu interpretările, pertinente, ale unor importanți medici contemporani, susținute la Colocviul organizat de Fundația pentru Știință și Artă și publicate de acad. Eugen Simion sub titlul generic *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor* (2015).

Studiile menționate, dar și multe alte cărți pe aceeași temă converg spre ideea că poetul național a suferit de o boală psihică (descifrată ca atare de medicii vienezi Obersteiner și Leidesdorf), ce se cheamă azi *psihoză maniaco-depresivă,* și nicidecum de o infecție luetică, sau chiar de o formă de schizofrenie, cum lasă să se înțeleagă unii delatori, „retori, limbuți, complexați și resentimentari, vorba lui Noica, niște nemernici" (E. Simion, *Argument, op. cit.*, p. 8). Folosirea în acest caz a termenului de *nebun,* cu referire la Eminescu, cuvânt anacronic ce indică o formă de nepăsare stigmatizatoare, nu face decât să accentueze o suferință ascunsă. Graba de a folosi acest termen, în orice împrejurare, indică, în opinia lui Andrew Scull, autorul celui mai important tratat pe această temă, „o etichetă socială, o mare nedreptate romantică și o tautologie inutilă" (*O istorie culturală a nebuniei,* Iași, Polirom, 2017, p. 12).

Există, pe de altă parte, opinia că Eminescu nu ar fi suferit, în realitate, de nimic și că ar fi fost doar *îmbolnăvit.* Teza aparține cu totul *mitului Eminescu,* analizat minuțios de Anca Noje, în *Istoria și anatomia unui mit* (Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001). Susținătorii tezei suferinței induse sunt convinși că poetul ar fi fost mai degrabă surmenat și tracasat de munca intensă de la *Timpul,* fără să țină seama de ceea ce G. Călinescu numea chiar „dorința de moarte a poetului", prezentă în multe dintre intervențiile lui anterioare: „Om violent, sarcastic, bănuitor, mizantrop, îngrijorat și neîncrezător în viitor, misogin", așa îi apărea poetul viitorului său biograf (*Viața lui Eminescu*, p. 299).

S-a susținut chiar că boala lui Eminescu a fost doar *înscenată,* iar poetul a fost redus la tăcere pentru cutezanțele „gazetarului". „Moartea civilă" a lui Eminescu, despre care vorbește și Theodor Codreanu în cartea sa *Eminescu, martor al adevărului* (Ed. Scara, 2004), ar fi, în realitate „o dublă constrângere" la tăcere, prin mijloace economice și prin „epuizarea nervoasă și accentuarea adversităților ireconciliabile pe care le-a trezit" (*op. cit.*, p. 44). Aceeași soluție este reformulată și de Călin Cernăianu, în cartea sa *Recurs Eminescu – suprimarea gazetarului,* în care ajunge la concluzia că între evenimentele zilei de 28 iunie 1883, când Eminescu a fost declarat bolnav mintal, și declarațiile martorilor există inadvertențe și că în toată afacerea, care a avut drept scop compromiterea „civilă" a poetului, s-ar fi aflat un interpus interesat, Grigore Ventura (1840-1909), personaj controversat și „misterios", gazetar, dramaturg și compozitor, cunoscut pentru convingerile sale rusofile.

Oricum ar fi, victimă a complicității „vinovate" a lui Titu Maiorescu, a masoneriei sau chiar a... Curții Imperiale de la Viena, problema fundamentală ce se pune azi este dacă, în lumina datelor medicale, puține și controversate, de care dispunem, Eminescu a fost conștient de evoluția bolii și, în general, de situația sa moral-volitivă. Iată, de pildă, o mențiune din *Însemnările zilnice* ale lui Titu Maiorescu, datată „luni, 30 mai, 1883: Azi prânz la mine cu ministrul american ... Gane, Jacques (Negruzzi), doamna Kremniz, Anette și Eminescu ... observ *un început de alienație mintală* (s.n.), după părerea mea". O lună mai târziu, pe când se afla la Hotelul Nănescu, din Curtea de Argeș, Maiorescu notează, din nou: „23 iunie, seara. Foarte cald. La masă cu Th. Rosetti, doamna și domnul Beldimano(!). Eminescu devine evident *din ce în ce mai alienat* (s.n.). Foarte excitat, sentiment al personalității. Vrea să învețe albaneza, să se călugărească, dar să rămână la București" (apud Filipciuc, *op. cit.*, p. 147). Textul, subliniat cu creionul albastru, indică, în opinia unor exegeți, o intervenție *ulterioară* a criticului. Urmează, apoi, o însemnare din 26 iunie, când poetul îi pare „moleșit și mult mai liniștit", și, în fine, explozia din 28 iunie, când „la ora 6 dimineața", primește o carte de vizită de la doamna Slavici, cu următorul conținut: „*Domnul Eminescu a înebunit* (s.n.). Vă rog să faceți ceva ca să scap de el, că e foarte rău."

Merită, în context, explicată semnificația pe care veacul al XIX-lea o acorda termenului de *nebun.* În Occident persista teza că alienarea e o boală a civilizației, rezervată celor „înămoliți în moliciune și lux". Populația rurală, cei cu ocupații meșteșugărești și negustorești și, prin extindere, săracii și necivilizații de la periferia Europei ar fi fost scutiți de asemenea „atâtări". La fel, azilurile ar fi fost doar așezăminte pentru bogați, teză infirmată în 1857 de medicul francez Benedict-Augustin Morel, care, în *Tratatul asupra degenerării intelectuale, morale și fiziologice a speciei,* a evidențiat faptul că bolile psihice sunt comune tuturor straturilor sociale, supuse deopotrivă „degenerării și decăderii". Teoria degenerării, aplicată de unii medici și patologiei lui Eminescu a condus la ideea izolării nebunilor în azile, „mai ales după eșecurile repetate ale medicinei de a vindeca bolile psihice" (Scull, *op. cit.*, p. 226). Din păcate, nivelul științei medicale, dar și situația economică a azilelor îi transforma pe internați în veritabili *prizonieri* ai unui sistem sanitar precar. Era Eminescu în această situație?

Simptomele psihice descrise de contemporani, martori ai celor trei episoade de boală acută a poetului, derulate în intervalul 1883-1889, și care au condus la internarea la Spitalul doctorului Suțu, apoi la Oberdobling, lângă Viena, și, în fine, la Bolnița Mănăstirii Neamț, indică: agitație, delir verbal, solilocvie („umblă prin odaie și vorbește singur"), pierderea contactului cu realitatea, avariție de bani, lipsă de concentrare, comportament dezinhibat (dr. I. Nica, *op. cit.*, p. 339). Fișa medicală, întocmită la Viena, la 5 iulie 1883, mai notează: dispoziție euforică, iritabilitate, insomnie, logoree. Cu totul, un comportament de tip T.A.B. (tulburare afectivă bipolară). Semnificativă este doar *periodicitatea*, după cum observă dr. Dan Prelipceanu, urmată de perioade pasagere de depresie, iar apoi de momente când „funcționalitatea pacientului pare a-și reveni in integrum" (*Maladia lui Eminescu, op. cit.*, p. 103). Astfel se explică de ce pentru mulți Eminescu părea perfect echilibrat intelectual și emoțional. Realitatea este că, între 1883-89, Eminescu a scris 65 de poezii originale și a lăsat posterității 15.271 de pagini de manuscris, dintre care 4.000 de versuri, a proiectat drama *Musatinii* și și-a alcătuit propriul volum de versuri, *Lumina de lună,* realizări ce vin în contradicție cu diagnosticul curent de boală venerică, complicată cu o „demență terminală".

Există mărturii cutremurătoare privind tratamentul agresiv cu mercur aplicat poetului. Era un tratament anacronic, care, în loc să-l vindece de sindromul maniaco-depresiv de care suferea, mai rău l-a *otrăvit,* provocându-i efecte secundare: tremurul buzelor, limba uscată, diminuarea reflexelor rotuliene (Vuia, *op. cit.,* p. 44). Din păcate, această intoxicare lentă cu mercur, în loc să-l vindece, i-a agravat starea. Academicianul dr. Victor Voicu descrie rezultatele acestui pseudotratament: tulburări cardiace, *deprimare* (s.n.), tuse spasmotică etc. Ele treceau însă neobservate, căci, în epocă, persista ideea că artiștii în general sunt mai predispuși la tulburări afective decât restul populației, iar trăsăturile bipolare ar stimula... creativitatea.

Totuși, e greu de înțeles de ce medicii vremii, în special Al. Suțu și Gh. Marinescu, nu au recurs și la alte metode de tratament, mai ales că în Europa se vorbea deja de falimentul medicinei pe bază de substanțe chimice, practicându-se frecvent hipnoza sau simpla „vorbă bună" și hrană din abundență. De altfel, după mărturia lui Sigmund Freud, chiar la Sanatoriul vienez unde a fost internat Eminescu, „tratamentul medical era redus, totul constând în supraveghere, îngrijire și masă" (apud Filipciuc, *op. cit.*, p. 207).

Din păcate, nici autopsia efectuată, la cererea lui Maiorescu, la Spitalul Brâncovenesc, nu a relevat aspecte semnificative privind cauza reală a morții. „O autopsie incompletă sau prost făcută, nu mai poate fi refăcută", conchide dr. Vladimir Beliș (*Maladiile, op. cit.,* p. 140). Ca un epilog la aceste suferințe nedrepte, adăugăm o scrisoare a lui Eminescu, din 1887: „Dragă Veronică, mă uită cu totul... Nenorocirea care m-a lovit e destulă pedeapsă că n-am vrut să te ascult... Ar fi fost o mare plăcere să vii la Botoșani, să mă vezi unde sunt bolnav, căci din moment în moment mi-aștept sfârșitul, căci pentru societate *sunt deja mort* (s.n.)."

O moarte „civilă" acceptată de poet cu luciditate și tristă resemnare.

Spiritele invocate în această vrajă sunt: *Salamandra,* spiritul focul; *Nimfa* sau *Undina,* spiritul apei; *Silful,* spiritul aerului, și *Kobold* (mai jos [în text] *Incubus*), spiritul pământului." Invocarea cuprinde elementele constitutive ale lumii, ale universului: *Salamandra să ardă,/ Undina să se-ncolăcească,/ Silful să piară,/ Kobold să lucreze! Luceafărul* cuprinde și el toate aceste elemente, dar într-un context cu totul diferit, căci astrul se revendică din elementele constituente ale cosmului: e din mare și cer, din lumină și întuneric etc.

Faust îi răspunde lui Wagner, un *Famulus,* un „avântat", un tânăr învățăcel, care constată ce mare mulțumire e să te poți transpune în spiritul vremilor trecute, să vezi ce au gândit înțelepții înaintea noastră și cât de departe am ajuns noi în urmă", dar, evident, prin aprofundarea adâncului încifrat, căci e nevoie de înțelepciune, al cărților, *Cartea cu șapte peceți: „Faust.* – O, da, până la stele! Amice, vremurile trecute sunt pentru noi o carte cu șapte peceți [...] *Wagner.* – Dar lumea! inima și spiritul omului! Fiecare ar vrea să știe ceva despre ele. *Faust.* – Da, ceea ce se cheamă a ști." Să ne reamintim de Cartea ce-și dezvăluie tainele numai dacă e citită din șapte în șapte file, din magia înțelepciunii lui Riven-Ruben, din nuvela aventurii onirice a lui Dionis.

Este uimitor cum doi autori cu expresie poetică diferită se întâlnesc în esența sufletului lor și în esența gândului care le determină opera.

(Va urma)

Filarmonica Pitești - sau despre Orfeu și Euridice

Jean DUMITRAȘCU

Din iulie 2007, deci de peste un deceniu, Piteștiul are filarmonică! A fost înființată și rezistă prin strădaniile sisifice ale lui Jean Dumitrașcu, scriitor-publicist „la origini”, o trestie de om, fragil și tenace, căruia mult îi datorează cultura argeșeană. Din septembrie 2010, Filarmonica Pitești (http://www.filarmonicapitesti.ro/) editează și o revistă, *Euphonia* numită. Au apărut până acum zece numere, în condiții grafice de mare clasă. Reluăm în continuare editorialele semnate de directorul instituției, redactor-șef al revistei, Jean Dumitrașcu, în primul și în ultimul număr (13-14, decembrie 2017). Cu adevărat, istorie privită din interior, istorie trăită.

Ziceam cândva că „o zi fără muzică e o zi pierdută”. Jean Dumitrașcu și Filarmonica Pitești ne ajută să avem zile bogate – să le urăm amândurora mulți ani, multe decenii, mai ales că, de curând, dl Dumitrașcu a rotunjit cincizeci de ani! (Gh. Păun)

Bătălia pentru Filarmonica Pitești

La finalul primei noastre stagiuni, la 26 iunie 2008, când am lansat volumul *Bătălia pentru Filarmonica Pitești,* nu bănuiam ce surprize ne rezervă viitorul. Răsfoind recent această carte, am constatat, cu melancolie, tonul entuziast folosit *da capo al fine;* practic, un strigăt de victorie, după ani de stăruință și eforturi știute numai de mine și după o stagiune plină de bucurii: o orchestră ce se suda treptat, corul academic își găsise locul în repertoriul general, atmosfera de lucru extrem de propice, crearea unui numeros și fidel public, invitarea noastră pe scena Ateneului, calitatea deosebită a unor soliști și dirijori care ne-au onorat cu prezența neținând cont că suntem la început de drum, ecourile elogioase ale presei locale și naționale, însemnările din Cartea de Onoare a instituției, sprijinul necondiționat al Primăriei și Consiliului Local Pitești ș.a.m.d.

Au urmat alte realizări – autorizarea Filarmonicii ca instituție profesionistă de cultură (imediat după a doua stagiune), angajarea soliștilor concertiști Alexandru Tomescu, Horia Mihail și Răzvan Suma, premiera mondială absolută a unui musical american, participarea la Festivalul internațional George Enescu, primirea unui sediu propriu („bătălia” administrației locale a durat din iulie 2006 până în martie 2010!) și a sumelor necesare (fonduri europene) pentru lucrările ce vor demara în 2011. Și ar fi, iarăși, multe mici/mari amănunte de adăugat...

Dar, cel mai important lucru, pe care l-am subliniat și la aniversarea de trei ani, este acela că am reușit crearea unei mari familii – artiști, public, Municipalitate. Firește, ca-n orice familie, cu probleme rezolvate din mers, cu tensiuni inerente...

Gravă a fost apariția crizei economice. Încă de la începutul anului 2008 au apărut primele restricții legislative, ce aveau legătură cu planurile de dezvoltare. În 2009, am fost nevoiți să tăiem, prin lege, 20% din fondul de salarii și să blocăm promovările. Nu am dat efectiv pe nimeni afară, am desființat 12 posturi vacante, păstrate pentru completarea orchestrei cu absolvenți ai U.N.M.B. Din ianuarie nu s-a mai respectat Contractul colectiv de muncă, odată cu aplicarea Legii salarizării unitare (suntem în proces încă). Lovitura cea mare a venit în această vară. Nici nu am apucat să ne bucurăm de reușita primului curs propriu de artă dirijorală, finalizat prin concertul din 1 iulie (cu 9 dirijori din străinătate, din S.U.A. și Europa până în Haiti, la pupitru, pregătiți de maestrul Dumitru Goia), fiindcă în următoarele zile ne-au lovit în plin trei ordonanțe de urgență. Prin O.U.G. nr. 55 am fost nevoiți să tăiem 20% din cheltuielile materiale (aici intră utilitățile, bunuri și servicii, dar și colaboratorii), prin O.U.G. nr. 58 au fost tăiate salariile cu 25%, iar prin aplicarea O.U.G. nr. 63 am fost nevoiți să facem concediere colectivă. Au fost voci care au cerut desființarea Filarmonicii. Două publicații îl somau pe dl primar Tudor Pendiuc: gata, melomanii și-au făcut moftul, au mers la... două concerte, să ascultăm manele în piață! Asemenea mizerii am considerat că nici nu merită un drept la replică. Abia la 19 iulie, după ce analizasem cu dl primar diverse variante de supraviețuire a instituției, după ce stabilisem, în Consiliul Administrativ, un set de măsuri de reorganizare, am aflat cât de gravă era, în fapt, situația. În cadrul unei ședințe cu toți cei din subordinea Consiliului Local și din Primărie. Nu e zi în care să nu-mi revină în minte cuvintele d-lui primar: „Celor care au cerut desființarea Filarmonicii și care sunt convins că nu au mers la vreun concert, le spun că în Pitești există o elită, iar Municipalitatea are datoria de a oferi servicii elitei locale. Filarmonica nu se desființează!”

Și nu a fost doar Corul desființat, au dispărut colegi de la TESA, din orchestră, cuvântul de ordine fiind salvarea orchestrei. Fiindcă nu există filarmonică fără orchestră. Nu ne-am mai permis nici luxul de a avea soliști concertiști (care ne-au făcut atâta imagine în țară și în afară). În paralel, am pregătit toate cele pentru stagiunea de toamnă și am gândit o strategie pe termen lung. Când plouă mai mult, nu îți cumperi o umbrelă, începi să construiești o arcă, spunea cineva...

Trecând peste aceste mărturisiri de culise, iată, în sfârșit, un alt vis prinde contur: realizarea unei reviste a instituției. Și nu numai. Există, din păcate, doar *Actualiatea muzicală,* editată de U.C.M.R., *Acord*-ul editat de U.N.M.B., revista *Opera* a Operei Naționale; revista *MC-Muzică clasică* a lui Ionuț Bogdan Ștefănescu a sucombat după două superbe numere. Avem muzicologi de prestigiu, există teoreticieni cunoscuți, dar sunt puțini cei care fac cronică de concert (au rubrici la reviste literare, mulți preferă emisiuni radio și TV culturale) și se pot constitui într-un colectiv redacțional. Mulțumiri publice presei locale (scrisă, audio-video și electronică) pentru că ne promovează fiecare eveniment (toți invitații sunt impresionați de dosarul de presă primit), dar, trebuie să o spun, ne lipsește încă un feed-back adecvat, comentariul obiectiv și critic de după concert (o singură excepție, statornicul Adrian Simeanu; mai sunt de semnalat Traian Ulmeanu, Aurora Ghiță, Iulia Ivănoiu, Denis Meraru cu al său memorabil titlu „Sete de filarmonică”).

Revista pe care o propun atenției publice are un program cât se poate de explicit: 1. să contribuie la educația muzicală; 2. să reflecte activitatea instituției; 3. să aducă în prim-plan aspecte mai puțin sau deloc știute din viața muzicienilor; 4. să intre în circuitul național, prin atragerea de colaboratori de valoare; 5. să fie utilă/atractivă unui public cât mai larg, pe care să-l atragă spre sala noastră de concert. 6. să pună accent pe dialog.

Numai cu sprijinul Dumneavoastră, revista va avea viață lungă, ca și Filarmonica Pitești! Bătălia noastră continuă! Credință și entuziasm există!

(*Euphonia*, 1, septembrie 2010)

Moartea lui Orfeu

Mi-ar fi plăcut, în această toamnă, să putem pune în scenă la Filarmonica Pitești, printre multe alte opusuri muzicale rămase în așteptare, și opera *Orfeo ed Euridice* de Christoph Willibald Gluck (în transcripția lui Hector Berlioz), dar, după cum se cunoaște, obiectul nostru de activitate principal îl reprezintă muzica simfonică, orice altceva oferit publicului fiind „bonusuri” din dorința de diversitate și suplinire a lipsei altor instituții muzicale specializate. Povestea lui Orfeu ar fi vorbit în locul meu, pentru că am trăit sub semnul lui Orfeu, de la logo-ul creat într-o noapte lungă de iulie a anului 2007 și regăsit pe ștampilă și pe toate actele oficiale, până la toate faptele frumoase trăite de atunci încoace. Orfeu a fermecat nu doar oamenii, ci și pietrele, până când un șarpe veninos a mușcat-o pe Euridice a lui. Ce-i drept, Euridice era să mai moară în vara anului 2010, dar în Infern a coborât abia în ultima perioadă. Va reuși Orfeu să o salveze? Dar Orfeu, oare, vrea să se salveze? Dar dacă Euridice a făcut schimb de roluri cu Orfeu? Oare, mă întrebam când priveam în gamă minoră la programul de stagiune, dintre toate variantele de răspuns cel al lui Gluck ar fi fost cel valabil în cazul de față?

Când o să apară monografia primilor 10 ani de existență ai Filarmonicii Pitești se va vedea, polifonic, ce a făcut fiecare, care au fost intonația, dinamica, acordurile și disonanțele partiturii la care au fost mulți părtași, văzuți sau nevăzuți. Dar nu a fost timp, anul acesta, de monografii, am avut de trebăluit în casa noastră, mereu au fost alte priorități. Cum nu am mai găsit timp nici de răspunsuri venite dinspre infernul în care coborâseră Euridice și Orfeu având parte de multă acțiune la suprafață.

Există, cum spunea cineva inspirat, două categorii fundamentale de oameni de cultură: cei care sunt (mai) mereu „gazdă” și cei care sunt îndeosebi doar „musafiri”. „Gazdele” sunt oamenii cu inițiativă, binevoitori, care mișcă lucrurile, le pun în scenă, „organizatori de evenimente” care se sacrifică pentru ca alții să se simtă bine și apreciați la justa valoare. „Musafirii” sunt cei care consideră că totul li se cuvine, se consideră invitați de drept, candidați din oficiu la premii... Gazdele sunt practicanții gândirii cu inima, generoșii, înțelepții, vizionarii. Musafirii – pragmaticii clipei, egoiștii, narcisiștii. Din fericire, există și excepții, când musafirul, din obligații sociale (vai, reciprocitățile ne omoară!), se transformă în gazdă.

Gazdele preferă să practice cultura, nu să profite de pe urma ei. Excelează în act, ca Orfeu, nu în discurs. Ei sunt cei care și-au învins propriul orgoliu, s-au învins pe ei înșiși, în favoarea celorlalți. Mentalitate de... moașă. Musafirul e fratele rătăcitor, Odiseu, Cuceritorul de serviciu...

Personal, m-am săturat de multă vreme de „teorii”, de „isme”, de vorbe, de explicații, de lovituri sub centură, de replici deștepte și afectate, de dialogul surzilor! Într-o lume în care hărmălaia e legea, doar contopirea ideii ce zidește cu făptuirea contează.

Mi-am desfășurat viața sub semnul militantismului etico-estetic, al militantismului, pur și simplu! Așa am declanșat mai multe „bătălii” – pentru integrarea valorilor locale în circuitul național, pentru depolitizarea culturii, pentru înființarea Filarmonicii Pitești, pentru dezvoltarea și supraviețuirea acesteia, în paralel cu promovarea nevoinței de nou, pentru idei-forță care să unească întreg spectrul politic în vederea realizării de proiecte culturale de anvergură, pentru împăcarea generațiilor într-un echilibru superior, pentru ridicarea ștachetei spirituale a Piteștiului. O filosofie practică, una în care gândirea și inima se contopesc.

→

Cărți și autori

Deconstructivismul și literatura română din Serbia

Florian COPCEA

Literatura română din Serbia este interpretată de exegeți din perspectiva unei fenomenologii specifice, accentuată de faptul că fiecare dintre militanții săi posedă un anumit „limbaj al valorii” (Roland Barthes), acesta fiind tributar atât modului de afirmare a conștiinței de sine, cât și realităților spirituale interne. Pe fundalul cosmopolitismului dezvoltat în literatura minoritară de expresie românească, „limbajul funcționează în chip evident ca o devorare” (idem) a scriiturii „întotdeauna înrădăcinată într-un dincolo de limbaj”. În acest context, actul poetic a suportat o deviere de discurs, operațiunea fiind cauzată, indubitabil, de împingerea cuvântului, devenit „alibi” și vehicul al elementelor filosofiei, către imaginea care substituie textul în pretext.

Nu propunem, aici, un subiect de meditație asupra a ceea ce același Roland Barthes decreta: „comprehensiunea unui limbaj real constituie, pentru scriitor, actul literar cel mai uman”. Nu este hazardată încercarea noastră de a schița o nouă categorie de lirici, al căror program este, în mod expres, acela de a deconstrui „obscuritatea” ficțională a poeziei moderne. Noutatea „inovației” propuse de aceștia, sub influența modelelor literare europene, constă în „desființarea” conceptului de modernism căruia îi sunt proprii eclectismul și ornamentul organicist. Ionela Mengher, în studiul monografic *Lumina 1947-1997* (Editura Libertatea, Panciova, 2000), este de părere că „preluând motive, modele și tipare din alte literaturi, poezia de limba română din spațiul geocultural la care ne referim a reușit, în același timp, să-și constituie o fizionomie proprie, inconfundabilă”.

Evident, nu este vorba de negarea în artă, de către literați, a futurismului, expresionismului, dadaismului și a altor „ingrediente” autohtone care compun, fără rezerve, paradigma modernismului, ci de o ruptură cu „o convenție de limbaj”: „…atunci când limbajul poetic pune în mod radical Natura în discuție, prin efectul său de structură fără a recurge la conținutul discursului și fără a se opri la releul unei ideologii, nu mai există scriitură, nu mai există decât stiluri, prin intermediul cărora omul se întoarce complet pentru a confrunta o lume obiectivă, fără a mai trece prin vreo figură a Istoriei sau a sociabilității” (Roland Barthes, *Le Degré zéro de l'écriture,* 1953).

„Anatomiștii” noii mișcări – deconstructivismul – orientate spre diversificarea imaginarului, în viziunea noastră, sunt Mariana Dan și Annemarie Sorescu Marinkovici.

Scriitura poetei Mariana Dan se dezvoltă ceremonios, pe linia deschisă și trasată în universul liricii românești de Nichita Stănescu. Pentru ea poezia devine un pretext, anume adus în discuție, pentru a ne delecta și oferi, în același timp, satisfacția descoperirii cuvântului care exprimă adevărul: „au venit cuvintele/ în gura mea plină cu pietre/ în clepsidra care curge/ în pământ” (*Lui Mihai, tatălui*). Aproape fără excepție, poemele cuprinse între copertile volumului *Crimă perfectă* trădează un artist desăvârșit, stăpân pe uneltele sale. La prima vedere, meditația pare camuflată. Este privilegiul poetei de a nu-și lăsa „decriptată” emoția (paradoxal de intelectualizată) și de a-și elabora propria sa inginerie textuală. Fascinația compozițiilor purtând semnătura Marianei Dan este dată tocmai de condensarea discursului care provoacă o alternanță a registrului liric între apolinic și sacralitate. Ideea este clar expusă în poezia *Cucuveaua:* „…doar clopotul fără biserică/ doar pasărea fără ochi/ doar cuvântul fără gură/ cuvintele respirate ale ceasurilor inventate/ și-n timp ce numărăm/ zilele/ înapoi/ mai mici/ cucuveaua respirând se umflă/ ca o pernă uriașă”. Deși dă senzația vizualizării sentimentelor – în permanență pletorică, probabil pentru a adânci enigmaticul în mesaj – recurge la un limbaj poetico-estetic bine conturat. Universul poezie Marianei Dan, existențial și dominat de figurile contrarietății, se constituie din simboluri și efuziuni, bine temperate.

Catinca Agache reținea că Mariana Dan este o poetă cu un discurs liric în extensie, modern, „înscris în paradigma poetică a generației de scriitori români șaptezeciști”.

În *Un kil de cer,* titlu oarecum șocant și atipic, remarcăm, printre imagini expresioniste, forța cuvântului nespus, sugerat, viu: „capul meu pe masa din bucătărie/ vorbește singur/ într-o limbă/ cu vorbe translucide// obiectele n-au nume/ oamenii poartă peruci de apă// e-atâta loc de poezie/ încât gândacii de bucătărie din japonia/ strălucesc precum licuricii/ pe o pungă de orez/ negrul/ de sub unghiile tale/ nu există –/ nici o dovadă de acțiune/ (…)/ unde mi-e corpul?/ întreabă capul meu/ ce nu cunoaște/ body language…” (*tar chugam*).

Înrudită structural cu Ezra Pound și T.S. Eliot, Mariana Dan concretizează/esențializează limbajul (acesta, în concepția criticului Grațiela Benga, fiind dihotomic, la intersecția dintre ontic și livresc), decriptând astfel apartenența dionisiacă a poetului: „petricica din pantof/ bobul de mazăre/ e poesia/ coajă de nucă pe ape verzi/ e pleoapa,/ rent-a-car pe râul gange/ din dormitor// vorbim să ne mai treacă/ de ieri și de mâine// aprindeți lumina/ să numărăm pantofii –/ în cameră nu-i nimeni/ pe geam privesc frunzele căzute/ unde-s copacii?” (*număratul pantofilor*) și: „ploaia face găuri/ în apă –/ noi repetăm/ aceleași cuvinte// întunericul se lasă/ peste buzele mielului// eu scriu cu vocea/ ochilor mei închiși/ cui?”(*Cui?*)

Poetica Marianei Dan, aflată sub unghiul de incidență al *klokotrismului,* generează, după modelul nichitastănescian, simboluri noi, lucru care confirmă prezența unui registru tematic și stilistic destul de variat: „din lucruri iese o lumină/ când trece lebăda pe apă/ să se culce uscată/ printre trestii// strig// și ecoul îmi întoarce/ țipătul lebedei/ care nu vrea să se nască” (*lebăda nenăscută*), sau „mesele cu insectele gândurilor/ trecând grăbite peste fața/ de masă, somnul adânc al feței/ înaintea cuvintelor sparte/ de nelipit, ca cioburile// noaptea-i mai mare/ decât ai putea s-o suporți” (*mesele*).

Volumul *Un kil de cer* ne demonstrează că în operă poetul este, într-adevăr, ubicuu. Mariana Dan rescrie inspirată atât *infrarealismul barbian* („printre chei/ aceeași lună cu unghia tăiată –/ leagănul aleșilor// cu care deschizi ușa/ în formă de ou?/ pe alb – numele alb:/ frica de Dumnezeu/ sus-pusa/ din codița iepurelui// cel ales se spală pe dinți/ și trimite scrisori albastre// eu călătoresc cu religia mea/ pân-la umbra mesteacănului/ sub care mi-am îngropat/ pisoiul” – *în formă de ou*), cât și *codurile regal-sacerdotale vaskopopiene* („lupul e sensul/ de a fi singur și sur/ în vis, e alter-egoul tău care/ se ridică în două picioare/ și urlă la luna nouă și veche// lupu-i nepăsarea/ la ce zic vecinii/ ori historia// lupul e ochi și urechi/ la umbra care-o lasă în urma sa// el este urna plină cu cenușa/ speriaților de foc/ e ceasul oprit al câinelui…” – *lupul din cenușa mea*).

Mariana Dan este conștientă că în poezie, aceasta izvorâtă fiind din „straturile sunetelor de ne-nțeles”, nimic nu se pierde, totul se reciclează, cum constata Eugen Simion. Incontestabil, Mariana Dan este o scriitoare desăvârșită, cu un traseu poetic bine conturat.

Mitul postmodernismului părea să se clatine odată cu apariția, în 1982, a volumului profesorului american Ihab Hassan *The dismemberment of Orpheus: toward a postmodern literature.* „Procesul” operat de teoretician asupra conceptului de postmodernism literar a pus în pericol standardele, fisurând într-un anumit fel sensul lumii Poesis–ului. Incontestabil, ne-am aflat în fața unui curent de gândire care venea să răstoarne rigoarea canonică și arhetipală impusă de indetermanență, termen consacrat de Ihab Hassan, care desemnează „două tendințe centrale, esențiale ale postmodernismului: indeterminarea și imanența”.

Dacă ar fi să decodificăm noua poezie prin cheia pe care ne-o propune profesorul Hassan, ne-am afla în împrejurarea de a accepta simptomele unei modernități fictive care presupune, dincolo de orice risc, un limbaj poetic experimental, despre care Hugo Friedrich (în *Structura liricii moderne,* Ed. Univers, București, 1998) sugera că poate crea „o tensiune excesivă care, adăugată conținuturilor obscure, provoacă dezorientare”.

→

Mariana Dan (București, 2 iunie 1955). Poet, critic literar, eseist, traducător. Studiile gimnaziale, liceale și universitare le termină în orașul natal. S-a stabilit, în anul 1978, la Belgrad, în Serbia, unde obține cetățenia sârbă (1983). A urmat studii postuniversitare în limba sârbă la Facultatea de Filologie din Belgrad (1979–1980). În perioada 1981–1988 a ocupat funcția de asistent la catedra de limbă și literatură română a Facultății de Filosofie din Novi Sad. Se transferă, în 1988, la catedra de limba și literatura română a Facultății de Filologie din Belgrad, iar în noiembrie 1992 își susține, tot aici, teza de doctorat – *Fantasticul în limba română.* A publicat lucrări științifice, de specialitate, din domeniile literaturii și imagologiei. A obținut premii și distincții pentru activitatea sa didactică și poetică. Este autoarea mai multor dicționare și monografii literare. A contribuit la realizarea următoarelor antologii: *Arhipelagul dantelat* (poezie), *Căprioara din vis* (proză), *Mircea Eliade – La țigănci. Nopți la Serampore.* A scris zeci de studii fundamentale despre creația scriitorilor Slavco Almăjan, Marin Sorescu, Adam Puslojic. A tradus în limbile sârbă, engleză și franceză din operele lui Eugen Simion, Mircea Eliade, Adrian Marino, John Cage, Ken Smith, Carles Marowitz. Este membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Asociației Scriitorilor din Serbia. De mare interes din partea literaților s-au bucurat lucrările: *Mărul de aur al tainei. Fantasticul în literatura română* (1997), *Literatura română de la începuturi până la postmodernism* (2004), *Dicționar poliglot* (2008), *Construcția și deconstrucția canonului identitar* (2010). A debutat literar cu versuri în revista *Cutezătorii,* iar editorial în anul 1987 cu volumul de poeme *Crimă perfectă* (Panciova, Ed. Libertatea).

Opera poetică (selectiv): *Îngerii din stație* (București, Ed. Vinea, 2006), *Un kil de cer* (Panciova, Ed. Libertatea, 2009).

A contat idealul. Orfeu și-a văzut de cântecul său. Nu importă cei care apar și îl execută în câteva cuvinte. Nu ai operă, nici studii, i se strigă. Orfeu știe însă că nu contează nimic din ceea ce ai făcut, cel de pe margine știe mai bine că tu ești un neica-nimeni.

Toate au un început. Și un sfârșit. Am avut marele avantaj de a nu avea interese personale în muzică, nu am avut nevoie de „trambuline”, de „invitații reciproce”, având un singur interes major – satisfacerea dorințelor publicului și integrarea Piteștiului printre capitalele muzicale. Nu am reușit întotdeauna. Singura speranță e în Timpul – Judecător. Noi trecem, operele–faptele rămân.

Când l-am gândit pe Orfeu la înființarea filarmonicii, am neglijat partea a doua a poveștii sale, cea a coborârii în Infern...

(*Euphonia,* 13-14, decembrie 2017)

Cărţi şi autori

Revenind la comentariile lui Hassan, se poate demonstra că postmodernismul, în pofida „trăsăturilor artistice, gnoseologice şi sociale” propulsate, accentuează, dar nu actualizează (aici să-i dăm dreptate!) spectrul paradigmatic al unei realităţi care reclamă o extracţie necesară pentru regenerarea poeziei în general. În consecinţă, premodernismul nu apare drept o reacţie împotriva realului desfigurat de haosul existenţial, ci destinată dinamizării structurale a concretului, pentru a-l aureola cu o eclatantă diversitate estetică. Înţelegem, astfel, că postmodernismul nu „este antiformal, anarhic sau de-creator”, cum îl interpretează Ihab Hassan, ci, printre altele, perpetuarea tradiţiei moderniste necesare pentru a ne scufunda”, în condiţii de triumf, în „zonele adânci ale psihicului uman” (Hugo Friedrich).

Cu volumul *Adnana şi alte poveşti,* Annemarie Sorescu Marinkovici vine tocmai să răstoarne/ deconstruiască teza formulată de Ihab Hassan şi să proclame supremaţia mecanismului intim al lumii-text, verslibrismul. Logosul ei poetic nu se naşte din emoţie, ci dintr-o profundă meditaţie asupra sufletului omenesc şi a universului exterior. Tentaţia acesteia de a hermenentiza glisarea eului spre o stare ludică confirmă observaţia lui Hugo Friedrich, potrivit căreia poetul e singur cu limbajul său: „…în fiecare noapte poetul visează/ că moare/ lângă el/ eu visez un peste de aur/ un om cu un cuţit/ şi reflexia lui în oglindă/ refuz să intru în vreun poem/ acum/ când poetul e orb/ aştept o eră glacială/ când dragostea lui pentru mine/ nu va mai sparge fereastra/ în două…” (*Poetul şi muza*).

Eugen Simion (vezi *Fragmente critice,* III, *Mit. Mitizare. Mistificare,* Ed. Fundaţia Scrisului Românesc/ Univers enciclopedic, Bucureşti, 1999) este de părere că „post-modernismul pune accentul pe joc (…), pe derizoriul din existenţă”.

Annemarie Sorescu Marinkovici, fiind o destructuristă, nu departe de ceea ce impune postmodernismul, se lasă magnetizată de efectul inter-paradisiac-hipnotic al fenomenului şi dezvoltă o silenţioasă anamneză livrească: „Aceeaşi Adnana/ umblând pe străzi cu surâsul agăţat/ în colţul ochilor/ al buzelor/ (…)/ un bărbat îi spune/ ia-ţi tristeţea şi zboară cu ea/ iar altul/ pune în locul tristeţii răutate/ în locul urii răutate/ în locul dezamăgirii răutate/ răutatea face mult mai puţin rău/ decât tristeţea/ cel din urmă rosteşte doar/ am priceput Adnana” (*Adnana*). Poeta recurge, nu de puţine ori, la un limbaj parabolic, anume pentru a-şi ficţiona sentimentele. Tocmai datorită acestei ambiguităţi cultivate în direcţia „unui zbor invers” (Ion Barbu), poeta capătă forţa de a ieşi din vortexul unei generaţii captive nostalgiilor mitice sau experimentelor: „Iacob dormea cu capul pe o piatră/ iar undeva deasupra/ doi îngeri urcau scara/ aveau seceri în loc de aripi/ bineînţeles/ seceri/ de tăiat noaptea/ îi spunea ea/ asta e singura scară/ pe care n-o s-o dărâm niciodată” (*Scrisoare către Adnana*). Poezia este, la Annemarie Sorescu Marinkovici, un spectacol în care banalul este întors în culise pentru a ceda locul irealităţii golite de abstracţiuni.

Dacă deconstructivismul nu se bazează pe metaforă, el devine, indiferent de contrariul afirmaţiei, un avanpost solid al postmodernismului. Poeta intuieşte această ipostază, autoflagelantă, a noului stil poetic ce se întrezăreşte la orizont şi scrie altfel. Versurile sale izvorăsc dintr-o melancolie atavică ce stimulează spiritul dezlănţuit, rebel, refugiat/hărţuit în cochilia unei singurătăţi sublime: „Vei locui întotdeauna la marginea privirii/ mele/ fără teama că ai putea/ să cazi/ în fiecare noapte/ fluturi bezmetici/ îţi vor muta/ umbra/ mai aproape de mine/ iar/ de s-ar întâmpla să treci/ prin dreptul inimii mele/ îţi voi simţi mersul şovăielnic/ închis/ într-o sondă” (*Vei locui întotdeauna…*). Fiinţa şi neantul fac parte din toposurile poetei: „În noaptea asta am rămas/ mută/ fără versuri/ iapă galbenă tropotind/ lent/ fără ecou/ ca în coşmaruri/ când între dorinţa/ de a te mişca/ şi mişcarea propriu-zisă/ intervine un răstimp/ de câteva/ veşnicii…” (*Mută*), şi: „Beau un pahar de apă/ şi-mi sprijin apoi de pereţi/ tristeţea/ slăbiciunea/ lipsa de noimă ce mă/ înconjoară/ zâmbetul tău carnivor/ mi-ar putea ţine azi/ loc de fericire…” (*În loc de fericire*).

Nu mai încape îndoială, poeta Annemarie Sorescu Marinkovici reprezintă un reper în calea utopicilor, pe care îi va determina să fie de acord cu abandonarea stigmatului estetic al artei „eşuate valoric” (Ihab Hassan), spre a apuca, alături de ea, către o altă etapă de creativitate.

Annemarie Sorescu Marinkovici (Piteşti, 24 decembrie 1978). Poetă şi traducătoare. Este licenţiată a Facultăţii de Litere a Universităţii de Vest din Timişoara, unde îşi obţine şi masteratul (2003). În anul 2010 şi-a luat doctoratul la Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca cu teza *Românii din Timoc astăzi. Fiinţe mitologice.* A fost redactor-şef al cotidianului *DeWest* din Timişoara. Colaborează la publicaţiile *Libertatea, Lumina, Tradiţia* şi *Piramida.* Este cadru universitar şi cercetător ştiinţific la Institutul de Balcanologie al Academiei de Ştiinţă şi Artă Belgrad. A publicat versuri şi în paginile unor reviste literare din România. Debutează cu versuri în volumul colectiv *Oglinzi rotitoare,* apărut în 2001 la Editura Marineasa din Timişoara.

Publică, în 2006, la Editura Libertatea din Panciova, volumul de poezie A*dnana şi alte poveşti.*

…unde „fiinţa mea pendulează/ între cele două spaţii/ unindu-le” (*Pendulare*). Poeta făcea dovada cunoaşterii la perfecţie a principiului alchimic cu care ar putea bulversa ierarhiile literare din Serbia, dar, neasumându-şi acest rol, îşi urmează inspirat vocea auctorială pe care o aude venind din interior. Poemele sale conduc poezia românească spre o nouă retorică, una care, fără să violenteze sintaxa, inovează lirismul imagistic, cu alte cuvinte,

Semn(al) de carte

Acad. Păun Ion Otiman (coordonator), *Almăjul de ieri, de azi şi de mâine,* Editura Academiei Române şi Editura Artpress, Bucureşti, 2017

Volumul, de 940 de pagini, are subtitlul *Mult dorita Vale a Miracolelor,* este numărul 6 în Colecţia *Restituiri* a Academiei Române, Filiala Timişoara (preşedinte acad. Păun Ion Otiman) şi este editat şi prefaţat de prof. univ. Dumitru Popovici, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Ţara Almăjului”.

Istoria atât de zbuciumată a Banatului, implicit a Almăjului ca parte organică, trupească şi sufletească a acestuia, am dorit să o prezentăm, în cartea de faţă, ca o oglindă cât mai fidelă a acestor meleaguri şi a vieţii complexe şi complicate pe care au parcurs-o mai bine de două milenii almăjenii. Trecerile succesive ale romanilor, turcilor, austriecilor si ungurilor prin Almăj, până în anul 1918, anul Marii Uniri şi al integrării organice a Banatului în Patria Mamă – România, au lăsat urme în viaţa, cultura şi comportamentul almăjenilor. Dar, aceste interferenţe, indiferent de durata şi obiceiurile vremelnicilor, nu au afectat caracterul pur românesc al Almăjului şi nici graiul curat românesc al almăjenilor. Locuitorii Almăjului au preluat, cu selectivitate, ceea ce au considerat că este potrivit, este bun pentru cultura, civilizaţia, într-un cuvânt, ceea ce este benefic pentru viaţa lor (hărnicia, rigoarea, punctualitatea, respectul naturii şi al legii, adepţi ai lucrului bine făcut etc.).

Ne-am străduit, pe cât ne-au dus puterile, ne-au ajutat izvoarele, sursele şi resursele, să readucem în imaginaţia cititorilor Almăjul cu viaţa sa patriarhală de altădată, care s-a stins încet, încet, dar şi lumea de astăzi, încă vie, care, cu bune şi mai puţin bune, populează atât de dorita Vale a Miracolelor – Valea Almăjului.

Ne-am străduit, de asemenea, cunoscând mersul vremurilor, să creionăm câteva proiecte de viitor pentru mai binele locuitorilor Almăjului, implicit pentru mai binele ţării. (Acad. Păun Ion Otiman, pe coperta a patra)

***Antilethe, revistă pentru rememorarea exilului românesc.* Apare sub egida Asociaţiei Culturale „Carmina Balcanica”, Director onorific Basarab Nicolescu, Director fondator Mihaela Albu**

O nouă revistă?

Într-adevăr, dar această nouă publicaţie este dedicată exclusiv recuperării, *aducerii acasă* a unui tezaur de literatură, cunoastere şi meditaţie asupra timpului şi a devenirilor omului în istoria noastră recentă, tezaur datorat acelora care au trăit/ trăiesc departe de ţară, mulţi interzişi de-a lungul unor decenii întregi. Încercăm o reapropiere de opera celor cărora, nici acum, la aproape treizeci de ani după evenimentele din 1989, nu li se conferă (decât parţial) locul cuvenit în cultura română. (Mihaela Albu, în *Argument*)

Capitolele sumarului: Mozaic portretistic Vintilă Horia, File din literatura exilului – poezie, Reviste româneşti din exil, Din presa exilului, Corespondenţă din SUA, Restituiri – Texte originale în versiune românească, Interviuri, Scrisori din exil, În exil despre exil, Recenzii, Cărţi şi documente ale exilului în biblioteci din România.

Tudor Nedelcea, *Eminescu,* Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2013

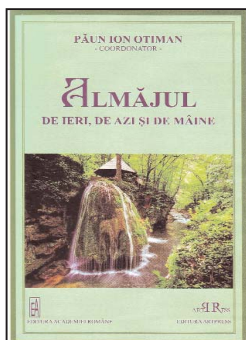
Pentru mine, *Eminescu* este, înainte de toate, o carte de suflet, de lecuire psihică prin cultură. Constantin Noica vorbea de o boală rară, care l-a cuprins după parcurgerea integrală a creaţiei „omului deplin al culturii româneşti”: „eminescianita”.

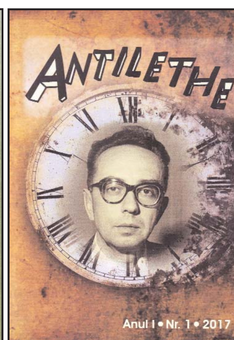
Este o boală care ar trebui „să se ia”, intelectualii români ar trebui să se îmbolnăvească mai des de „eminescianită”, astfel încât gloata denigratorilor să se împuţineze. (...)

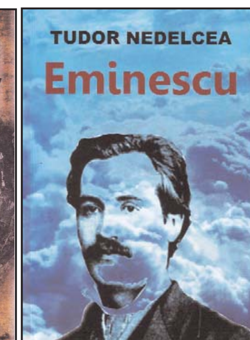
Este de-a dreptul fantastic cum te poţi regăsi (odihni, ar zice C. Noica) în Eminescu, la orice vârstă biologică, context istoric sau stare sufletească. (Autorul, în *Destăinuire,* la începutul cărţii)

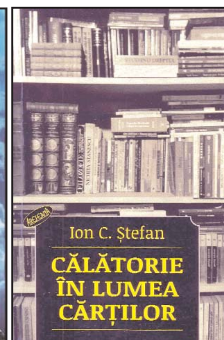
Ion C. Ştefan, *Călătorie în lumea cărţilor,* critică literară, Ed. Arefeana, Bucureşti, 2017

Autorul, dând dovadă de maturitate evaluativă, s-a oprit în timp, la alegerea scriitorilor şi cărţilor despre care a scris, urmărind o anumită scară valorică. Astfel, toate materialele din acest volum au primit o pre-validare prin publicarea lor în diferite reviste culturale şi cotidiene, cum sunt: *Curtea de la Argeş, Bucureştiul literar şi artistic, Argeş, Sud, Destine, Reflector argeşean* şi altele. (Geo Călugărul, pe coperta a patra)

Cărți și autori

Darul înțeleptului

Ion C. ȘTEFAN

Gândirea filosofică și artistică a academicianului Vasile Tonoiu poate da naștere unei cărți de o rară complexitate și cuprindere, așa cum este și acest volum, *Proze și-atât* (Editura Arefeana, București, 2018), pe care l-am tipărit cu deplină convingere că vă pun la dispoziție o carte de-o mare valoare culturală.

Evadând uneori din cercul auriu al noțiunilor abstracte, mai ales în anii pensionării, el s-a dedicat, cu aceeași seriozitate și migală, unor opere artistice, dintre care au apărut la Editura Arefeana volumele *Risipe ușor grave*, *Timp grăbit* și traducerea din Henri Poincaré *Valoarea științei. Ultimele gânduri.*

La începutul colaborării noastre în domeniul literaturii, am crezut că este vorba de-un gest de eliberare și destindere, dar apoi am înțeles că Vasile Tonoiu este, vorba lui Titu Maiorescu, despre Mihai Eminescu, „poet, poet în adevăratul sens al cuvântului", repetiția definind la superlativ un creator performant și de statornicie.

Cartea aceasta îmi oferă însă o altă perspectivă a inspirației sale: proze scurte, aluzive, metaforice, uneori atotcuprinzătoare, spontane și pe un ton convingător.

Vârsta nu-l mai sperie pe Gânditor: el scrie despre bucuriile vieții și despre neajunsurile unei boli, chiar despre primejdia morții posibile (și de neînlăturat), cu aceeași înțelegere înțeleaptă – e drept că tristă – în fața unui eveniment atât de neiertător, încât „Ai impresia, la o lectură ce târăște după ea propria ta variantă, că un altul, o alteritate scriitoare, s-ar insinua printre rânduri ca să deplaseze, la prima instanță, o întreagă strategie de construcție durabilă a sensului" (*Esențialmente poetic,* p. 8).

Poate de aceea autorul a pus acestei cărți un titlu limitativ – dar cum eu nu-mi puteam permite să-i sugerez mai mult, am lăsat lucrarea să meargă de la sine. Abia la o a doua lectură, am înțeles că limitele nu erau de permisibilitate de final, ci un eventual testament pentru ultima sa carte. Și iată că timpul a fost înfrânt și acest volum îi poartă mai departe triumful minții sale, dincolo de viață și de moarte.

Putem astfel desprinde sfaturi înțelepte, fiindcă „El își dă seama, când e vorba de nestabilitatea a ceva afectat. De suveranitatea unei falii, a unei distanțe infinite între condițiile ce trebuie reunite în vederea obținerii stării de bine parțial compromise și atingerea efectivă a acestei stări, ceea ce, uneori, implică multă răbdare, exerciții de reînvățare a de-la-sinelui, împăcarea cu compromisul și cu rigorile imposibilului" (*Răbdarea și investigarea răului,* p. 11).

Cuvintele parcă nu mai sunt numai ale autorului, ci și ale destinului, care ne depășește uneori aria voinței.

Mai departe, citim expresii sub forma concisă a aforismelor, ca și cum scriitorul, având prea multe să ne spună și bănuind că, poate, nu va mai avea timpul necesar, recurge, constrâns, la această formă: „Este clipa fricii negre în care curajul și lașitatea, odată împreunate, nu mai pot fi despărțite. Filosofic spus: este o autonegare edificatoare și o autoidentificare negatoare" (*Păcat,* p. 14).

Constatări și judecăți de o rară înțelegere: „Și ce înțeleg prin om? Ființa capabilă să înalțe ziduri, la care să se reculeagă și să plângă – să conceapă texte ziditoare de felul *Cărții,* al celor două *Testamente.* Și *Cartea?* O revelație deplină și totodată deschisă a adevărului uman" (*Pe parcurs,* p. 15).

Mi se pare o spovedanie, pe care, neputând-o înălța către Dumnezeu, ne-o încredințează, cu un zâmbet trist, oamenilor, la fel de efemeri ca orice gânditor.

Dar câte nu putem desprinde din această carte, pe care sunt sigur că prietenii și cititorii autorului o vor citi și răsciti, fiindcă eu, ca editor, m-am bucurat de oportunitatea de a putea să v-o pun la dispoziție, ca pe cel mai frumos dar al înțeleptului!

Tehnica sentimentelor onirice

Aureliu GOCI

Aproape necunoscut în lumea literară bucureșteană, dar scriitor cu rezoluție personalizată, Dumitru Tâlvescu a publicat 12 volume în șapte ani; poliscriptor, disponibil atât pentru poezie, cât și pentru proză, autorul și-a construit o operă fără ezitări de tonalitate, fără timidități provinciale, dincolo de oscilații axiologice, cu eleganța egalității de sine.

Volumele de versuri apărute concentrat, aproximativ în aceeași perioadă, conturează o ipostază identitară a personalității: *Stăpân peste iluzii,* 2010, *Observator nedumerit,* 2012, *Altfel, poemele,* 2014, *Alb,* 2015, *Evadarea din mecanic,* 2016.

Lucrări traduse în alte limbi: *Vameș la porțile dorului,* 2014, poeme în traducere de Baki Ymeri în limba albaneză, *Poeme/Poems*, traducere în limba engleză de Patricia Cevei Popescu, Ed. Limes, Cluj, 2016. Din luna mai 2016, conduce Cenaclul literar al elevilor „Sămânța ta de vorbă", de pe lângă Biblioteca Județeană „Ovid Densușianu" Hunedoara – Deva.

Cu toate acestea, debuturile sunt mult anterioare, marcate de înclinația spre literatură dovedită încă de pe băncile școlii. Astfel, în timpul studiilor liceale inițiază și conduce împreună cu Ion Popescu Brădiceni un cenaclu literar al elevilor din licee și școlile generale din Tg. Jiu. În același timp, frecventează cenaclul literar de referință în cultura gorjeană „Columna", condus de profesorul Titu Rădoi, până în 1986, când se mută la Deva. Publică *Anul și copiii lui,* eseuri lirice, într-o carte interactivă, Ed. Cetate, Deva, 2009, *Drumeț între oglinzi,* nuvelă, Ed. Cetate, Deva, 2009, *Stăpân peste iluzii,* dar și *Gisella,* roman, Ed. Cetate, Deva, 2011.

Eugen Evu l-a prezentat pe autor în spiritul ființei arhetipale a Poetului: „Capacitatea visului de a inventa și a uni lucruri aparent absurde, este, iată, și lirica mito-poezică a lui Dumitru Tâlvescu, nu doar a unei regresiuni în memoria lumii, ci – prin Melos și Empatie – a regresiunii în memoria colectivă (...), un triumf (...), un triumf al subiectivității eliberate".

În *Evadarea din mecanic,* autorul „s-a poticnit" în universul tehnicist al cotidianului șablonard, dar căutând căile de evaluare și recuperare a misterelor tradiției și ale fantasmagoriilor onirice. Creația sa a generat comentarii erudite și complicate care însă nu au deslușit și nu au explicat mecanica visului de veghe, care nu e proiecție onirică alambicată, nici dicteu supra- ori infra-realist, ci o viziune lucidă, constructivă, arhitecturală. Acestei interpretări i se adaugă și titlul volumului, aparent rezolutiv, denotativ, care însă, dacă nu ascunde o viclenie auctorială, devine ironic, chiar sarcastic prin avalanșa de personificări îndrăznețe.

Versurile lui Dumitru Tâlvescu au fost comentate cu empatie și competență mai ales de poeți care par a fi mai apropiați de „mecanică" decât de misterul inefabil al liricii. Comentariul axiologic și de creativitate specifică este, totuși, rezolutiv pentru viitorul unei creații, mult mai constructiv decât meditațiile unor poeți asupra operei altor poeți.

În esență, poetul asociază și metaforizează în conexiune sintagmatică un element din domeniul afectiv al viselor și sentimentelor cu realități tehniciste, de multe ori ocolite de poezie („angrenaj", „pistoane", „eșapament"). Sau, cel puțin, acest lucru este afirmat în poietica explicită, de patru versuri, care dă titlul volumului: *Angrenajul sufletului concentric pe inimă/ Pulsând, pistoanele dorinței/ Corodează învelișul sentimentelor/ Pe eșapament, fumul regretelor.* (*Evadarea din mecanic*) De fapt, discursul liric e direct, comunicant, translucid, asa cum apele ce par mici au vârtejuri și adâncimi neașteptate și incalculabile.

Dar iată că și eu, furat de supracomentariu, am intrat pe siajul opiniilor critice fără să plec de la esența creației autorului – o poezie neo-tradiționalistă, a peisajului spiritualizat și, mai mult decât atât, a spiritului ludic proiectat în natură, care include asociații inconfundabile sau acumulări de neologisme, alături de vocabule neaoșe, resemnificate în contexte neașteptate: *...sub timpul cel mașter ce toate le face/ Capricii virgine de cadână vorace/ Născută-n așternut de-atlasuri opace/ Din visul nestrâns între patimi buimace.* (...) Sunt texte admirabile, de rafinament și competență lingvistică, observație la care am adăuga fără ezitare că peste ele coboară cu discreție o adiere argheziană: *Izvorul patimilor a secat/ E un gol de păcate de nu-ți vine să crezi./ Toți au amuțit, privind în sus./ Așteptarea e tot mai lungă, iar semne, deloc./ Rugăciunile topesc ceara lumânărilor/ Lumina lor e fadă,/ Priviri triste oglindite în icoane./ Gândurile stau ascunse-n rugăciuni/ Sufocă altarele tăcute/ Vocile zeilor, dumnezeilor nu se aud./ Răspunsul lor ar veni când nu te aștepți/ Oamenii înverzesc sub robia smereniei/ Crengile lor sunt mai adânci în sus/ Rădăcinile nu-i țin pe loc/ Înfloresc frumos, cerșind îndurare./ De sus, zâmbete nevăzute/ E din nou Înviere!/ Dar pentru cine?* (*Așteptare laică*)

Vechea figură de stil denumită „personificare" se reactivează în momente și contexte mereu imprevizibile, ca în aceste două versuri finale din *Aș vrea: Așteptarea curge în afara timpului./ În fața ei, pe o bancă, urma tăcută a plânsului meu.*

Evadarea din mecanic are și sensul de călătorie spirituală. Autorul propune un mod imprevizibil de asociere lexicală între o exprimare comună și o sintagmă inedită; iată un exemplu: după un vers de o clară banalitate urmează, cu valoare de apoziție, o imagine năucitoare: *Zile pline de frumos/ Clipe albe, de-albatros...* Se vede că, pentru Dumitru Tâlvescu, poezia nu e o ocupație întâmplătoare, nici o pasiune eflorescentă în zilele de duminică, ci o componentă esențială, un organ intern al personalității sale. Iar dragostea evocată aici, discret și profund, rămâne, ca și credința, un ceremonial sacralizat, de împlinire a Ființei gânditoare.

Amprenta identitară ca și dezvoltarea tematică se revelă la o lectură profundă și este destul de dificil să găsești citatele cu reprezentativitate într-un volum atât de cursiv.

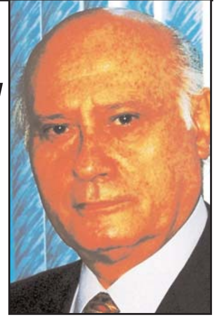
În final, autorul mărturisește că evadarea din mecanic poate să însemne și „evadarea din Timp", asumându-și calitatea de martor al epocii pe care a înfruntat-o prin biografia sa spectaculoasă, pornită dintr-un spațiu al geniilor ca Târgu-Jiu, devenit, pentru contemporani, „amarul târg".

Amprenta genetică, argheziană, dispare în cursivitatea și congruența versurilor albe din poemul *Picturi vechi, zilele: ...Îneacă cenușa clipelor/ Irizările lor sugrumă regretele/ În drum, speranțele caută popas/ Cerul e albastru doar departe/ Lumina dorită întârzie s-apară/ E liniște fără miros/ Spațiul s-a topit și curge, lucios* (...). În textul polemic *Revoltă,* autorul face un elogiu Visului, dar nu în maniera onirică, ci discursiv, fals-interogativ, terminat simplu, cu punct: *Ce-ați făcut din visul meu/ Cel cu umblet sărac, pierdut printre stele/ Prins între vorbele copacilor, dormind în tăcere/ (Un fel de săgeți mai stufoase)/ (...)/ El, visul meu, mai moare un pic/ Pierdut între lumi ce caută tribut/ Pentru zeii de taină și fără-nceput.*

Poet foarte interesant, care armonizează modernitatea și tradiția, pornit din târgul gorjean al marilor personalități, Dumitru Tâlvescu scrie o poezie vizionară, cu pecete identitară și într-o limbă românească aleasă care a topit distanța între locul unde elaborează și spațiul originar.

Paul Celan

Florea FIRAN

Considerat unul dintre cei mai importanți poeți ai secolului XX, Paul Celan (pseudonimul lui Paul Peisah Antschel) a marcat profund gândirea poetică europeană. S-a născut la 23 septembrie 1920 în Cernăuți, oraș în Bucovina, cu o structură multietnică și o dezvoltare economică și culturală deosebită, „un ținut în care trăiau oameni și cărți”, cum va mărturisi cu nostalgie în cuvântul său la primirea premiului orașului Bremen. Părinții săi erau evrei ortodocși, vorbitori de limbă germană; tatăl, Leo Antschel-Teitler, era tehnician constructor, iar mama sa Friederike-Fritzi (născută Schräger), fiica unui negustor.

La 13 ani, când în Germania începea prigoana împotriva evreilor, Paul era dat la Școala cu predare în limba germană „Meisler-Schule” din Cernăuți (1925-1927), transferat apoi la Școala elementară evreiască „Safah-Jvriah” (1927-1930), după care urmează clasele gimnaziale din cadrul Liceului Ortodox de Băieți din Cernăuți (1930-1934), continuând Liceul „Marele-Voievod Mihai” din același oraș, obținând bacalaureatul în 1938. Este elev eminent, monitor de clasă, studiază limbile clasice. Citește în original opere de Rilke, Hölderlin, Trakl și ia parte la șezători literare unde se citeau creații proprii și poezie clasică. La una din ședințe citește Luceafărul de Eminescu tradus de profesorul Neißglas. Este atras de opera marilor clasici ai filosofiei germane și citeste cu pasiune *Așa grăit-a Zarathustra* de Nietzsche. În 1938, Paul Celan se înscrie la Facultatea de Medicină din Tours – Franța, dar, după două semestre, din cauza Războiului Al Doilea Mondial, este obligat să se întoarcă în Bucovina, unde se înscrie la Facultatea de Filologie, secția Romanistică, a Universității din Cernăuți, care se închide în 1940 din aceleași motive. Din iunie 1941 este mobilizat în detașamente de muncă obligatorie la Rădăzani, Fălticeni și Tăbărăști, iar un an mai târziu părinții sunt deportați în lagărul „morții”, peste Bug, în Transnistria unde, după câteva luni, sunt executați pentru că nu mai puteau munci.

În 1945, Paul Celan se refugiază și se stabilește la București. Lucrează ca redactor și traducător la Editura Cartea rusă, fiind coleg cu Petre Solomon. Frecventează cercul literar suprarealist condus de Gherasim Luca, la care participau poeții Gellu Naum, Marcel Aderca, Nina Cassian, Ion Caraion și criticul literar Ovid Crohmălniceanu. Debutează cu versuri în limba germană, în revista *Agora* (nr. 1/1945) scoasă de Ion Caraion, pe care le semnează, pentru prima dată, cu numele Paul Celan (anagrama numelui de familie). În 1947 îi apare în *Contemporanul,* în versiune românească, *Tangoul morții,* în traducerea lui Petre Solomon. În acest an, în decembrie, părăseste România, trecând clandestin granița prin Ungaria la Viena, unde fusese recomandat avangardei austriece de poetul Alfred-Margul Sperber.

La Viena o cunoaște, în casa pictorului Edgar Jene, pe Ingeborg Bachmann, studentă la Filosofie, tânără (de 21 de ani, Celan 27), frumoasă, inteligentă, prezentă în mediul intelectual și artistic vienez. Între cei doi s-a legat o strânsă prietenie literară și sentimentală, care a durat din 1948 până în 1970, în ciuda legăturilor pe care cei doi le-au avut ulterior. Celan îi dedică poezia *În Egipt* și îi umple casa cu flori de mac, simbolic, doar ce publicase volumul *Maci și memorie.* Mai târziu, Ingeborg editează romanul *Malina,* în care străinul evocat are profilul lui Celan. Din relația lor a rezultat și celebra corespondență strânsă și publicată în volumul *Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Herzzeit* (*Vremea inimii*) la Editura Suhrkamp din Frankfurt am Main, în 2008. Volumul cuprinde și corespondența dintre Paul Celan și Max Frisch, precum și cea dintre Ingeborg Bachmann și Gisèle Celan-Lestrange. Cei doi au avut un sfârșit tragic, Celan înecat în apele Senei, Bachmann murind în somn, la Roma, în urma unui incendiu izbucnit de la țigara ei uitată aprinsă.

În 1948 îi apare volumul de versuri *Der Sand aus den Urnen/ Nisipul din urne* urmat de *Mohn und Gedächtnis/ Mac și memorie* (1952) în care se simte atmosfera poeziei suprarealiste cu care Celan a luat contact mai întâi la București, apoi la Viena și Paris, carte care i-a adus „recunoașterea criticii”. Poemul *Todesfuge* (*Fugă macabră*), care formează cel de-al doilea ciclu al volumului, este cea mai reprezentativă creație literară despre genocidul împotriva poporului evreu. Ion Caraion menționează că unele dintre versurile celor două volume circulaseră și în limba română, apoi paralel și în cele două limbi, până când versiunile românești „s-au retras în uitare, deplin părăsite hazardului”.

Tot în 1948, Paul Celan pleacă la Paris, unde se stabilește definitiv și o întâlnește pe graficiana Gisèle Lestrange, cu care se căsătorește un an mai târziu și timp de aproape două decenii și-au scris peste 700 de scrisori în care se simte stilul lui Kafka din *Scrisori către Felice* și *Scrisori către Milena.* A purtat o a doua corespondență de o mare valoare literară cu scriitoarea Nelly Sachs, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură. „Paul, frate iubit,... noi aparținem morții în sensul cel mai profund – viața a avut bunăvointa să ne sfărâme în bucăți...”, scria într-una din scrisorile sale.

Cu Ingeborg Bachmann

Poetul a purtat corespondență și cu Nina Cassian, care releva că „Celan a asimilat experiențe variate, printre care cele ale marilor poeți români Arghezi și Ion Barbu... Paul este mai puțin «Trandafirul nimănui» și, mai mult, «Trandafirul tuturor»... Poezia timpurie a lui Paul dovedește rigoarea gândirii, a murmurului din adânc precum și a versificației propriu-zise – iar opera lui ulterioară n-a pierdut nimic din această rigoare, ci doar s-a ridicat la un nivel superior al ei.”

La Paris studiază la Sorbona și devine lector de limba și literatura germană la École Normale Supérieure, iar în 1955 obține cetățenia franceză. Se impune ca poet de limbă germană și traducător prolific, fiind distins cu Premiul pentru Literatură al orașului Bremen (1958) și Premiul „Georg Büchner” (1960), cel mai important premiu pentru literatură din Germania, pe care l-au obținut ulterior și Ingeborg Bachmann, Günter Grass, Oskar Pastior etc.

În 1960, Claire Goll, văduva poetului Yvan Goll, decedat la Paris în februarie 1950, reia acuzațiile mai vechi prin care susținea, pe nedrept și fără temei, că Paul Celan a plagiat unele poeme din volumul postum al lui Yvan Goll, *Planta de vise* (1951), și le-a reprodus în volumul său de versuri *Mac și memorie* (1952), ceea ce a declanșat un scandal literar care l-a marcat profund pe poet. În apărarea lui Celan s-au pronunțat o serie de personalități importante din Germania și s-a dovedit că poemul *Corona,* cu versul „ca mac și memorie noi ne iubim“, care a dat titlul volumului lui Celan din 1952, face parte din secțiunea *Nisipul din urne* și a fost publicat pentru prima dată în 1948, poem scris la București în perioada 1945-’47, când Celan se intersecta cu grupul suprarealistilor români Gellu Naum, Gherasim Luca, Paul Păun, cum susține Andrei Oișteanu.

La 20 aprilie 1970, bolnav incurabil de ciclotimie, hărțuit de o stare obsesivă privind moartea părinților, dramele războiului și receptarea critică a operei sale, după mai multe internări în clinici psihiatrice pariziene, Paul Celan se află într-o stare de depresie profundă și se sinucide aruncându-se în Sena, de pe Podul Mirabeau, cel cântat de Apollinaire, locul în care își va găsi sfârșitul, în aceeași manieră, și scriitorul Gherasim Luca (cu mesajul lăsat pe propriul telefon: „În această lume poeții n-au ce căuta”). A fost înmormântat, la 12 mai, în Cimitirul Thiais din Paris. Emil Cioran, care-l găsea mereu în stare de disperare și pesimism accentuat, consemna sinuciderea poetului: „Paul Celan s-a aruncat în Sena. I-au pescuit cadavrul lunea trecută. Acest om fermecător și insuportabil, feroce cu accese de blândețe, la care țineam și de care fugeam, de teamă să nu-l rănesc, căci totul îl rănea. Ori de câte ori îl întâlneam, eram atât de atent și mă supravegheam atâta, că după jumătate de oră eram istovit.”

Poet, eseist, traducător prodigios, Paul Celan a scris în limba germană și a tradus în această limbă literatură română, franceză, portugheză, rusă și engleză, iar din limba germană a tradus în românește povestirile lui Franz Kafka. O parte dintre scrierile sale în română au apărut în revistele *Viața Românească* (nr. 7/1970), *Secolul 20* (nr. 1-2-3/1971), *Ramuri* (nr. 9/1979), *Transilvania* (nr. 7/1982) și în *Addenda* la vol. *Paul Celan. Dimensiunea românească* de Petre Solomon (1987) care conține poezii și poeme în proză în limba română, traduceri din Franz Kafka și corespondența poetului cu Alfred Margul-Sperber și cu Petre Solomon. Volumul *Paul Celan: Das Frühwerk* (Frankfurt, 1989) editat de Barbara Wiedemann, la secțiunea II *Bukarest* reproduce 8 poezii și 9 poeme în proză în limba română, fără modificări din versiunile publicate în revistele românești.

Ion Negoițescu scria: „Dacă până la faza cea mai abstractă a poeziei sale tardive, urmele suprarealismului frecventat la București și îndată apoi la Viena s-au păstrat, cred că Paul Celan, în textele sale românești, se comportă cu mentalitatea, nu lipsită la el de o notă melancolică, a celui ce se joacă de-a poetul. [...] Și totuși, dacă, hotărât lucru, ca mare poet el ține numai de literatura germană, textele lui românești – versuri și proză –, puține câte sunt, dar autentice mărturii ale unui artist, aparțin în schimb literaturii noastre și criticii români sunt cei mai chemați să le aprecieze.”

Andrei Corbea susține că „nu textele românești «în sine», reprezintă miza fundamentală a experienței absolvite de Paul Celan în zona «bilingvismului» poetic româno-german. [...] Limba română însoțește din umbră (și probabil și din structurile «de adâncime» ale limbajului poetic) opera maturității poetului, fără însă a o marca la «suprafață», precum franceza sau rusa, din care Paul Celan a tradus în deceniile cinci și șase cu pasiune și intensitate.”

Paul Celan a fost tradus în România de Nina Cassian și Petre Solomon (*Versuri,* 1973), A.I. Surlea (*Nisipul din urne,* 1994), Luminița Graur și Ion Papuc (*Poeme*, ed. bilingvă, 1998), Mihail Nemeș și George State (*Mac și memorie*, 2006), Nora Iuga (*Trandafirul nimănui*, ed. germană-română, 2007), George State (*Paul Celan. Opera poetică* I, 2015). Volumul *Ochiul rămâne să vegheze* (1999) cuprinde și o antologie de poeme de Paul Celan, traduse de Maria Banuș, Nina Cassian, Petre Solomon, Petre Stoica, Ion Caraion, Dinu Flămând s.a. După ’89 au apărut în România studii importante ale unor critici literari români despre scriitor și opera sa: George Guțu (*Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens,* 1990; *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegszeit,* 1991), Petre Solomon (*Paul Celan – Dimensiunea românească*, 1987), Andrei Corbea (*Paul Celan și „meridianul” său,* 1998), Mircea Țuglea (*Paul Celan și avangardismul românesc. Reactualizarea sensului,* 2007) etc.

Cherchez la femme

Gioconda pariziană cu buchetul de violete

Paula ROMANESCU

Nobilimea franceză nu se îmburghezise de tot (sau nu chiar toată!) pe la mijlocul veacului al XIX-lea, deși Revoluția aceea cu ghilotina încercase o primă omogenizare socială, cetățenizându-i de-a valma și pe sans-chiloți și pe regi și transformând bisericile creștine în grajduri, pătule de nutreț ori (totuna!) pensioane pentru duducuțe netrecute pe la buchea cărții, dar experte *ab initio* în arta și știința de a dansa menuet și de a se lăsa mai mult sau puțin docile în grija părinților spre a le găsi un soț cu… pedigree, cel mai adesea ruinat, în schimbul unei dote care să-i asigure acestuia măcar potul la masa de joc a blestematului de noroc cel mereu schimbător și, neapărat, întreținerea unei curtezane care, fără arginți, nu și nu!...

Bunăstarea unor familii bine ancorate în rosturile vieții, în care nu era ignorat deloc respectul pentru legile scrise și nescrise ale bunei-cuviințe, asigura totuși unor tinere aparținătoare acestora libertatea de a-și alege singure calea în viață, potrivit propriei rațiuni și, „selon la raison du cour", omul pe care să-l iubească nu din constrângere socială, cu lanțurile matrimoniale bine ferecate la glezna zburdalnică a inimii, ci pentru că el îi era alesul. Iar ea, familia, să-i respecte tinerei fete dorința.

Într-o astfel de familie s-a ivit în lumină în anul 1841 *Berthe Morisot,* pictoriță bine situată în cercul artiștilor inovatori care se opuneau academismului osificat și care au revoluționat (asta da, revoluție!) arta culorii, schimbând în renume denumirea de *impresioniști* dată în derizoriu de un cronicar de artă al cărui nume trimitea la o anume jivină urlătoare la lună (parcă Wolf, dar cine să și-l mai amintească și pentru care merit?) și înveșnicind în memoria omenirii termenul de *Impresionism.*

Împreună cu sora sa Edma, Berthe a beneficiat de lecții particulare de pictură în familie, de la artiști pictori de marcă, știut fiind că fetelor nu li se permitea să urmeze cursuri academice la școlile de artă, ceea ce presupunea și studiu după model uman… gol-goluț.

Dar dacă unul dintre maeștrii alături de care ea a lucrat, fără ca prin aceasta să rămână influențată de stilul lui, a fost Camille Corot, înțelegem că tânăra Berthe era pe drum foarte bun.

Trecuse de 25 de ani și ea tot continua să facă împreună cu Edma studii de desen după tablourile de la Muzeul Luvru. Dar să și expună alături de confrații ei întru pictură Degas, Monet, Renoir, Syslei, Pissaro. Frecventarea muzeelor cu scopul precis de a face desene/studii de mâini, umbre, gestică, musculatură etc. era și continuă să fie o practică utilă pentru toți artiștii pictori care nu se mulțumesc sau nu-și permit să facă studii după model.

Acolo, în sălile Luvrului, au fost cele două surori remarcate de pictorul Fantin-Latour, care le-a găsit „charmantes", exprimându-și totodată într-un cerc de artiști regretul că nu-s bărbați, dar opinând că ele ar putea remedia acest neajuns căsătorindu-se cu vreun academician… Tot atunci a trecut pe la Luvru (oare din pură întâmplare?) și Édouard Manet, pictor în vogă, frumos ca un zeu păgân, puțin căsătorit cu o bine dotată (de dota matrimonială vorbesc!) olandeză coborâtă parcă din pânzele lui Rubens, celebru deja prin multele cuceriri feminine din toate straturile sociale, cu precădere modele ușor și firesc dezbrăcabile, cu preț stabilit *a priori* pentru prestația lor, care-și uitau adesea, furate de pârjolul mistuitor al artei, pe sofalele moi din atelierul lui din strada Sankt Petersburg, mici obiecte vestimentare…

Edma s-a orientat judicios spre o bine situată poziție matrimonială, renunțând fără regrete (?!) la pictura neaducătoare de arginți. De Edma nu se mai știe (când se știe) decât că a fost sora Berthei. Banii i-au adus fericirea. Trăia la castel. I se părea de-ajuns. Chiar i s-o fi părut de ajuns? I s-a părut, desigur…

Berthe a ignorat (a amânat cu nonșalanță) inelul de logodnă și ghergheful casnic, văzându-și mai departe de studiile ei. Și anii treceau, și ea continua să expună pe la Saloanele de Artă de la Paris împreună cu „refuzații" aceia de impresioniști.

În anul 1863, Édouard Manet (1837-1883) expunea și el la Salon, „expunându-se" ridiculizării criticii academiste și publicului rânjitor, *Olympia* și *Déjeuner sur l'herbe*, pentru care îi pozase nud modelul între modele Victorine Meurent, foarte solicitată în lumea creatorilor de artă pe atunci, adică foarte scump plătită pentru serviciile „complete" prestate prin atelierele pictorilor care nu-și numărau arginții, dar care se mai și pricopseau de regulă cu vreun „dar" de care să nu mai uite toată viața…

Tot pe atunci, la sugestia împăratului Napoleon III, a fost deschis Salonul Refuzaților, unde aveau să expună cei peste 2000 de pictori, între care și Manet, refuzați de tartorii academici. Naturalismul complet neacademic al lui Manet a stârnit multe strâmbături de nasuri subțiri. *Déjeuner sur l'herbe* a fost socotit „obscen", iar *Olympia* – „Fecioara necurată". „Déjeuner"-ul acesta a fost de fapt prima lucrare prin care academismul osificat a primit „o baie" purificatoare (artistul chiar a intitulat mai întâi tabloul *Baia/Scalda*). Dimensiunile acestuia (207/265 cm) permiteau ca personajele să fie reprezentate în mărime naturală, ceea ce era și-n intenția lui Manet. Și mai erau și perfect recognoscibile în lumea pariziană! În prim plan, Victorine Meurent (goală pușcă, starea ei naturală, se pare, fiindcă și în *Olympia* tot așa pozează, întinsă pe sofaua moale din atelierul pictorului), alături de doi domni puși la patru ace, recognoscibili și ei – sculptorul olandez Ferdinand Leenhoff, fratele Suzanei, nevasta lui Édouard Manet, și Eugène, fratele pictorului, el însuși cochetând un pic cu pictura. În plan îndepărtat, naiadă bălăcindu-se în undele râului, tânăra Alexandrine Méley, viitoarea soție a lui Émile Zola. Lume bună, nu?!

Publicul și critica – scandalizați foarte.

Colecționarul de artă Etienne Moreau-Nélaton s-a gândit să-l scape pe artist de „ridicol" și de tentația de a-și mai expune tabloul, cumpărându-i-l pe un preț derizoriu. Nu același lucru a fost când în 1906, Muzeul d'Orsay a achiziționat de la acesta Manet-ul spre a-l expune printre colecțiile sale la care privesc de atunci cohorte de vizitatori din toată lumea, deloc scandalizați.

Doi ani mai târziu de la prima expunere a *Dejunului pe iarbă,* Claude Monet vine la rândul lui cu un… alt meniu, la un alt *Déjeuner sur l'herbe.* Impresionist (doar lui i se datorează și numele curentului, de la tabloul *Impression soleil levant*), Monet scandalizează la rândul lui prin acele pete de culoare din care nu distingeau nimic cei obișnuiți să privească de aproape, cu lornionul, cu monoclul, cu lupa, detaliul unui rid, al unui obraz de porțelan, al unui surâs, al danteluței de la gâtul vreunei duducuțe al cărei portret trebuia să ajungă necunoscutului acela care urma să și-o facă mireasă…

Ei, da! Toate personajele *Dejunului pe iarbă* (4,6 m/6 m) al lui Claude Monet sunt de data aceasta îmbrăcate! Atunci de ce scandalizează! Publicul nu era obișnuit să privească un tablou de la distanță. Abia depărtându-te, petele de culoare prind să alcătuiască fermecătoare armonii de lumină din care nu ne-am mira deloc să auzim cum se izbesc de frunziș razele de soare.

Suferind oarece daune din pricina umezelii, tabloul a fost tăiat de Monet însuși în trei (partea din stânga și centrul aflându-se astăzi la Muzeul d'Orsay, cea de a treia – pierdută). Un studiu complet al lucrării (reproducere integrală) se află la Muzeul Pușkin din Moscova. Picasso a „studiat" la rândul lui tabloul, realizând nu mai puțin de 26 de replici ale acestuia și peste 140 de desene.

Să revenim la lumea pariziană din veacul al XIX-lea. În plan social, familiile Manet și Morisot au început să se frecventeze, ambele întreținând tradiția mondenă a respectării zilelor de primire – numitele „jours fixes", în care obișnuiții se întâlneau ca să facă schimb de bârfe (jurnalul lor de seară *avant la lettre!*) și să guste un păhărel de Veuve Clicquot, ceva caviar, fripturele, fursecuri, brânzeturi, fructe exotice și vorbe de duh fără de care nici șampania nu spumegă în cupe.

După vreo patru ani de frecventări de *jour fixe,* Berthe a acceptat să-i pozeze maestrului Manet, nu ca un model oarecare pe care să-l plătești ori (Doamne ferește!) să-l mai și pui să se dezbrace, ci ca o nobilă ilustrare a feminității, nu chiar „Madonă dumnezee", însă de neatins. Dar privirea, privirea ei așa cum a fost prinsă în toate cele paisprezece (!) portrete pe care avea să i le facă Édouard între anii 1868–1874, privirea ei îndreptată în adâncul ochilor lui, ce poveste ascunde? Ochii lui sunt acum chiar ochii noștri. Și, ce vedem ne farmecă. El a divinizat-o.

Că tinerele domnișoare de familie nu se cuvenea să vină neînsoțite într-un atelier de pictor, necum în casa lui în care s-ar fi putut să fie sigur-singurel, știa foarte bine tânăra Berthe pictorița. Ce-o fi avut de zis inima ei, cine s-o știe?

Primul tablou semnat de Manet pentru care ea avea să pozeze este *Balconul.* Îmbrăcată într-o splendidă rochie albă, cu un evantai în mână (o, evantaiul acela avea să „pozeze" și fără ea!), Berthe se află în prim-plan, așezată, urmărind cu privirea de la balustradă ceva care se află în josul balconului. Să fie vreo paradă militară, un *bal des rues,* trecerea cuiva cunoscut, un om anume? Nu știm, dar, uitându-ne cu atenție, îi simțim cu acuitate căutătura privirii.

→

Ca traducător, Paul Celan este foarte productiv, tălmăcește cu pasiune și rigurozitate peste 40 de autori – francezi, portughezi, ruși, englezi, americani, italieni, israelieni și români, între care: Jean Cocteau (*Der goldene Vorhang,* 1949), Pablo Picasso (*Wie man die Wünsche beim Schwanz packt,* 1954), Al. Blok (*Die Zwölf,* 1958), Arthur Rimbaud (*Das trunkene Schiff,* 1958), René Char (*Einer harschen Heiterkeit,* 1959), Osip Mandelstam (*Gedichte,* 1959), Paul Valéry (*Die junge Parze,* 1960), Serghei Esenin (*Gedichte,* 1961), Henri Michaux (*Dichtungen,* 1966), Shakespeare (sonete, 1967), Jules Supervielle (*Gedichte,* 1968), Giuseppe Ungaretti (*Das verheißene Land,* 1968), Mihail Lermontov (*Un erou al timpului nostru*), A.P. Cehov (*Țăranii,* semnat cu pseudonimul A. Pavel), Guillaume Apollinaire, Fernando Pessoa, Evgheni Evtușenko, Velimir Hlebnikov, Gellu Naum, Virgil Teodorescu, Tudor Arghezi ș.a.

Paul Celan a fost primul traducător al lui Emil Cioran în Germania (*Précis de décomposition – Die Lehre vom Zerfall. Essays,* Ed. Rowohlt, Hamburg, 1953).

Cherchez la femme

Deci, pe noi ne privește, pe noi, cei care o vedem cu ochii pictorului… În preajma ei, în picioare – decoruri aproape de neluat în seamă, alte trei personaje recognoscibile pentru cei de atunci: pianista Fanny Claus, pictorul peisagist Antoine Guillemet și, în plan de umbră, stânga, cu chip de umbră neclară cu alcătuire de trup omenesc, un băiețandru (fiul nerecunoscut al artistului?), prezență aproape insesizabilă de nu chiar complet neglijabilă. Mai distinctă e figura cățelului de la picioarele Berthei. Și o vază cu hortensii. Obloanele, verzi, sunt larg deschise. Tabloul este doar un omagiu adus Berthei!

Criticii artistului (cum să-i zici critică de artă!) n-au întârziat să-și arate colții: „Tirez les volets, Manet,/ Trage obloanele, Manet, e-n interesul tău!" Se mai spunea că pictorul face concurență spoitorilor de ziduri. Despre chipul Berthei, ziceau aceștia că ar semăna cu o ciubotă. Cu câtă eleganță le-a dat pictorul cu „ciubota" aceea peste nas cârtitorilor! Astăzi *Balconul* este printre comorile neprețuite ale Muzeului d'Orsay.

Ce vor fi ajuns cei care i-au pozat atunci pictorului fericit că Berthe Morisot acceptase să-i pozeze după ce el îi desenase cu sufletul fiecare trăsătură a ființei sale, încât ajunsese să o vadă și cu ochii închiși, ne-o „spune" belgianul René Magritte prin pictura sa intitulată (cum altfel?!) *Balconul lui Manet!*

Aceleași obloanele, aceeași balustrada, aceeași (?!) hortensia în bolul de ceramică, aceeași poziția personajelor, dar, vai, sub formă de sicrie de lemn… Doar cățelul lipsește.

Câteii nu aveau pe atunci morminte…

Tulburător memento. Se poate presupune că în josul balconului ar mai fi un sicriu cu, așezată pe șevalet, o pânză goală, albă ca zăpezile *d'antan…*

Un an după *Balconul*, Manet, în *Le repos* (*Odihna*) o pictează din nou pe Berthe, de data aceasta în atelier, așezată pe canapea, în poziție relaxată. Piciorul ei încălțat cu un pantof roz depășește marginile ample ale rochiei albe. Privirea ei, la fel, ațintită spre privitor. Ce-i spune? Ce-l întreabă?

Cu *Berthe cu buchetul de violete* (1872), portret de dimensiuni modeste (55/38 cm), socotit de critici și nu doar de ei cel mai reușit tablou al lui Manet, Berthe va fi înveșmântată în negru… à la Manet. Un tablou de dimensiuni la fel de modeste – *Buchetul de violete* (plus evantaiul Berthei!), i-a fost dăruit ei de Édouard cu dedicația „Berthei, de la Manet", drept mulțumire că a acceptat să-i pozeze... Se poate imagina o mai elegantă și răvășitoare declarație de adorare? Violetele sunt simbol al discreției, al profunzimii arderii de suflet și, deopotrivă, zădărnicie, doliu și lacrimă.

În acest portret, ea privește drept în ochii pictorului (ai noștri de acum!) cu ochii ei mari care parcă strigă după ajutor. Cum s-o facem? Poartă o rochie neagră (tot în negru o va reprezenta artistul până în 1874 când, „situația aceea (?!) devenise cumplit de greu de îndurat", cum îi scria ea într-o scrisoare confidentei sale Edma, sora așezată la casa ei, unde pictorița avea să se refugieze părăsind Parisul, „ca să poată lucra în liniște"… Era vizitată pe acolo din ce în ce mai des de Eugène, fratele lui Manet, om de o mare delicatețe sufletească și prieten desăvârșit, care a reușit s-o convingă să-l accepte de soț, el renunțând definitiv la pictura lui de amator, spre a se consacra în totalitate promovării lucrărilor ei, asigurării liniștii ei sufletești...

Anul acela – 1874, debuta pentru Berthe cu un doliu: moartea tatălui. Sfârșitul de an o găsește mireasă… în negru. Avea 33 de ani. Mirele, Eugène Manet, era în culmea fericirii. Spera s-o facă și pe ea fericită. Cumnatul Édouard i-a făcut ultimul portret – al paisprezecelea și singurul în care ochii ei nu mai

sunt îndreptați spre ai lui. Pe inelarul mâinii stângi ea poartă o verighetă, pe care și-o expune ostentativ, de nu cumva învinsă. Fața îi e crispată. Parcă ar vrea să fugă. Parcă ar vrea să strige.

După această ultimă reprezentare a chipului ei, în pictura lui Édouard Manet nici o alta! Au mai fost însă alte chipuri (mai mult trupuri) de femei și a mai fost sifilisul care avea să-l răpună la 51 de ani.

Tabloul *Berthe cu buchetul de violete* a fost cumpărat de colecționarul Theodore Duret. După moartea lui Édouard (1883), Berthe a răscumpărat tabloul și l-a păstrat pentru ea. Avea deja o colecție impresionantă: Manet, Monet, Renoir, Corot, Sisley, Pissarro, Gauguin, Degas, Fantin-Latour, Pierre Puvis de Chavanne (căsătorit cu ieșeanca Maria Cantacuzino al cărei portret de la Pantheonul parizian o reprezintă pe Sf. Geneviève, patroana spirituală a Parisului) etc.

Abia în 1998, Statul francez a intrat în posesia acestui portret, calificat drept „Gioconda de secol XIX", care în prezent se află expus la Muzeul d'Orsay, pentru suma de 80 de milioane de franci plătibili unor descendenți ai lui Clement Rouart, el însuși descendent al descendentei directe a… O, soarta obiectelor care credem noi că ne aparțin, cine o poate ști cu adevărat!

La un an după dispariția pictorului, Berthe Morisot s-a îngrijit de organizarea unei ample retrospective Édouard Manet. Prima de această anvergură, cu 300 de lucrări.

În cimitirul Passy din Paris, sculptorul Rodolphe Leenhoff, cumnatul pictorului, i-a pus pe mormânt piatra tombală. *Suzanne avec.* Aveau să i se adauge lui Édouard, fratele său Eugène (1893) și Berthe (1895) sub al cărei nume e scris „la veuve d'Eugène Manet" și nicidecum Berthe Morisot – pictoriță!

După trei ani de la căsătoria cu Eugène, Berthe a născut o fetiță, Julie, care se poate spune că „a crescut sub penelul ei". Tablourile care o reprezintă pe copilă sunt tot atâtea mărturii ale iubirii ei de mamă cu ochii ațintiți la firul de floare de viață care purta numele de Manet…

Prezența lucrărilor sale în Saloanele de artă era permanentă. În grupul pictorilor impresioniști, Berthe Morisot era singura femeie. Critica era necruțătoare cu aceștia. Și cu ea mai ales. Prin anul 1874, unul dintre cei mai vehemenți critici perora cum că „un grup de pictori nebuni printre care și o femeie, păliți de morbul ambiției, și-au dat întâlnire ca să-și expună lucrările… Ridicol!" Da, *ridicol* era probabil numele cu care ar fi trebuit să semneze criticul!

Și-a fost anul 1895.

Berthe s-a adăugat țărânii din cetatea umbrelor de la Passy, lângă Manet. Eugène? Edouard? Care i-o fi fost mai aproape?

Prietenii ei pictori i-au organizat prima retrospectivă în 1896 la Galeria pariziană Durand-Ruel. Pentru prima oară îi erau expuse 400 de lucrări – pictură, grafică, sculptură. Până atunci nu se cunoștea cu exactitate cât de mare este numărul lucrărilor acestei artiste cu adevărat egală confraților săi pictori impresioniști (chiar dacă „din păcate" nu era decât femeie…)!

Au urmat de atunci și alte ample expoziții cu lucrări semnate de marea pictoriță Berthe Morisot, în America, Japonia. Pe când și-n România noastră cea din Uniunea Europeană?

Lucrările din colecția ei au ajuns, grație ofertei des-des-descendenților ne-pictori, preocupați foarte de propria lor bunăstare, în mari colecții publice și private din lumea largă. Săracii, ce bogați s-au trezit după ce și-au epuizat toată energia chiar din clipa când și-au dat osteneala să se nască!

Păi n-are dreptate poetul Jules Supervielle să spună „Nimic nu ne-aparține cu-adevărat:/ Nici aurul din frunze moarte,/ Nici drumul vieții însemnat/ Dinspre mai nou spre mai departe…"?

Lacrima Anei

Ovidiu Vuia s-a născut în Arad, la 18 martie 1929, a murit în septembrie 2002. A studiat pentru un timp istoria artelor, dar a trecut apoi la medicină pe care a absolvit-o în 1954, la Cluj. A fost asistent la Universitatea din Cluj, director al Clinicii de Neurologie, asistent la Institutul de Neurologie al Academiei Române din București. În 1971 se stabilește în Germania, unde a lucrat tot în neuropatologie.

Dintre volumele publicate: *Ostrovul Luminilor* (Madrid, 1979), *Cumințenia cerului, sau din singurătățile lui Anaxandros* (1987), *Profesor Ion Nistor* (Bruxelles, 1987), *Mihai Eminescu* (1989), *Cântece pentru România* (1990), *La masa tăcerii a neamului* (1991), *Cartea unui pelerin al poeziei* (1995), *Misterul morții lui Eminescu* (1996), *Despre boala și moartea lui Eminescu* (1997), Itinerare lirice (1997), *În gradinile lui Apolo,* Vol. I-II (1999), *Spre adevăratul Eminescu* (2000).

Poemele alăturate sunt reluate din *Icoane pentru altarul veșniciei,* 2 vol., Editura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2001 (primul poem apare în primul volum, celelalte în cel de-al doilea).

Confruntare

Pe drumul nou cum nu ne potrivim
Și negurile între noi se cern,
E fiindcă vin dintr-un exil sublim,
Iar voi încă vă zbateți în infern.

Din unicul visat Ierusalim
Nimic nu e real în spațiul vostru tern
Parcă nu-n el se-afla Horebul prim
Al sacrei Miorițe, cânt etern.

Și nici pe Argeș n-a trăit cândva
Întâiul dintre creatori, Manole,
Care-a jertfit, zidul înalt să stea
La temeliile unei cupole
Pe Maica pruncului, reînviată-n ea
Ca și-n ovalul veșnicei mandole!

Mai presus de orice glorie

La fel și tu ca Meșterul Manole
Din răsputeri ai încercat ursita,
Și-n schimbul prețioaselor cupole
În ziduri grele ți-ai jertfit iubita.

Cântau aezii iarăși la viole
Minunea-n formă nouă construită
Prin fir de îngerești aureole
Devine chiar și-n rai înveșnicită.

Purtat de cei din jur, nu uiți că rana
În tine se dezvoltă și se zbate
Că-i dorul după mândra Cosânzeana,
Și-atunci nefiindu-ți zilele uitate
Ai s-o rechemi, dar în zadar, pe Ana
Să îți aline-așa singurătate!

Omagiu Anei

Voi nu veți ști cât am muncit de mult
Să nu se surpe zidul din altar,
Doar eu când, singur, inima mi-ascult
Plâng după jertfa dusă, în zadar.

Nu vreau pe nime-n lume să insult,
Ci sub coloana de mărgăritar
Mărturisind al frumuseții cult
Sunt, astăzi, pelerinul solitar.

Câți își mai amintesc de-a mea stăpână
Că doarme-aici într-unul din pereți,
Când eu am luat-o mincinos de mână
Și din iubire, îngeri cântăreți
Durat-au lacrimilor ei fântână
Să aibe har, eternele frumseți!

La pas prin satul global

India, povești nemuritoare

Ion PĂTRAȘCU

Povestea Templului Akshardham din New Delhi pare ruptă dintr-o altă lume, pe care nici măcar celebra Șeherezada n-ar fi putut-o cuprinde. Inițial, loc de închinăciune pentru credincioșii hinduși, acesta a devenit în scurt timp un valoros complex arhitectural și, desigur, spiritual, atestat de *Cartea Recordurilor* ca fiind cel mai mare templu hindus. Apreciat astăzi drept un miracol în piatră (gresie roz de Rajasthan și marmură albă de Carrara), templul are rolul de lăcaș pământean temporar al lui Bhagwan Swaminarayan (1781-1830), cel considerat purtător de făclie a spiritualității și culturii hinduse și indiene.

Aici sunt dăltuite, până la detalii milimetrice, viața, învățăturile și locurile de pelerinaj ale copilului yoghin Neelkanth Varni care, după ce a fost inițiat în cunoștințele și practicile hinduse de gurul său, la 20 de ani primea numele de Swaminarayan. Tot atunci, el prelua conducerea *Mișcării Uddahav* (cunoscută ca sectă a hinduismului), pe care o regenerează, ajungând la peste 1,8 milioane de adepți, numiți *satsangi* (din sanscrită: *cei aflați în compania adevărului absolut*), practicanți ai celei mai înalte și mai profunde forme de meditație.

Ridicarea Complexului Akshardham (în traducere, Akshardham înseamnă *domiciliul divin al Atotputernicului*) a fost visul de o viață al lui Yogiji Maharaj, guru din linia urmașilor lui Swaminarayan, vis preluat și concretizat de succesorul său direct, Pramukh Swami Maharaj, considerat de adepți un călăuzitor, care degajă sentimentul unic de căldură, umanism, compasiune și credință. Viața lui modestă, simplă și transparentă era de un dinamism remarcabil. Credința vieții lui era: *În binele celorlalți se află și al nostru, în fericirea altora este și a noastră.*

Revenind la uimitoarea realizare arhitectonică, reținem aprecierea unor distinși artiști indieni, după care acest edificiu nu poate fi explicat doar pe cale logică. În primul rând, sacralitatea lui este asigurată de aplicarea unor principii riguroase hinduse privind construirea templelor și reprezentarea zeităților (*Vastu Shastra* și *Panchatantras*). Apoi, complexul trece de granițele hinduismului. Construcția a fost precedată de pregătiri minuțioase, începute de o echipă mixtă, formată din ingineri, arhitecți, istorici, etnologi, învățați în scripturile hinduse, constructori etc. În dorința de a reda veridic milenii de spiritualitate și cultură, echipa a efectuat studii pluridisciplinare în sute de sate indiene, a consultat cine mai știe câte volume de specialitate din numeroase biblioteci, reținând detalii despre locuințe, îmbrăcăminte, obiceiuri și tehnici mai vechi sau mai noi în construcția de lăcașuri de cult. Practic, s-a realizat o minunată sinteză a stilurilor arhitectonice din întreaga Indie.

Organizarea de șantier a fost exemplară: planificare minuțioasă a ansamblului, a componentelor și detaliilor, plus supravegherea atentă a tuturor etapelor. Vizitatorul obișnuit nu-și poate imagina cam ce înseamnă decuparea din carieră a peste 300.000 de blocuri de piatră, fasonarea și sculptarea lor până la cele mai mici detalii (numai dislocarea din carieră s-a făcut mecanic, toate celelalte operațiuni ieșind din mâinile pricepute ale celor peste 7.000 de artizani). Apoi, multe dintre corpurile statuare, în special celebrii elefanți în mărime naturală, au fost precedate de modele în lut. Pentru indianul zilelor noastre, întregul ansamblu pare opera unei mâini providențiale, care slăvește trecutul, se adresează prezentului și binecuvântează viitorul. Din punct de vedere al dimensiunilor, lucrarea realizată într-un timp record de numai cinci ani (8.11.2000-6.11.2005), este echivalată de specialiștii indieni cu 42 de zgârie nori (*Empire State Buildings*) americani.

La acest miracol arhitectonic, religios și laic în egală măsură, m-am aflat și eu printre cei 70% dintre turiștii care, ajunși la New Delhi, vizitează și Templul Akshardham. Vremea nu a fost de partea noastră. O ploaie rebelă ne-a ținut sub o copertină mai mult de 30 de minute, după care ne-a limitat și accesul în anumite zone externe. Cu toate acestea, am plecat de acolo cu o încărcătură spirituală pe care n-aș fi putut-o intui, fără a o trăi. Erau imagini fascinante despre istoria și cultura, arta și arhitectura, despre precepte ale celei mai vechi religii indiene, hinduismul. Impresionează, desigur, timpul scurt în care a fost edificat, imaginea de ansamblu a complexului, însă monumentul central, *Mandir*-ul, lăcașul terestru divin al lui Swaminarayan, adevărată perlă a artei și spiritualității Indiei, este dotat cu 234 de coloane sculptate, 9 cupole care-ți taie respirația, 20.000 de imagini de zeități, adepți, asceți, învățați, muzicieni și dansatori, dar și detalii de floră și faună. Scene înălțătoare, care acoperă pereții de sus până jos. La rândul lor, decorațiunile de pe tavane și cupole se constituie și ele într-o poveste sacră despre viața și învățăturile lui Swaminarayan. Sub cupola centrală se află *murti* (în sanscrită: imaginea unei zeități) lui Swaminarayan, căruia nu-i spun statuie, ci reprezentarea unui spirit divin. Este o imagine de sinteză, pentru realizarea căreia au fost trecuți în revistă 11.000 de copii din diferite zone ale țării. Decorațiunile interioare se doresc expresia acelei frumuseți sacre, pe care zeii o inspiră oamenilor. Se repetă mereu, și pe bună dreptate,

că acest complex este un adevărat miracol în piatră, o expresie divină a minții și măiestriei omului, a unei sculpturi indiene fără egal în lume. Monumentul central aduce un tribut și elefantului, cel care ocupă un loc deosebit în cultura hindusă și în istoria Indiei. Astfel, la baza *Mandir*-ului se află plinta elefanților, practic o estradă cu 148 de elefanți (gătiți pentru ceremonie), 48 diferite alte animale și 125 de figuri umane. Acești elefanți au rolul simbolic de a susține Templul lui Swaminarayan, așa cum, după credința hindusă, budistă și jainistă, ei sprijină Universul (au structură cosmică: patru piloni sprijină o sferă). Apoi, printre imaginile lor sacre apare și *Ganesha*, zeitatea cu cap de elefant, dintre cele mai cunoscute și venerate din panteonul hindus. Era normal ca și lacul, care înconjoară monumentul central pe trei laturi, să fie legat tot de viața de sfânt a lui Swaminarayan. Acolo pelerinii se bucură de apele sfințite de Swaminarayan din 151 de izvoare și lacuri, de cele 108 fântâni arteziene, care amintesc de apele sacre ale Gangelui.

Acest complex gigantic are și trei săli de expoziție, care-l poartă pe vizitator prin istoria milenară a indienilor și a hinduismului. Și aici, fiecare detaliu de fizionomie umană, de arhitectură rurală, obiceiuri și tradiții ale mozaicului etnic și religios al Indiei, reflectă studiile aprofundate ale echipei complexe de specialiști, care a bătut țara în lung și în lat. De exemplu, *Sala Valorilor* prezintă, cu cele mai perfecte mijloace moderne, momente din viața lui Swaminarayan și mesajul acestuia de pace, armonie, umilință, strădanie, onestitate și credință. Trecând în Sala de teatru/film, vizitatorul urmărește pe un ecran uriaș (26/20 metri) filmul de 40 de minute despre pelerinajul lui Neelkanth Varni (numele de pelerin al lui Swaminarayan), care i-au purtat pașii de la culmile maiestuoase ale Himalayei până la cele mai îndepărtate locuri sfinte din India, pe un traseu de 12.000 de km. Realizat de profesioniști, filmul îngemănează obiceiuri și tradiții religioase și laice din 108 localități, având o distribuție fantastică de 45.000 de personaje. Greu de descris este și cea de a treia sală de expoziție, numită sugestiv *Călătorie culturală cu barca.* În doar 14 minute, prin fața vizitatorului se perindă mii de ani de cultură indiană, ilustrată de 800 de statui mai mari sau mai mici, un sat vedic tipic și cea dintâi universitate din lume. Este tabloul Indiei vedice, cu referiri pertinente la contribuții remarcabile ale indienilor în diverse domenii științifice și educaționale, în arhitectură, medicină, astronomie, matematică, aeronautică, yoga, artă, dans, muzică etc.

Din mirificul peisaj exterior se impune cu prioritate *Grădina culturală* (sau Grădina Indiei), cu peluzele sale luxuriante, cu cei aproape un milion de pomi și arbuști, cadru feeric unde își *petrec* timpul în voie 65 de statui din bronz, reprezentând personalități de seamă ale Indiei.
Din același spațiu exterior face parte și o fabuloasă *Fântână muzicală* (cu un enorm lotus cu opt petale în centru) care, cu ajutorul luminii, apei, muzicii și mijloacelor tehnice moderne, tratează teme din ciclul vieții și al morții. Nu lipsesc nici referirile la viața și rolul trinității Brahma, Vishnu și Shiva în panteonul hindus. Dintr-o nișă laterală, copilul pelerin (o statuie de 8,22 m) cuprinde cu privirea întregul spectacol.

Ne îndreptam spre ieșirea din complex, când ne-am trezit în fața unui nufăr gigantic, cu opt petale, care este traversat de un pod, și el bijuterie în piatră, care urmează un traseu unduit. Pășind pe piatra lui rozalie, mi-am amintit că și chinezii construiesc punți, poduri și podețe cu unghiuri drepte, coturi sau unduiri, pentru a evita duhurile rele, care pot trece apele numai în linie dreaptă. De sus, de pe pod, vedeam cum în fiecare petală a nufărului se află câte o tăbliță de piatră, având gravate gânduri ale unor înțelepți, oameni de știință, istorici, personalități de stat, care inspiră credință în om și în Divinitate.

După acest al doilea nufăr, aruncăm o scurtă privire și spre *Mandovar* (în traducere, zidul exterior al unui templu din piatră), apreciat ca cel mai mare și mai maiestuos zid construit în ultimii 800 de ani în India. Este o lucrare de artă greu de imaginat, formată din 4.287 de blocuri de gresie roz, sub formă de panouri sculptate, la care se adaugă sute de sculpturi diverse care, toate la un loc, se constituie într-o reprezentare filigranată a hinduismului. De la temelia zidului nu puteau lipsi reprezentări precum elefantul, simbol al puterii, leul, simbol al curajului și ferocității, păunul, florile, înțelepții și alți adepți ai hinduismului. Și, în fine, părăsim incinta complexului Akshardham prin una dintre cele zece porți. Nu era aceeași prin care intrasem noi în acea oază cultural-spirituală, veche și nouă, a Indiei. Simbolistica dominantă și aici, ca pretutindeni, sugerează îndemnul din Vedele antice: *lasați gândurile nobile să vină la noi din toate direcțiile.* Impresionantă este *Poarta cucerniciei* care, decorată cu numeroase imagini duale (zeul și discipolul său), induce sentimente de pace interioară, dar și de plăcere estetică. Apoi, *Poarta păunului,* cu cele peste opt sute de reprezentări diferite, oferă o imagine fascinantă. Astfel, i se aduce și acestei păsări un pios omagiu pentru frumusețea și bucuria pe care le degajă în natură.

Templul Akshardham este expresia acelei vechi filosofii indiene care pune accentul pe unitatea în diversitate. Este dovada prețuirii deosebite de care se bucură trecutul glorios al acestei țări. Este dovada grijii permanente și a efortului național pentru conservarea și promovarea tradițiilor milenare. Este dovada legăturii indisolubile dintre trecut, prezent și viitor. Și mai este ceva, de care noi românii ne amintim tot mai rar, sau chiar ne ferim. Este dăruirea indienilor pentru binele comun. La complexul Akshardham, au trudit timp de cinci ani și peste 3.000 de voluntari, în condiții destul de modeste, care... dar nu prea avem cu ce-i compara la noi. Mai este vorba și de sentimentele patriotice ale indienilor. Pentru cetățeanul de rând, țara sa natală, India, cu bogata-i tradiție în cunoașterea metafizică, cu ritualurile și practicile specifice, este una dintre cele mai mărețe națiuni de pe Terra. După ce am văzut acele splendori în piatră, numite Swaminarayan Akshardham sau Templul Akshardham, aș putea eu să nu-i dau dreptate?...

Zumzăit de Ramaphosa

Nicolae MELINESCU

Africa de Sud şi-a adjudecat un nou preşedinte, al cincilea după alegerile multirasiale din 1994, care au deschis calea spre democraţie şi egalitatea rasială. Spre deosebire de predecesorii săi, Cyril Ramaphosa a fost votat doar pe jumătate. El a câştigat alegerile pentru conducerea Congresului Naţional African – forţa politică majoritară –, dar a ajuns în fruntea statului nu prin vot popular, ci în urma demisiei fostului titular, Jakob Zuma, cel care ar fi încheiat zece ani de guvernare abia în 2019. Câteva scandaluri de răsunet i-au zdruncinat acestuia continuu poziţia şi credibilitatea şi au provocat în final prăbuşirea sa politică însoţită de o furtună de marşuri şi mitinguri contra sau în favoarea sa, acompaniate de stagnare şi insecuritate economică. Asemenea fenomene au transmis un mesaj îngrijorător despre gigantul care asigură 35 la sută din PIB-ul Africii, furnizează hrană pentru tot continentul, este al patrulea exportator mondial de grapefruit, al cincilea de cereale şi al şaptelea de porumb, deţine 77 la sută din rezervele mondiale de platină, 55 la sută din cele de crom, 19 la sută din cele de aur şi 5 la sută din cele de diamante.

Jurnalişti de investigaţii, avocaţi, procurori şi judecători independenţi, opoziţia parlamentară şi formatori de opinie din rândul publicului i-au cerut tot mai insistent fostului preşedinte să dea socoteală pentru proasta administrare şi folosirea improprie a finanţelor statului în scop personal. Într-o perioadă de austeritate provocată de reducerea ritmului de creştere economică de la 3,5 la sută la 1,2 sau 1,6 la sută, o perioadă de şomaj grav care a afectat 6 milioane de oameni (28 la sută din totalul forţei de muncă), Zuma a luat din banii publici 23 de milioane de dolari pentru recondiţionarea reşedinţei sale private de la Nkandla. Ceea ce a fost descris de către proprietarul acesteia drept consolidarea sistemului de securitate pentru şeful statului s-a dovedit, de fapt, amenajarea costisitoare a unei colonii de lux înconjurată de un gard înalt care a ferit de ochii curioşilor o fermă de vite, una de păsări de curte, o piscină exterioară, una interioară, câteva vile elegante, un centru de fitness şi alte delicatesuri tocmai potrivite pentru o viaţă mondenă bogată. În urma protestelor publice, Zuma a anunţat că va rambursa suma, dar operaţiunea nu a fost confirmată de Ministerul de Finanţe sau de către banca creditoare.

Când fostul preşedinte şi-a exprimat public nemulţumirea faţă de frecventele defectări ale avionului său oficial Boeing 737 Inkwazi, a izbucnit un nou scandal din cauza alternativei exorbitante oferite ca remediu. Varianta acceptată cu entuziasm de şeful statului de la acea vreme era achiziţionarea unui Boeing 747-8, echipat special pentru protocolul prezidenţial. Teoretic, aeronava de cursă lungă, construită să transporte 600 de pasageri, urma să fie amenajată pentru cel mult 80 de demnitari şi pentru preşedinte, la dispoziţia cărora s-ar fi aflat câteva baruri, un restaurant, o sală de conferinţe şi primiri, dormitoare somptuoase, toate la preţul de 400 de milioane de dolari, ceva mai scump decât Air Force One, al preşedintelui american. Criticii proiectului nu au ezitat să-l prezinte drept cel mai scump avion civil din lume, dar biroul de relaţii publice al preşedinţiei nu a întârziat să corecteze asemenea zvonuri defăimătoare şi răutăcioase precizând că vârful de gamă pentru aeronavele de lux îl deţine palatul plutitor pe nori al oligarhului rus Alishev Usmanov, care a plătit 500 de milioane de dolari pentru micuţul său Airbus 340.

Cu toată austeritatea dictată de conjunctura naţională şi internaţională, Zuma a dispus achiziţionarea unor maşini de lux pentru cele patru soţii ale sale, la preţul total de 550 de mii de dolari. În Africa de Sud, poligamia este consfinţită de Constituţie, aşa că zulusul Zuma a respectat prevederile legii fundamentale, după ce a divorţat de prima nevastă şi a doua s-a sinucis în anul 2000. Aşa a devenit fericitul tată a nu mai puţin de douăzeci şi unu de copii.

Nu numai năzbâtiile financiare l-au dus la pierzanie (politică) pe cel care a dat şcoala pe activism şi a făcut zece ani de puşcărie alături de Nelson Mandela pe insula Robben. Nemulţumirea publică a atins apogeul când media au dezvăluit relaţiile deloc instituţionale între fostul preşedinte, familia sa şi familia Gupta. Trei fraţi veniţi din India în 1993 au lansat o modestă firmă, Sahara Computers, care a devenit un gigant cu un profit anual de 22 de milioane de dolari în urma pătrunderii în anturajul preşedintelui. Cu sprijinul său discret, cei trei fraţi au trecut de la computere la minerit, la tehnologie de vârf şi şi-au cumpărat redacţiile unor publicaţii influente, ale unor posturi de radio şi ale unor canale de televiziune care să le popularizeze interesele prin propagandă şi publicitate mascată. Tot mai numeroasele companii ale familiei Gupta au găsit câte un loc de director general pentru trei dintre vlăstarele Zuma, retribuite copios pentru merite şi competenţe unice precum cele ale ilustrului lor tată. Poate că asemenea maşinaţiuni ar fi trecut neobservate, ca şi reşedinţa în valoare de peste 3 milioane de dolari din cartierul rezidenţial al Johannesburgului, dacă Ajoy, Atul şi Rajehnu nu şi-ar fi întins antenele în sfera puterii şi nu l-ar fi influenţat pe preşedinte în numirea sau demiterea unor membri ai guvernului, a unor comandanţi militari sau a

conducătorilor celor mai puternice companii de stat. Demersurile confidenţiale au vizat atât prosperitatea familiei Gupta, cât şi menţinerea în funcţiune a unor companii de stat falimentare cu care aveau legături şi interese cei trei fraţi. Numai companiei aviatice South African Airways guvernul i-a acordat, la îndrumarea lui Zuma, 2,3 miliarde de dolari ajutor financiar pe o perioadă de douăzeci de ani. Abuzurile şi sfidarea sărăcimii au iscat reacţii dure ale acesteia când Vega, nepoata de soră a celor trei Gupta, a avut parte de o nuntă opulentă la care două sute de oaspeţi de onoare au fost aduşi de prin toată lumea cu avioane mai mult sau mai puţin particulare la baza aeriană Waterklood, de lângă Pretoria, altfel rezervată doar protocolului pentru şefii de stat. Cu un umor amar, publicul neprivilegiat a dat un nume ironic legăturilor dintre fostul preşedinte şi cel mai bogat clan al ţării: Zupta (Zuma + Gupta).

Guvernarea încheiată chinuit în decembrie 2017 prin demisia lui Jakob Zuma, al cărui nume intermediar este Gedleyikisa („cel care te răneşte zâmbind”) a avut parte de multe episoade controversate. O instanţă din Cape Town a reactivat anul trecut, când s-au auzit tot mai insistent primele cereri de demisie, optsprezece dosare de corupţie, clasate iniţial pe vremea când pârâtul conducea ţara ca pe propriul *kraal*. În aceeaşi perioadă, acesta a scăpat de un proces de viol (după ce victima a fost calmată şi convinsă să-şi retragă plângerea prin mijloace discrete şi neoficiale), de trei capete de acuzare pentru deturnare de fonduri publice, unul dintre ele legat de achiziţionarea de armament, şi alte câteva chestiuni minore între care trafic de influenţă şi acceptarea de foloase necuvenite. Cei nouă ani ai guvernării Zuma, instabilitatea politică pe care a provocat-o printr-un comportament nedisciplinat şi abuziv au afectat grav mecanismele guvernanţei, economia şi finanţele publice. Ceea ce a rămas o taină pentru acele vremuri este cum de Statele Unite au continuat să-i acorde acestui guvern evident corupt asistenţă financiară anuală în valoare de 517 milioane de dolari, când era tot mai evident că fondurile nu ajungeau nici la sănătate, nici la educaţie, nici la ordine publică şi nici la profesionalizarea tinerilor şomeri. Uimitor cum pentru administraţia de la Washington dedicată reducerii corupţiei în ţările partenere sau aliate, arbitrul consistenţei statului de drept, cel puţin în ceea ce priveşte România, a închis ochii la lungul şir de scandaluri provocate de un regim care începuse să semene cu dictatorii consacraţi ai Africii din perioada postcolonială a bipolarismului. Nici canadienii nu au dat prea mare atenţie gâlcevii lui Zuma cu supuşii şi i-au livrat guvernului acestuia câte 120 de milioane de dolari anual pentru ca după demisie să recunoască în cor cu americanii că nu mai putea fi tolerată corupţia şi paternalismul politic sudafrican.

Paradoxal, Zuma s-a retras în modestul său *kraal* în valoare de 30 de milioane de dolari ca să-şi trăiască liniştit bătrâneţile (are 76 de ani) fără să-l deranjeze nimeni şi fără să dea socoteală nimănui. În urma unor negocieri secrete, se pare că el şi-a asigurat un fel de imunitate. Oricum, nu poate să intre la puşcărie când are pe cap grija a patru neveste şi a douăzeci şi unu de copilaşi. Ca şi în cazul vecinului său zimbabwian, Robert Mugabe, care şi-a abandonat cu greu rolul de părinte al naţiunii după 37 de ani contra unei bonificaţii compensatorii de zece milioane de dolari şi o rentă anuală de încă o sută de mii de dolari, Jakob Zuma a plecat în pasul ştrengarului de la conducerea ţării înainte de termen, convins, aşa cum a declarat la prezentarea demisiei, că ţara este mai prosperă în urma eforturilor şi abnegaţiei sale personale pentru eliminarea sărăciei şi pentru binele maxim al fiecăruia dintre cei 60 de milioane de sud-africani. Evident că el, un umil apărător al celor mulţi şi obidiţi, va rămâne ostaşul devotat gata să se sacrifice în slujba idealurilor naţiunii curcubeu.

Venirea la preşedinţie a lui Cyril Ramaphosa, fostul său vicepreşedinte, a fost o consecinţă a gafelor, derapajelor, scandalurilor şi abuzurilor care au colorat abundent în tonuri sumbre cele două mandate ale fostului şef al statului. Schimbarea gărzii la Union Buildings, sărbătorită zgomotos mai întâi când Ramaphosa a fost ales preşedintele Congresului Naţional African, învingând-o pe fosta primă doamnă, Nkosanzana Dlamini Zuma, şi, ulterior, când a preluat funcţia de şef al statului, a adus speranţa unui registru politic mai apropiat de cerinţele naţiunii. Demisionarul lipsit de educaţie prin şcolarizare este urmat de un sindicalist influent, cu zece ani mai tânăr (65 de ani), licenţiat în drept, negociator rafinat, monogam convins, tată a trei copii, complet discret în ceea ce priveşte viaţa personală, om de afaceri prosper, cu o avere de jumătate de miliard de dolari, probabil cel mai bogat om din Africa de Sud. Încă din timpul mandatului de vicepreşedinte, Ramaphosa i-a opus populismului dictatorial al lui Zuma (membru al Partidului Comunist din 1963 până în 1990) moderaţia, răbdarea, luciditatea şi echilibrul politic. Până în prezent, această atitudine a funcţionat în folosul carierei sale publice.

Dincolo de bucuria populară declanşată de venirea sa la putere, se conturează câteva pericole. Primul şi cel mai copleşitor ar fi un neferícit eşec în reducerea corupţiei din aparatul de stat şi al administraţiei locale şi naţionale si, aşa cum s-a exprimat chiar el, eliberarea statului din captivitatea intereselor marilor corporaţii. Răspunderea este enormă, pentru că în ultimii nouă ani, mita, traficul de influenţă, politizarea funcţiilor de conducere au sabotat profund autoritatea demnitarilor şi a funcţionarilor publici. În discursul rostit în parlament la învestire, Ramaphosa s-a angajat să-şi îndeplinească atribuţiile cu umilinţă, devotament şi cu demnitate, stimulat de dorinţa opoziţiei de a coopera pentru stabilizarea ţării. Sigur că publicul a aplaudat frenetic o asemenea atitudine, dar ea are o durată scurtă de manifestare pentru că în aprilie anul viitor electoratul va fi chemat la alegerile prezidenţiale şi până atunci orice măsură nepopulară, orice greşeală vor eroda cota de popularitate a preşedintelui şi a guvernului pe care îl conduce.

→

La curtea epigramei

Păstorel Teodoreanu

Circulaţia orală a epigramelor cu umor popular

Elis RÂPEANU

Forţa ideii şi a expresiei populare e potenţată de comunicarea orală – capacitate manifestată preferenţial de Păstorel, dar care e pusă în evidenţă de situaţia dată, devenind felul său firesc de comunicare, atât de potrivit spiritului său viu, neobişnuit cu lâncezeala sau compromisul. G. Călinescu însuşi, după cum ştim, l-a numit *geniu al oralităţii.*

Iată câteva epigrame atribuite lui Păstorel de memoria colectivă a celor amatori de expresii „neaoşe": *„Votaţi Soarele" (semnul electoral al Guvernului Petru Groza):*

Când te văd aşa pe garduri
Şi cu raze împrejur,
Zău că-mi vine să te-asemui
Cu o gaură de c…!

Diviziei „Tudor Vladimirescu", înfiinţată de Ana Pauker, decimată la Debreţin:

Din falnic vânător de munte
Mi te-a făcut Ana pandur!
Întâi ţi-a-nfipt o stea în frunte
Şi-apoi un debreţin în c…!

(În paranteză fie spus, despre înfiinţarea acestei Divizii există mărturia lui Policarp Voinea – tatăl academicianului Radu Voinea: după ce a strâns toţi prizonierii români luaţi de sovietici şi le-a propus să facă parte din această divizie, Ana Pauker a pus de la început întrebarea: Cine e contra? Câţiva ofiţeri au ridicat mâna, suferind consecinţele prizonieratului.)

Lui Petru Groza, care a călătorit în Extremul Orient:

De la Iaşi la Port-Artur,
Petru Groza în carlingă,
N-a găsit atâta c…
Cât ar fi putut să lingă

La Palatul „Pelişor", transformat în „Casă de creaţie":

Voi, creatori ai artei pure
Ce staţi acuma la pădure,
Să fiţi atenţi când vă plimbaţi
Să nu călcaţi în ce creaţi!

La restaurantul Uniunii Scriitorilor:

Beau băieţii harnici
De cu seară-n zori:
Unii sunt paharnici,
Alţii turnători.

Personajul preferat al bancurilor vremii este Zăroni – fost „om de casă" al lui Groza, inginer agronom, ajuns ministru în cabinetul acestuia:

Caligula imperator
A făcut din cal senator,
Domnul Groza mai sinistru,
A făcut, din bou, ministru!

Există dubii în ceea ce priveşte următorul catren, publicat de G. Zarafu sub numele lui Păstorel, în volumul *Politice şi apulitice,* Ed. Victor Frunză, Bucureşti, 1995: *Unui ministru trimis în Spania: Au trimis la mauri/ Un ministru nou,/ Printre-atâţia tauri/ Să fie şi-un bou.*

Or, după ştiinţa profesorilor universitari Şt. Cazimir şi Gh. Ciompec, acest catren i-ar aparţine lui Iorga. Atestarea paternităţii ne-o oferă Barbu Solacolu în volumul *Evocări. Confesiuni. Portrete,* Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1974, p. 20: „Iorga putea mânui atât de tăios epigrama, încât cel vizat rămânea stigmatizat, ars parcă pentru totdeauna cu fierul roşu. Când «liberalii» au răsplătit serviciile de elector ale unui limbut cu trimiterea lui la Madrid ca ministru plenipotenţiar (Ioan Th. Florescu, poreclit Jean Tehaş), neîndurătorul Iorga l-a portretizat într-un catren: *Ţara a trimis la mauri/ Un ministru nou/ Ca să fie printre tauri/ Şi un bou.*

Păstorel era deseori invitat la radio, unde intra „prin spate", prin strada Temişana:

De un an şi jumătate
Mă băgaţi mereu prin spate,
Pe când eu, întreaga viaţă,
V-am băgat mereu prin faţă.

De o mare popularitate, printre oamenii de litere şi de cultură, în general, s-a bucurat dublul catren adresat Veronicăi Porumbacu, la apariţia poeziei care conţinea versurile *O, Europă, te simt în mine,/ Te simt adânc în mine:*

Mult stimată Veronică,
Eu credeam c-o ai mai mică,
Dar mărturisirea-ţi clară
Din Gazeta literară
Dovedeşte elocvent
Că în chestia matale
Cu-adâncimi fenomenale
Intră-ntregul continent.

Lista catrenelor sale purtând amprenta umorului popular, cu expresii şi subînţelesuri picante, este mult mai lungă. Ne-am permis să dăm doar câteva exemple pentru a nu depăşi limita impusă de un eseu publicat într-o revistă de mare ţinută, dar ar fi fost păcat să nu oferim deconectare spiritelor românilor, de orice condiţie ar fi ei.

A fost eliberat din închisoare după trei ani, la începutul lui 1964, odată cu alţi deţinuţi politici români. A fost internat la Spitalul de Ftiziologie de pe Şoseaua Viilor. Cum vinul îi era cu desăvârşire interzis, a improvizat un catren consemnat de M. Handoca (*op. cit.,* 1988, p. 210):

Culmea ironiilor
De râsul copiilor
Să pui cap beţiilor
Pe Şoseaua Viilor.

Boala nu l-a iertat, dar şi-a păstrat umorul până în clipa morţii. Academicianul Constantin Bălăceanu-Stolnici, care l-a îngrijit în calitate de medic, după eliberare, a fost impresionat de cultura epigramistului, specificând, totodată, faptul că „era un gurmand, îi plăceau mâncarea bună şi coniacurile fine". S-a stins din viaţă duminică, 15 martie 1964, la ora 5 dimineaţa, cu cartea lui Horaţiu pe măsuţa de la căpătâiul patului. Al. Paleologu scrie în *Contemporanul* din 31 martie 1967: „Moartea lui a fost exemplară. Până în clipa din urmă, fără nicio iluzie, şi-a permis suprema eleganţă de a o întâmpina tot cu vorbe de spirit, dar fără ostentaţie, lucid şi curtenitor, uşurând celor din jur şi nu sieşi durerea despărţirii." După mărturia lui Demostene Botez, când notarul chemat să-i facă testamentul a spus „Domnule Teodoreanu, eu am avut plăcerea să vă cunosc. Am băut odată un pahar de vin împreună", „Imposibil! – i-a răspuns Păstorel. Mai multe, da, un pahar niciodată!"

La înmormântare au luat parte peste 600 de persoane. Panegiricul a fost rostit de Adrian Brudariu. Şi-au exprimat, de asemenea, durerea despărţirii Al. Paleologu, Şerban Cioculescu, Romulus Vulpescu, Demostene Botez şi alţii.

Au rămas neterminate, pierdute sau nepublicate lucrări despre care aflăm din relatările sale sau ale altora, dar a lăsat moştenire o operă care-i asigură un loc de seamă în literatura română, deşi ultimul deceniu de viaţă l-a apăsat, în loc să-l înalţe pe treapta celui mai spumos umorist român. Atmosfera de hărţuire şi de detenţie nu e propice epigramei amuzante închinate „vinului vechi, bun, domnesc". Îşi pierde parcă aripile râsului, manifestându-şi în publicistică gustul său de cronicar gastronomic – în *Glasul patriei* şi *Magazin* (să nu uităm că a scris peste 800 de pagini de cronici, comentarii, reţete gastronomice). Devine serios, închină trecutului Moldovei, marelui Ştefan, creaţii de un vibrant patriotism. În profesiunea sa de credinţă, alături de constanta, nezdruncinata preţuire a vinului, îşi exprimă crezul în artă şi-n Moldova:

Să cred nu ştiu în care Dumnezeu
Şi cui să mă închin nu am habar,
Dar am crezut şi crede-voi mereu
În Artă, în Moldova şi-n Cotnar.

Dotat, ca şi Cincinat, cu o memorie fenomenală, Păstorel „se plimba", ca-ntr-o grădină proprie, într-o arie culturală vastă – în diacronie şi-n sincronie – cu o uşurinţă remarcabilă. Ş. Cioculescu mărturiseşte: „Era capabil să spună aproape pe nerăsuflate, într-o oră, cinci-şase sute de versuri. Dregându-şi glasul, cum se cuvenea, cu o nouă sorbitură, dar fără să i se-mpleticească limba o singură dată! N-am să uit vreodată cu ce artă a nuanţării debita din memorie cele două pagini din *Choses vues* de Victor Hugo închinate păţaniei cu creierul lui Talleyrand, aruncat la canal după autopsie de către un valet bine intenţionat." (Ş. Cioculescu, *Varietăţi critice,* E.P.L. 1960, p. 386)

A fost un traducător de clasă din literatura franceză şi rusă, dintre francezi cel mai îndrăgit scriitor fiind Anatole France. În *Gazeta literară* nr. 43(137) din 25 oct. 1956, scrie: „În ce mă priveşte, trebuie să recunosc că Tacit, Horaţiu şi Anatole France m-au învăţat să-mi dau seama de valoarea cuvintelor şi că de la ei ştiu că marele secret al bunei literaturi rezidă în întrebuinţarea cuvântului potrivit".

Echipa ministerială este şi ea moştenire a regimului Zuma şi nu poate fi reformată peste noapte, chiar dacă ceasul bate din ce în ce mai repede. Oricât de harnic va fi noul preşedinte, obstacolele economice sunt prea mari ca să le poată depăşi în douăsprezece luni. În plus, Ramaphosa, ca preşedinte al formaţiunii majorităţii, trebuie să pună ordine în interiorul Congresului Naţional African. În alegerile pentru conducerea acestuia, el a obţinut numai 51,6 la sută din voturi, aproape de jumătate dintre membri fiind susţinători convinşi sau constrânşi ai fostei doamne Zuma. Mai mult, s-a creat un antagonism între elita formaţiunii de guvernământ şi masa membrilor obişnuiţi, provocat de greutăţile economice şi de lipsa unor soluţii pentru liberalizarea pieţei muncii şi pentru crearea mai multor facilităţi de profesionalizare a africanilor, o operaţiune necesară în condiţiile în care ramura manufacturieră suferă de o lipsă gravă de muncitori calificaţi şi de tehnicieni. Dezechilibrele interne, cioroväielile politicianiste tulbură regiunea şi viaţa internaţională. Africa de Sud s-a aflat după 1990 în prima linie a reformării relaţiilor continentale prin propunerile de modernizare a organizaţiei panafricane şi de constituire a Uniunii Africane şi prin Programul de Dezvoltare Economică a Africii (NEPAD, acronimul în engleză), un proiect cuprinzător de eliminare a sărăciei, bolilor, analfabetismului, de stabilizare geopolitică şi de eliminare a traumelor economice şi umane din zonele post-conflict. Africa de Sud este singura ţară de pe continent inclusă în grupul economiilor emergente (Brazilia, Rusia, India şi China) şi în Grupul celor 20, ceea ce îi legitimează rolul de lider regional. Acesta ar putea deveni şi mai relevant dacă în viitoarea reformare a Consiliului de Securitate ONU, despre care se discută tot mai intens în ultimul deceniu, va fi acceptată ideea măririi umărului membrilor permanenţi şi cu o ţară africană. Nu este sigur că tocmai Africa de Sud va avea succes în faţa unei posibile candidaturi a Nigeriei (şi ea este marcată de corupţie şi de terorismul islamist al grupării Boko Haram). Pentru un statut cât mai convingător, Pretoria are nevoie de imaginea unui regim stabil, a unei economii dinamice, a unui sistem democratic şi a unui arbitru echilibrat şi competent al relaţiilor internaţionale. Aceste atuuri puse în evidenţă le vor permite sud-africanilor să se angajeze în procesul îndelungat şi dificil de a-şi asigura sprijinul actualilor membri permanenţi, China, Rusia, Marea Britanie, Franţa şi SUA, jucători majori în partida africană, cu interese economice în toată zona Africii australe. Un prim episod consumat cu trudă şi mult zgomot a fost relativ convingător pentru că Zexit (Zuma exit) a fost un prim pas a cărui semnificaţie se poate pierde dacă nu va fi urmat de un salt hotărât în direcţia consolidării procesului de construire a statului democratic.

GO-ul, dincolo de joc

Întâmplări din Anjaen

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

În Shonai, prefectura Fukuoka, există o casă pentru persoane cu probleme mintale numită Kasamatsu Anjaen. Sunt găzduiți acolo o sută de oameni cu dizabilități ușoare, cu vârsta între optsprezece și șaizeci de ani. După ce am căpătat experiență în alte centre de genul acesta, m-am simțit mai încrezător în a introduce programul meu de GO și aici. Prin dl Ichiba, care a fost și mijlocitorul cu grădinița din Shonai, am cerut organizației pentru asistență socială să-mi permită să merg într-o vizită acolo, iar cei de la Anjaen mi-au făcut cu mare bunăvoință o invitație.

Cum este cazul mai mereu, personalul era derutat, pentru că aveau prejudecata cunoscută că persoanele cu dizabilități nu pot fi în stare să joace GO. Eram obișnuit cu genul ăsta de reacție, drept care nu m-a deranjat.

Oamenii de la Anjaen au trăit încă din prima zi momente splendide. Pentru că erau o sută de persoane, a durat mult până fiecare dintre ei a ajuns la rând să joace. După aceea, am vizitat Anjaen la fiecare două luni, ceea ce însemna că fiecare dintre cei o sută de inși avea posibilitatea să joace GO-captură numai odată la două luni, dar chiar și așa, pot spune că ei au suferit o schimbare gradată în vremea asta. Aplauzele din partea a o sută de oameni sună minunat și probabil că asta i-a ajutat, dându-le curaj. Câțiva dintre cei care nu arătaseră niciun interes față de GO și-au schimbat repede atitudinea. Cei care la început plasau piesele la mijlocul pătratelor, au învățat să le plaseze la intersecția liniilor și au devenit capabili să captureze piese prin încercuire. Nu numai că au reușit să joace GO-captură, dar și expresia fețelor lor s-a schimbat, iar modul lor de a merge a devenit mai încrezător și mai stabil. Dl Katumi Yamasaki, un instructor șef din Anjaen, care nu fusese familiar cu GO-ul, nu putea crede că rezidenții cu probleme mintale se pot schimba atât de repede.

Exista și un jucător avansat de GO la Anjaen, pe nume Endo. Chiar dacă juca bine GO, pentru că nimeni din personalul de acolo nu știa jocul, nu existase nicio ocazie pentru el să-și arate priceperea. Interesant, după ce s-a introdus GO-ul la Anjaen, el și-a schimbat treptat poziția în comunitate. Dl Endo era atât de timid că obișnuia să stea în spatele sălii, dar cu timpul el a început să aleagă locuri mai în față, până ce a ajuns pe un scaun din primul rând. A început apoi să-și etaleze priceperea la GO, pentru că a văzut că nu are niciun rival pe potrivă. L-am luat atunci deoparte, spunându-i că, pentru că e un bun jucător de GO, este uneori necesar să-l lase pe oponent să câștige, pentru a-l face să se simtă bine. Începând de atunci, dl Endo s-a obișnuit să stea în locuri care nu băteau la ochi și să zâmbească spre ceilalți fără afectare. Și-a schimbat și hainele cu care se îmbrăca. La început purta numai culori închise, acum avea haine de culori aprinse, cum ar fi cămăși galbene. Căpătase multă încredere în el. Într-una din zile, a început să dea indicații cum să se așeze scaunele pentru întâlnirea de GO. Nu mai era deloc dl Endo pe care-l cunoscusem!

Într-un alt caz, o tânără cu o atitudine timidă obișnuia să refuze să stea în fața altora, dar acum, după ce captura o piesă, alerga bucuroasă în jurul sălii. Privind fiecare persoană, recunosteam procesul prin care înfățișarea și comportarea fiecăruia se schimba. Succesul sau eșecul nu este atât de

important atunci când aplauze puternice și râsete prietenești ne fac eroul sau eroina momentului. Plasarea în centrul atenției fie și pentru un moment îndepărtează sentimentul de izolare, iar acest lucru, la rândul lui, ne face capabili să ne apucăm cu entuziasm de noi activități.

În cursul vizitelor mele în asemenea așezăminte, am observat că există unele persoane care se manifestă exagerat sau fac zgomote puternice. La început nu am înțeles ce vor să transmită printr-o asemenea comportare. Se pare că inabilitatea noastră de a înțelege ce vor acești oameni creează neînțelegere și distanță între noi. Urmărindu-le gesturile în timpul partidelor de GO, mi-am dat seama că acesta este modul lor de a-și exprima bucuria.

Atunci când ceva neașteptat de plăcut ni se întâmplă oricăruia dintre noi, și noi facem zgomote „ciudate”. Observați modul în care se bucură spectatorii după marcarea unui gol pe un stadion de fotbal sau la baschet. În condiții normale, încercăm să ne abținem să facem asta, îngrijorați de ce vor crede ceilalți despre noi. Persoanele cu dizabilități mintale nu au asemenea inhibiții. Dacă ei sunt fericiți, atunci exprimă acest lucru cu întregul lor corp.

Semenii noștri cu dizabilități sunt închiși de gardurile pe care le construim în jurul lor, dar și de „gardurile” prejudecăților și stereotipurilor noastre. Dacă nu era GO-ul, nu aș fi ajuns probabil niciodată în contact cu asemenea persoane. Din experiența mea, am înțeles că primul lucru pe care trebuie să-l facem este să înlăturăm aceste *garduri.* Dacă lăsăm prejudecățile deoparte, vom descoperi umanitatea prețioasă care există înăuntrul acestor semeni ai noștri.

Atât persoanele cu dizabilități, cât și personalul de la Anjaen s-au schimbat, au devenit mai comunicativi și dornici să participe la diferite evenimente care au loc în comunitatea locală. Până atunci, Anjaen era doar un adăpost pentru persoanele cu probleme mintale din Shonai, iar prejudecățile îi împiedicau pe localnici să vadă ce se întâmplă în sanatoriu. În schimb, acum, când persoanele cu dizabilități au ajuns în stare să iasă cu încredere în afara instituției, și localnicii au început să renunțe la prejudecățile cu care îi priveau.

Domnișoara Masami Takeda, instructoare la Anjaen, îmi spunea că „nu numai că noi am luat parte la diferite evenimente din comunitatea locală, dar și comunitatea locală a început să ne viziteze. Sunt tare bucuroasă că oamenii au început să înțeleagă cum suntem în realitate și că am cunoscut mulți oameni dincolo de relațiile limitate din sanatoriu.”

Anjaen nu este singura instituție de acest fel care se bucură de contacte cu oamenii locului. Activitățile în care oricine poate participa pe poziții egale, ca ființe umane și atât, înseamnă un lucru mult diferit de vizitele obișnuite bazate pe simpatie sau pe voluntariat. Himawari-nosato, așezat pe o insulă mică precum Nokonoshima, era o prezență cu totul specială în mintea localnicilor. Sanatoriul este așezat pe vârful unui deal, iar localnicii credeau că este periculos pentru persoanele cu dizabilități să viziteze orașul. Dacă vedeau bolnavi pe afară, unii credeau chiar că aceștia fugiseră. Acum, niciunul dintre localnici nu mai are asemenea prejudecăți. Prin interacția cu ei, au început să-i vadă pe bolnavi într-o lumină diferită, iar atitudinea față de ei este acum plină de căldură și prietenie.

Dl Yamasaki, din Anjaen, crede că „schimbarea percepției personalului asupra pacienților a avut o mare influență asupra instituției. Introducerea GO-ului a fost catalizatorul. De atunci, atât personalul, inclusiv eu, cât și rezidenții ne dăm seama că viețile noastre s-au schimbat. Este cu totul neașteptat acest lucru. GO-ul are cu adevărat o mare putere.”

În cursul vizitelor în multe sanatorii, le spun celor de acolo că bolnavii s-au schimbat. Mulți înțeleg acest lucru ca o ameliorare a condiției fizice a celor internați, ca o apropiere a acestora de „normalitate”, dar acest lucru nu este complet adevărat. Ceea ce vreau eu să spun este că, datorită GO-ului, ochii lor își recapătă strălucirea naturală. Bineînțeles că există schimbări fizice, cum ar fi persoane care păreau a nu fi în stare să meargă și care au mers și persoane foarte interiorizate care au început să interacționeze cu ceilalți. Totuși, cea mai importantă schimbare este că expresia fețelor s-a înviorat, reflectând schimbarea interioară. Cred că aceasta este explicația succesului GO-ului în asemenea instituții. Persoanele care trăiau o viață monotonă într-un spațiu limitat și-au dat seama că chiar și o asemenea viață poate avea momente de bucurie.

Prin urmare, cred că este important să ne bucurăm trăind împreună ca ființe umane egale. Asta este mai ușor de zis decât de făcut, deoarece prejudecățile și neînțelegerile ne împiedică s-o facem. Poziția noastră socială, de profesor sau instructor, de exemplu, poate fi o altă piedică. Dar, indiferent dacă suntem profesori, copii sau bolnavi, cu toții suntem oameni. Deși putem înțelege asta în teorie, atitudinile noastre pot să arate altceva. Cunoscând numai unele lucruri despre ei, putem să-i etichetăm pe unii copii ca fiind „cu probleme”, iar pe unii oameni ca fiind „cu dizabilități”, iar aceasta îi va împiedica pe acei copii și pe acele persoane să-și deschidă sufletele.

La grădinițele și școlile unde profesorii nu au o atitudine superioară, copiii sunt foarte vioi și fără GO. GO-ul nu este neapărat necesar dacă fiecare poate participa la același nivel cu ceilalți, iar copiii și profesorii se simt bine împreună. Din experiența mea, însă, nu există înlocuitor pentru GO. Nu aș putea fi și mai mult de acord cu descrierea pe care dl Yamasaki a făcut-o „puterii” GO-ului...

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO,* de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro.)

Fără tine

George Baciu

Fără tine,
timpul cade moale,
privindu-mă-n ochi.

Stau laolaltă cu moartea și joc go,
zilele foșnesc la colț,
mai am două libertăți,
și n-am voie la sinucidere.

Fără tine,
n-am nicio șansă să câștig.
Joc pas, moartea pune o nouă piatră,
mă sughit în ultimul vis,
locuit de nesomnul tău,
și simt timpul cum cade pe gânduri
ca un soldat umilit de răni.

Fără tine
sunt cu o jumătate mai puțin pământ.
Am câteva singurătăți în avans
și cinci zile de dragoste în minus.

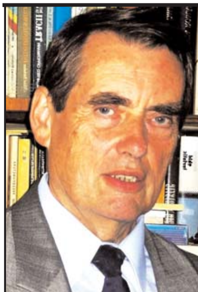
Fără tine,
sunt o piesă de go în *atari.*

(Din volumul *Cu mine la o vorbă,* Editura Gens Latina, Alba Iulia, 2017)

Orizont SF

Prejudecățile nivelului egal

Dan D. FARCAȘ

În episoadele de până acum am tot încercat să răspundem la întrebarea „de ce tac civilizațiile extraterestre”? De ce nu le vedem nicăieri? Concluzia la care am ajuns a fost că de vină sunt, de fapt, prejudecățile noastre. Avem în minte doar scenarii compatibile cu povestirile și filmele SF, scenarii care sunt complet nerealiste și care, evident, nu se împlinesc. În realitate, varianta de departe cea mai probabilă este că, aici, lângă noi și de foarte mult timp, există și se manifestă hipercivilizații, cu sute de milioane de ani mai avansate decât noi. Ceea ce ne vine greu să înțelegem este că locuitorii lor s-au transformat între timp în *altceva,* ceva aflat mult dincolo de șabloanele noastre simpliste, iar „magiile” lor sunt atât de incredibile pentru noi încât, atunci când ni se înfățișează, refuzăm să le vedem.

Printre prejudecățile care au instituit această „orbire culturală” am menționat, în episodul trecut, „șovinismul temporal”, cel care ne face să credem că am și ajuns pe culmile înțelegerii realității, deci că de acum putem decreta, fără greș, ce nu poate exista (deși unii spun că au văzut cu ochii lor) și ce trebuie neapărat să existe (deși n-a fost încă văzut de nimeni). Prejudecata este înrudită cu antropocentrismul, cu convingerea că suntem încoronarea creației din Univers, cu credința că religia noastră este singura valabilă ș.a.m.d.

O altă prejudecată este cea pe care am putea-o numi a *decalajului tehnic rezonabil.* În scenariile SF, care hipnotizează mințile noastre, civilizațiile cosmice trebuie neapărat să se înfrunte, eventual cu arme semănând cu cele ale cavalerilor medievali, îmbunătățite cu gadgeturi cum ar fi laserul sau roboții. Alții își imaginează că sosirea pe Pământ a unor extratereștri – mai mult sau mai puțin pașnici – ar trebui să semene cu debarcarea lui Cristofor Columb printre băștinașii din San Salvador. Sau poate pariem pe scenariul din filmul *Independence Day,* în care, deși astronavele extratereștrilor sunt mult mai mari decât cele ale pământenilor, informaticienii noștri sunt mai buni și vor veni de hac calculatoarelor electronice ale invadatorilor.

Acest scenariu presupune, în subconștient, că viața s-ar fi născut în Univers concomitent, pe mii sau milioane de planete, ca la semnul unei baghete magice, și, după ce a evoluat milioane de ani, aceeași baghetă magică a făcut ca pe planetele binecuvântate să apară simultan câte o ființă inteligentă, care să și ajungă în același timp la stadiul de civilizație tehnologică. Apoi, aceste civilizații vor începe să se caute buimac, călătorind cu nave greoaie, de-a lungul și de-a latul galaxiilor, fie pentru a cădea unii în brațele altora de bucurie, fie cu gândul ca unul să subjuge imperiul celuilalt.

Scenariul de mai sus e total neverosimil. Dacă, prin absurd, viața s-ar fi născut simultan peste tot, acum patru miliarde de ani (deci atunci când ea a apărut pe Pământ) și ar fi evoluat peste tot la fel, cu același tip de ADN etc., tot ar trebui să acceptăm un decalaj important la „sosirea” în faza de civilizație tehnologică. Și la un maraton, cu atleți care pleacă cu șanse aproximativ egale, există o diferență de câteva procente între primul și ultimul sosit. Numai că, în acest caz, *un singur procent* înseamnă *patruzeci de milioane de ani.* Or, chiar și o diferență de un singur milion de ani implică o distanță atât de mare în știință și tehnologie încât ne este imposibil s-o evaluăm. Dar nu uităm că există locuri în Univers în care viața se putea naște cu miliarde de ani înaintea celei de pe Pământ. În plus – am văzut – civilizațiile apar foarte rar, deci probabilitatea de a găsi în galaxia noastră „semeni întru rațiune”, adică aflați cât de cât la același nivel cu noi, este practic *zero.* Iar noi nu suntem în stare să ne imaginăm decât contacte cu civilizații cât de cât asemănătoare cu cea pământeană. Iată o explicație a „giganticei tăceri”.

Ca un exemplu special pentru modul de gândire ilustrat mai sus, putem menționa *prejudecata SETI.* Proiectele de tip SETI, pe care le-am comentat în mai multe rânduri în acest serial, caută de fapt civilizații tehnologice asemănătoare cu cea pământeană, civilizații care folosesc, de pildă, pentru comunicațiile spațiale undele radio. Chiar dacă semnalele radio au nevoie de mii de ani pentru a ajunge de la o planetă locuită la alta, totuși unii consideră că aceasta va fi soluția ideală, ultimă, definitivă, pentru contactele cosmice, iar datoria noastră este să căutăm astfel de semnale. Probabil că așa gândește și un primitiv din junglă care nu-și poate închipui că va exista vreodată alt mijloc de comunicație la distanță decât tam-tam-ul său. Dacă am întreba înțeleptul tribului cum se va proceda peste multe-multe generații, când va fi nevoie să se transmită informații la multe-multe zile de mers, el se va gândi la tam-tam-uri uriașe cât casa. Iar dacă nu aude zgomotul unor astfel de tam-tam-uri, venind de la mari depărtări, va trage concluzia că fie nimeni nu este mai avansat decât tribul său, fie că nu trăiesc oameni dincolo de marginile junglei.

Comunicațiile radio au fost introduse acum un secol și ceva. Le vom folosi oare indefinit de acum încolo? Nu se va descoperi oare, în viitoarele sute, sau mii, sau milioane de ani, niciun alt principiu fizic, permițând mijloace mai rapide de contact? Șansa de a găsi, pe o rază de zeci de mii de ani lumină o civilizație care folosește unde radio pentru comunicare este practic zero. Și dacă totuși am găsi-o, s-ar putea oare numi conversație trimiterea unui mesaj și primirea răspunsului peste mii de ani?

Așa cum afirma controversatul filosof american Terence McKenna, referitor la proiectele SETI: „A căuta, așteptând un semnal radio dintr-o sursă extraterestră, este o presupunere tot atât de viciată cultural ca și aceea de a cerceta Galaxia pentru un bun restaurant italian”.

O prejudecată înrudită este cea a *drepturilor egale.* Am tot amintit de faimoasa imagine standardizată, conform căreia normal ar fi ca niște călători spațiali (pașnici), o dată ajunși la noi, după un voiaj lung și obositor, să vină să aterizeze pe peluza din fața Casei Albe (de ce nu – s-au întrebat unii – în Place de la Concorde, sau în fața Palatului Buckingham, sau în Piața Roșie, sau Tien An Men etc.?) și să ceară (fluturând un steag alb?) să-l vadă pe „Marele Șef al Pământului” (desigur, președintele S.U.A....). Apoi să ne ofere oarece tehnologii avansate în schimbul unor bunuri sau drepturi (cum ar fi niște materii prime rare sau permisiunea de a efectua experimente genetice pe oameni). După aceea, desigur, vor da interviuri la marile rețele de televiziune și vor începe tratativele pentru admiterea noastră în „Federația Galactică”...

Iar dacă nimic din cele de mai sus nu s-a întâmplat – zic unii – înseamnă că n-am fost vizitați…

Acest mod de a gândi a fost numit *prejudecata drepturilor egale.* O diferență de sute de milioane de ani între o hipercivilizație și noi este la fel de mare precum cea dintre noi și o șopârlă sau o furnică. Dacă reprezentanții unei astfel de hipercivilizații au venit aici (ceea ce este extrem de probabil), ei puteau să ne examineze, să ne monitorizeze evoluția, chiar să ne contacteze sub o anumită formă, dar în niciun caz să se așeze la același nivel cu noi. (Va urma)

Semn(al) de carte

1517-2017. *Biserica Mănăstirii Argeșului: O jumătate de mileniu,* Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2017; lucrare apărută sub coordonarea ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, și a academicianului Răzvan Theodorescu; editor Mănăstirea Aninoasa

Volumul reunește cuvântările rostite la ședința Academiei Române din 3 iulie 2017, dedicată împlinirii a cinci sute de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș. Semnează: acad. Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ÎPS Calinic, acad. Răzvan Theodorescu, acad. Sabina Ispas, prof. univ. Dan Zamfirescu, Ioana Gabriela Duicu, Sergiu Iosipescu și Raluca Verussi-Iosipescu, prof. univ. Nicolae Noica, Emanuel Bădescu, Gabriela Dumitrescu.

Reluăm paragraful de încheiere al cuvântului Preafericitului Patriarh Daniel: Timp de 500 de ani, biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, devenită mai recent (2009) Catedrală Arhiepiscopală, a dăinuit, ca o „poartă a cerului”, așezată „pe un picior de plai” ca „o gură de rai”, deși a trecut prin multe încercări și greutăți. Fiind o corabie a mântuirii care a străbătut valurile adesea învolburate ale istoriei, această biserică rămâne permanent un simbol major al credinței și spiritualității, al creativității și demnității poporului român. Să o prețuim ca pe o carte de identitate a sufletului românesc!

Pavel Pereș, *Dumnezeire – omenire – om, Convorbiri despre eroismul spiritului în virtuțile viețuirii omenești,* Editura TIBO, București, 2017

Lucrarea de față evidențiază salvarea omului prin credință, gândire și sfințire.

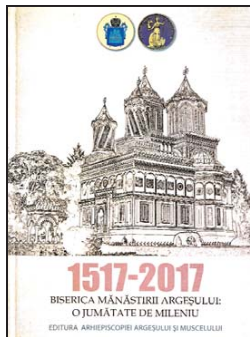
Credința te vindecă, dacă te îndrepți cu ea acolo unde ți se luminează sufletul; ți-ai pierdut credința, mergi aiurea.

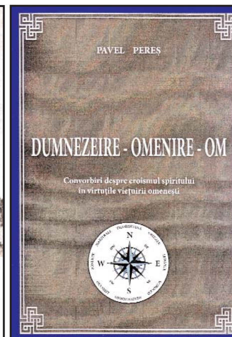
Nu toți oamenii care trăiesc simultan au implicarea temporală identică; fiecare pe unde apucă; în trecut cei care n-au viitor, în prezent cei care au noroc să afle fericirea, în viitor cei cărora le datorăm marile descoperiri sau creații.

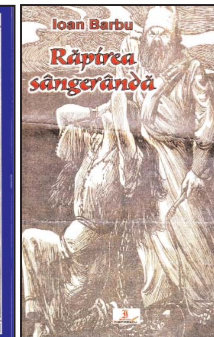
Oamenii trăiesc într-o memorie dublă: una proprie, alta a lumii; între cele două sunt atâtea elemente comune și atâtea deosebiri. Cu toții am vrea să rămânem în memoria generală, puțini reușesc; iar aceia sunt putemicii ocrotiți în sacru gest care au schimbat întrucâtva mersul omenirii. (Fragmente din carte)

Ioan Barbu, *Răpirea sângerândă,* Editura Inspirescu, Satu Mare, 2016

Povestirile din acest nou volum de proză scurtă, semnate de Ioan Barbu – ca și cele din volumele anterioare, *Fântâna Albă, Un oraș pe Lună* și *Regimentul Alb,* tradus în limba spaniolă de Gabriela Banu – sunt de două ori valoroase: sunt crochiuri ce pot fi dezvoltate sau sunt potențial-simbolice și sunt suport pentru explicitarea unei noi tehnici narative, în care flash-ul de lumină amprentează pictura în cuțit a unui mozaic de teme unite de o singură dorință: apropierea de Nirvana, niciodată accederea la acest univers marcat de amintire și vis. (Gabriela Rusu-Păsărin, la finalul prefeței)

Mutații stilistice și mutanți astrali

Mircea OPRIȚĂ

Celor care și-l închipuie pe Mircea Cărtărescu coborât în chip forțat dintre temele poeziei sale și ale prozei cu anticameră la Premiul Nobel spre nivelul „dezonorant" al genului SF merită să le fie adusă sub ochi o anchetă din revista *Orizont* (nr. 23/5 iunie 1987), unde subiectul prezentei sinteze își rememorează relația cu anticipația, începând cu descoperirea tulburătoarei *Colecții „Povestiri științifico-fantastice"*. Rezultatul contactului magic este mărturisit fără false strategii: „Cu ochi de copil (ochii mei care înghițeau binecuvântata colecție de 1 leu), ochii care transformă instantaneu cuvântul scris în halucinație egocentrică, povestirile acelea păreau fermecătoare." Evident, experiența culturală a adultului avea să pună distanță („Astăzi nu le mai pot citi") între descoperirea copilăriei și experiențele literare de mai târziu. Distanța critică nu înseamnă și dezinteres, întrucât, la data interviului, Cărtărescu se arăta a fi în bună măsură la curent cu progresele genului în România, văzându-l caracterizat prin „dobândirea conștiinței teoretice și, prin aceasta, a conștiinței de sine. Din anii '50-'60 și până la tânăra generație de prozatori SF s-a scris o literatură genuină, mai mult «de consum», în care excepțiile fericite (un Colin, un Crohmălniceanu, un Opriță) sunt puține. [...] Tehnologie de dragul tehnologiei, aventuri de dragul aventurii, monștri de dragul monștrilor și, ca o glazură de frișcă dulce – «etică» și «exemplaritate» tranșante." Autorul de mai târziu al *Levantului* se considera oarecum solidar îndeosebi cu sefiștii din generația lui: „În schimb, citesc cu interes puțin intrigat ciudatele arhitecturi verbale ale unor Grămescu, Lucian Ionică, Leonard Oprea sau Ceaușu. Sunt intrigat de faptul că ei știu, dom'le, să scrie. Chiar știu! Că l-au citit pe Borges. Că-l știu pe Stapledon. În ce etapă e SF-ul românesc de azi? În etapa *istoriei*. Cel de dinainte a fost pre-istorie, istorie de fapt nescrisă. Este etapa literaturizării."

Pomenindu-l pe Mircea Cărtărescu într-un context specializat, la fel ca pe mulți alți reprezentanți remarcabili ai literelor românești mai vechi sau contemporane, nu facem decât să-i rotunjim discret fișa bio-bibliografică, în general cunoscută. S-a născut pe 1 iunie 1956, la București, unde a și urmat cursurile medii la Liceul „Dimitrie Cantemir", iar pe cele superioare la Facultatea de Filologie a Universității din capitală. După câțiva ani de profesorat în București, face carieră universitară, sprijinit și pe un doctorat despre *Postmodernismul românesc* (teză publicată în 1999).

Ca poet, s-a remarcat încă din studenție, la Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu, debutând revuistic în *România literară,* apoi editorial cu volumul de poezie *Faruri, vitrine, fotografii* (1980). Au urmat alte cinci volume de versuri (*Poeme de amor,* 1982; *Totul,* 1984; *Levantul,* 1990; *Dragostea,* 1994; *50 de sonete,* 2003), culegeri de nuvele (*Visul,* 1989; *Nostalgia* – ediția completă a *Visului,* 1993), trilogia romanului *Orbitor* (*Aripa stângă,* 1996, Corpul, 2002, *Aripa dreaptă,* 2007), două *Jurnale,* precum și alte cărți de proză scurtă, între care *De ce iubim femeile* și *Frumoasele străine*. Printre studiile sale critice figurează, pe lângă cel deja pomenit, despre postmodernism, *Visul chimeric (subteranele poeziei eminesciene),* 1991; *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli,* 2003 și, cu titlul pamfletului arghezian, *Baroane!,* 2005. Cărțile i-au fost recompensate cu mai multe Premii ale Uniunii Scriitorilor, cu Premiul Academiei, cu premii ale unor reviste literare (*Flacăra, Ateneu, Tomis*), precum și cu premii internaționale obținute în Germania, Elveția, Spania, Austria. În 2006, Președinția României i-a acordat Ordinul „Meritul Cultural" în grad de Mare Ofițer.

Nu e prea greu de observat că poemele lui Mircea Cărtărescu absorb cu ușurință substanță extrasă din rezervoarele SF-ului, prelucrând-o în regim liric până la asimilare. Înglobată într-o structură mai laxă, ea își pierde „relieful" generic, nu însă și stranietatea prin care i se disting motivele de cele ale literaturii tradiționale. Mai permeabil la simboluri SF devine poemul atunci când, în planul construcției, nutrește „ambiții de cuprindere «totală» a sensurilor lumii și vieții, supraetajate în geneza ființei umane embrionare, în care stă oglindită geneza mare, universală", cum a observat critica. Prin gest antropogonic, spiritul se contemplă și se confruntă cu sine însuși, descoperind în această imagine hiperdimensionată un întreg Cosmos amețitor. Ocupând tot orizontul, omul arhetipal devine o „hartă a lumii", străbătută de vene ca de fluvii vâscoase („înmocirlite în corole de sânge"). Gigantul umple spațiul, dilatarea lui subțiază cerul într-atâta încât acesta poate trece drept propriul său înveliș:

„... stelele care-mbracă
pământul în vatelina lor tandră, ce sunt
(arcturus și vega cu genele scânteind de conjunctivită
peste universitatea din cambridge și peste opera din canberra,
sirene de cupru momind submarinele librăriilor până ce se
ciocnesc
de sloiul imens al antirenașterii) ce este bolta-nstelată
decât hârtia de împachetat care ne-mbracă
tija de lustră-a șirei spinării, teaca de mielină? ce este
sistemul osteo-muscular decât gondwana plină de alge și lavă
visând coșmare de acid sulfuric și grünewald" etc.

Într-o asemenea proiecție colosală, viața începe prin copulații pe parcursul cărora germeni zâmbitori („astronauții genetici") înoată perseverent „spre soarele ovarian". Poemul *Totul,* din care se desprinde citatul, dă titlul volumului apărut în 1984. Și proza lui Mircea Cărtărescu se contaminează de motive SF, prin care jocul semnificațiilor devine imediat mai bogat, mai complex.

Publicată în volumul *Visul* (1989), nuvela *Organistul* descrie evoluția unui fenomen uluitor în „persoana" arhitectului Emil Popescu din Berceni, București, de la faza anonim-umană până la cea de atotputernic monstru galactic. O evoluție asemănătoare găsim și în romanul *Trip-tic* (1999) de Liviu Radu, care este în mod cert mai legat de genul SF, dar iradiază și dincolo de acesta. La Cărtărescu, elementul transformator nu e altul decât, în chip neașteptat, muzica. Totul începe cu o sminteală benignă, amuzantă, constând în subita pasiune a arhitectului pentru claxoane: „Transportat, el nu mai contenea cu teoriile sale în legătură cu diversele aspecte ale comunicării om-mașină prin claxoane", întrucât șansa de a se exprima ar fi la autovehicule, ca și la om, „un drept elementar al lor". Obiectul afectuoasei monomanii muzicale îl constituie o banală Dacie 1300 cu o orgă electrică instalată la bord. Comică, ideea nu cade nicio clipă în grotescul bufon. Asupra originalului instrument excentricitatea personajului se exercită îndelung (nu e greșit spus: o veșnicie!), începând de la claxonarea modulată „pe care i-o dicta intimitatea cu automobilul" și trecând prin întreaga istorie a muzicii, reinventată treptat, inconștient.

→

Semn(al) de carte

Dinu Săraru, *Râmnicul meu,* Editura PRAXIS a Arhiepiscopiei Râmnicului, 2017

Născut la Râmnic, din părinți mărturisitori ai credinței și ai dragostei de Țară și de Neam, și-a impregnat întreaga sa ființă cu mireasma de neuitat a locurilor natale. De altfel, acest adevărat Voievod al cuvântului a numit locul obârșiei sale „Râmnicul meu".

În urmă cu cincisprezece ani, romancierul Dinu Săraru, în fața unui auditoriu distins, vorbea într-o conferință despre urbea sa natală, textul fiind publicat în același an într-un volum ce cuprinde portrete ale diferitelor personalități pe care le-a cunoscut de-a lungul timpului, dar și diferite amintiri ale scriitorului despre orașul copilăriei sale.

În ziua de astăzi însă, vorbind despre Râmnicul de altă dată, nu se poate trece cu vederea chipul celui care ani de-a rândul și chiar și în prezent, ca un herb marchează cultura și viața socială din capitala *Olteniei de sub munte*. Râmnicul fără romancierul Dinu Săraru nu ar mai fi același Râmnic. Personalitatea acestui om de cultură este atât de mare încât, nepunându-l pe piedestalul ce i se cuvine, lipsim Râmnicul de unul dintre pilonii acestuia. La manifestările culturale legate de împlinirea a optzeci de ani de la nașterea marelui om de cultură al neamului românesc, Răzvan Theodorescu afirma: „pe orice a pus mâna Dinu Săraru, cultural vorbind, s-a preschimbat într-un succes". (ÎPS Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, pe coperta a patra)

Mihai Golescu, *În căutarea lui Dumnezeu,* Editura Argeș Press, Pitești, 2017

Director al ziarului *Argeșul,* gospodar și scriitor cu charismă, Mihai Golescu a scos câteva cărți: *Monografia Comunei Valea Danului,* 2008; *Nordul moral,* 2008; *Recurs la memorie,* 2009; *Excelențele Argeșului,* 2012.

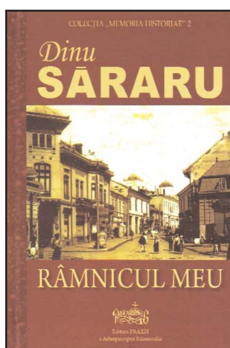
Cartea nouă, care va vedea curând lumina tiparului, se așază în rândul celorlalte cu numele clar și angajant: *În căutarea lui Dumnezeu,* titlu despre care am avut dialog și pe care l-a găsit singur, deși în căutarea lui Dumnezeu trebuie să fim toți până Îl găsim!

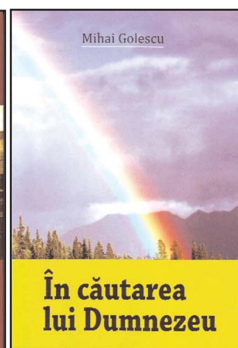
Am citit cu atenție cartea. Pot face diferite comparații cu scriitorii care au abordat un astfel de gen literar. Nu intru în dumbrava minunată a scrisului, lăsându-l pe cititorul harnic să descopere florile, cu parfumul lor inconfundabil.

Încercați! Este o paletă multicoloră rar întâlnită. (ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, în prefață)

Ioan Lascu, *Cazul Sorescu așa cum a fost,* Tipo Moldova, Iași, 2017

Considerăm că publicarea cărții-document *Cazul Sorescu așa cum a fost* este un act recuperator și o contribuție reală la istoria literară recentă și o mărturie menită să clarifice un caz atât de controversat și bulversant, la vremea respectivă, dar și cu ecouri încă recente, care a stârnit spirite și capacități literare și gazetărești dintre cele mai spectaculoase și diverse, venite în instanța unui „caz" ce a căpătat o neașteptată amploare și conotații cu răsunet pe scena politică a începuturilor democratice ale României. (Finalul prefeței intitulate *Avant-propos* și semnate *Mnemosyne*)

Ars longa...

(Urmare din pag. 32)

Sfinţenia vieţii Sfântului Cuvios Pafnutie – Pârvu Zugravul

Pârvu Pârvescu, numit şi Mutu, din pricina îndelungii sale tăceri (dinspre oameni), nu avea acea muţenie naturală, din naştere, ci primise acest nume din tăcerea către oameni şi vorbirea cu Dumnezeu şi sfinţii pe care-i zugrăvea, în pioasă şi adâncă rugăciune, în tăcere şi zilnică postire.

În mahalaua Vişoiului a văzut lumina zilei în familia numeroasă a preotului Ioan Pârvescu. Preoteasa mucenită îşi sfârşeşte călătoria pe acest pământ la ultima naştere de sobor pruncesc, rămânând cei 6 prunci în grija lui Dumnezeu, Care îi ia la Sine pe 5 dintre ei. Singur pe lume cu tatăl său, Pârvu cel rămas orfan de mamă şi de fraţii săi a îndurat greutăţile vieţii.

Plin de jalea inimii, rămas văduv şi fiii săi păşind de mici în frumuseţea lumii nevăzute, preotul Ioan Pârvescu ia copilul supravieţuitor de mână şi îşi îndreaptă paşii spre Mănăstirea Negru Vodă, unde se călugăreşte, rămânând în viaţa monahală până la sfârşitul vieţii.

Părinţii spirituali, naşii de botez ai pruncului Pârvu, boierii Pârvu şi Anca Vlădescu, evlavioşi, cu teamă de Dumnezeu şi respect pentru datina străbună, au ctitorit o biserică de mir pe moşia lor, care veghează văile Muscelului şi astăzi, în satul Vlădeşti.

Boierul înstărit Pârvu Vlădescu a ţinut pruncuţul în braţele sale, acesta primind, la botez, numele de Pârvu. După foarte puţină vreme, naşul binecuvântat de Dumnezeu a murit în luptă dreaptă pentru apărarea Ţării Româneşti, din cauza unor intrigi urzite din invidie, iar grija ca părinte spiritual a fost preluată de nepotul său, Tudoran Vlădescu, agă al vremii sale (ministru de Interne), care a ctitorit Mănăstirea Aninoasa, iar în anul 1677, la moartea soţiei sale, s-a retras la vieţuire înaltă, în călugărie, primind numele de Teodosie, ajungând chiar egumenul mănăstirii ctitorite din dragoste pentru Hristos.

Aşadar, avem, se vede bine, un ministru de Interne medieval, cu rasă, epitrahil şi metanii, dar şi cu un fin pe nume Pârvu, care s-a născut în anul 1657(?) – finul unchiului său, pe care l-a luat în grija sa duhovnicească.

Pruncul Pârvu avea de la începutul vieţii sale pământene un cor de rugători către Dumnezeu: mama lui, preoteasa martiră, tatăl său, monahul, fraţii săi, cinci la număr, plecaţi la cer, naşul Pârvu, martirizat, şi Avva Teodosie, egumenul Mănăstirii Aninoasa.

Copilul orfan, de 11-12 ani, a intrat dimpreună cu tatăl său, preotul Ioan Pârvescu, dornic de viaţă isihastă, ca vieţuitor la Mănăstirea Negru Vodă. Aici îşi vor continua, tată şi fiu, lucrarea pioasă de rugăciune de acasă, înmulţind cu dragoste şi râvnă cele dintru început. Aceasta îi va lumina întreaga viaţă pământească, purtându-l sub aripile de har ale Duhului Sfânt!

În chinovia rectitorită de Matei Basarab, Pârvu cel tânăr, în viaţa mănăstirească, va găsi mediul prielnic de formare duhovnicească, intelectuală, dar şi o punte de lansare în taina zugrăviei, lângă părintele Evghenie Zugravul.

Mănăstirea Negru Vodă era şi pe atunci mult renumită, aşa cum atestă şi Paul de Alep în jurnalul său de călătorie prin Ţările Române. (Emilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Ţările Române, 1653-1658,* Bucureşti, 1900, p. 225)

Chiar în anul în care Pârvu păşea pe poarta Mănăstirii din Câmpulung, Antonie Vodă, domnul Ţării Româneşti, înfiinţa Şcoala Domnească. Aici, tânărul Pârvu va avea posibilitatea de a învăţa organizat.

Egumenul mănăstirii, Vasile, stareţ în mai multe rânduri (1665-1669; 1671; 1672), a fost cel care l-a primit pe tânărul Pârvu, în anul 1669, până la vârsta majoratului.

Chiar şi egumenii care au urmat, Ghenadie (1670) şi Gavriil (1673-1676), au avut în preocupare grijulie educaţia adolescentului inteligent şi plin de talent artistic. Părintele Evghenie, meşter întru ale zugrăviei, l-a luat pe schele cu sine, punându-i în mânuţele sale tinere *scoica* pentru amestecat culorile, găsindu-l a fi *ocoşi,* adică talentat, vrednic.

Alţi monahi cărturari l-au deprins cu traducerea cărţilor şi manuscriselor greceşti şi latineşti, cunoştinţe pe care le va folosi, mai târziu, şi în cadrul Mănăstirii Mărgineni din judeţul Prahova, unde a zugrăvit şi a primit chipul îngeresc în monahism.

În primăvara tinereţii, la împlinirea vârstei de 18 ani, Pârvu îşi va lua ziua bună, plecând de la

Mănăstirea Negru Vodă spre binecuvântatul pământ al Moldovei, împodobit la fiecare pas cu sfinte vetre monahale. Din însemnările păstrate, reiese că Aga Tudoran Vlădescu, naşul său în viaţă, văzând priceperea sa artistică, l-a trimis să înveţe arta zugrăviei în Bucovina.

În această aură de sfinţenie şi evlavie adâncă, Pârvu Pârvescu avea bucuria de a se familiariza cu viaţa cultural-artistică din Suceava şi din împrejurimi, ataşându-se zugravilor organizaţi în *Zugravskoe bratsvo,* adică Frăţia Zugravilor (Breasla Zugravilor), care fiinţa în acea zonă încă din veacul al XVI-lea.

Tânărul Pârvu Mutu s-a acomodat fără prea multă greutate noilor orânduieli, unde îşi va începe şcoala artistică, şcoală în care îşi va desăvârşi talentul său hăruit de Dumnezeu.

Tânărul zugrav, Pârvu Mutu, în puterea vârstei de 23-24 de ani, după osteneli pe şantierele de pictură ale Ţării Moldovei şi Bucovinei, avea să se întoarcă la naşul său duhovnicesc, părintele Teodosie, prin anul 1681, devenind pentru o vreme pictorul de curte al boierilor Vlădescu.

S-a întors acasă cu înalt meşteşug artistic!

Din această vreme datează şi pictura din biserica Mănăstirii Aninoasa, pictată de Pârvu Mutu la vârsta de 25 de ani. Dar, în acelaşi timp, alături de monahul Evghenie, împodobea şi biserica Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel, chinovia dragă inimii lui, unde odihnea tatăl său după trup.

Cum era şi firesc, Pârvu Mutu a fost recomandat familiei boiereşti şi domneşti a Cantacuzinilor. Se păstrează, din fericire, chiar o listă (un *catastih*) întocmit de către însuşi Pârvu Mutu, care enumeră o mare parte dintre ctitoriile pe care le-a împodobit cu picturile sale atât de grăitoare, patru dintre acestea lipsind, deoarece încă nu fuseseră pictate la data întocmirii acelei liste. Opera sa cuprinde Mănăstirile Cotroceni, Mărgineni, Sinaia, Colţea şi Berca, Schiturile Poiana, Lespezi şi Bordeşti (azi biserici de mir), Bisericile de la Filipeştii de Târg (azi distrusă) şi Filipeştii de Pădure, de la Călineşti Câmpina şi de la Măgureni, Biserica Adormirea Maicii Domnului din Râmnicul Sărat şi Fundenii Doamnei de lângă Bucureşti. Aici el a respectat întru totul erminia, frescele sale încadrându-se în canoanele picturii ortodoxe, neexistând semne de întrebare asupra dogmei icoanei, acreditată de către Sfinţii Părinţi ai Ortodoxiei.

În anul 1678, când Şerban Cantacuzino urca pe tronul Ţării Româneşti, Pârvu Mutu îşi începea măiestrita lucrare de pictor al familiei domnitoare. El a fost agreat şi în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, deşi pictorul favorit al curţii domnitoare a fost grecul Constantinos.

Pârvu Mutu a fost solicitat să picteze Biserica Mănăstirii Mamu din judeţul Vâlcea, împreună cu ucenicul său Radu, cu care a lucrat şi fresca Bisericii Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti, care a fost supusă distrugerii, din cauza cutremurelor, mai ales cel din 1802, şi a incendiilor din anii 1718 şi 1804.

Pârvu Mutu a ajuns la mare iscusinţă artistică. Deja se stabilise în Bucureşti, unde era şi dascăl în propria şcoală de zugravi, înţelegând să înmulţească talanţii încredinţaţi de Dumnezeu. Iarna era timpul drămuit pentru dăscălie şi pictarea sfintelor icoane.

Iată că şi peste el vine aceeaşi încercare pe care a îndurat-o tatăl său, preotul Ioan Pârvescu, după aproape jumătate de veac. Soţia sa, Tudora, trece la cele veşnice. Îndurerat, asemenea tatălui său, care pleca la Mănăstirea Negru Vodă cu al şaselea prunc, şi el, la rându-i, îşi ia mezinul şi îmbracă dimpreună cu el haina monahală. Tată şi fiu! Viitorii monahi Pafnutie şi Gherasim, pe drumul fără întoarcere în zbuciumul lumii.

Dar înainte de a face pasul decisiv, şi-a îndreptat paşii într-un pelerinaj la Ierusalim, pentru a întreba pe Iisus, dacă are binecuvântarea de a îmbrăţişa viaţa monahală, ca ultimul drum în trecerea cea pământească.

Întors de la Ierusalim, când avea în jurul a 60 de ani, s-a hotărât definitiv pentru viaţa monahală. S-a închinoviat la Mănăstirea Mărgineni din Prahova, unde a vieţuit împreună cu fiul său Gherasim, monahul. După ce acesta a plecat în Ţara de peste veac, monahul Pafnutie, Pârvu Mutu, se retrăgea în inima codrilor argeşeni, la schitul de atunci Robaia, unde era stareţ Iosif (atestat din anul 1704), care s-a bucurat să-l primească în sânul obştii pe Pârvu Mutu, pentru a-şi împlini aici canonul schimei mari!

La vârsta de aproximativ 78 de ani, în anul 1735, Pafnutie Pârvu de la Robaia, împăcat, după aproape 60 de ani de zugrăvie bisericească, lucrând pe schelele bisericilor, între Cer şi pământ, acum, cu „dor de cer", merge întru bucuria Sfintei Treimi şi a tuturor Sfinţilor Săi!

El veghează din Paradisul frumuseţilor dumnezeieşti peste Zugravii Bisericii din România şi asupra lucrului mâinilor sale, păstrat în chipurile sfinte din icoane!

Cunoştinţa sfinţeniei vieţii lor s-a transmis din neam în neam până în vremea noastră, spre zidirea duhovnicească şi folosul de obşte al celor ce vor să se mântuiască.

Melodiile Antichităţii, cântecele gregoriene, Palestrina, Bach, Beethoven, Ceaikovski, în sfârşit, muzica electronică sunt redescoperite pas cu pas în această aventură parţial burlescă, nelipsită de fiorul unui autentic dramatism. Ca şi Cucoaneş al lui Mircea Eliade, arhitectul creşte pe parcursul ei, îşi amplifică dimensiunile. El e un mutant muzical, monstruos în genialitatea sa bizară şi inepuizabilă. Centaur al erei tehnologice, el face trup comun cu maşina.

Spectacolul închipuit de imaginea lui în plină deformare produce o oroare sublimă, fascinantă şi irezistibilă:

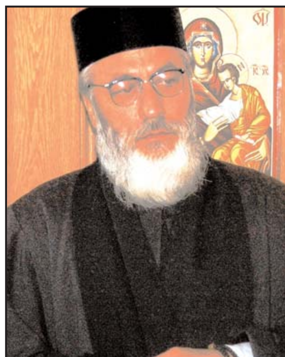
„Corpul său, care trebuie să fi cântărit cel puţin patru sute de kilograme, ajunsese să umple literalmente, cum umple melcul o cochilie, diform, gol şi alburiu, căci hainele plesniseră de mult pe el, toată partea din spate a maşinii, revărsându-se puţin şi prin ferestre. Capul i se sudase de torace, trăsăturile i se mai vedeau doar ca nişte linii fine desenate pe faţa cărnoasă, iar ochii i se uniseră într-un singur ochi panoramic care privea dintr-o dată întreaga maşinărie complicată a pupitrului de comandă al sintetizatorului. Coatele şi antebraţele i se resorbiseră în coaste, aşa că direct din torace îi ieşeau acum două buchete de degete, fiecare cuprinzând câteva zeci de filamente ca nuielele, dar complicat articulate, şi care atingeau neobosit clapele sidefii."

Autorul duce până la ultimele consecinţe această hipertrofiere a biologicului, a dimensiunilor odinioară omeneşti. Odată cu transformarea personajului într-un „supraartist şi un suprainterpret", conturul lui în extensie tinde spre făptura primordială descrisă în poemul *Totul.* Desprinsă cu timpul de receptorul uman, muzica eruptă vulcanic din sintetizatorul său de sunete arde la propriu, carbonizează materia vie. Ea modifică pulsaţiile cosmice, accelerează dinamica stelelor, produce supernove şi găuri negre, consumă întregul Univers. Ajuns de proporţii planetare, interpretul se confundă acum cu o forţă fizică indescriptibilă şi incomensurabilă: în solitudinea lui cosmică e un Dumnezeu care stinge şi regenerează galaxii. Mircea Cărtărescu dă în *Organistul* o proză modernă, mixtură de descripţie „realistă", minuţioasă, şi imaginaţie SF. Umorul şi gustul ororii, acumulările prozaice şi poezia, fantasticul grotesc şi dimensiunea metafizică participă subtil la efectul memorabil al acestei piese splendide, de antologie.

Pârvu Mutu - Sfântul Pafnuție. Temeiuri ale unei canonizări

† Calinic Argeșeanul

Revelația de la Mănăstirea Mamu

Fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui. Dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie și un dram de iubire ca s-o înțelegi (după spusa marelui istoric Nicolae Iorga). Fiecare om are o poveste a lui. Și trebuie să ne oprim și să privim cu luare aminte la povestea celor de lângă noi… Să ne plecăm, dar, împreună, urechea la șoaptele venite peste timp, din epoca brâncovenească, pentru a auzi o poveste de demult... Povestea pașilor unui zugrav muscelean, care a trăit aici, pe aceste plaiuri… Pârvu Pârvescu, zis Mutu…

Povestea noastră va începe, însă, pe alte meleaguri, rememorând prin *a fost odată ca niciodată* vremea în care bucuria artei religioase era deplină și în adâncă relație cu trăirea duhovnicească, aducând acel timp demult apus la noi în bătătură, în pragul sufletului, astăzi, în veacul al XXI-lea.

Pe Valea Mamului, în localitatea Stănești Lunca, în comuna Lungești, la șaptezeci de kilometri de orașul Râmnicu Vâlcea, începe minunata poveste…

Aici se află „mănăstirea ce se chemă Mamul ot sud Vâlcea, care este hramul celui întru sfinți părintele nostru Nicolae Mirlichischi Cidotvoreț, făcătorul-de-minuni, care mai înainte era făcută de lemn și se trăgea despre Buzești." (Radu Greceanu, *Viața lui Constantin Brâncoveanu,* 1711) Mănăstire pictată de „Pârvul i Marin", unde am regăsit minunea Domnului Dumnezeu, care veghează de pe pereții bisericii, aducând în inimile închinătorilor binecuvântarea zugravului hăruit care i-a dat viață. În cea de a doua duminică a lunii martie a acestui an, al 2017-lea de la Nașterea Domnului Iisus Hristos, în 12 zile, când se prăznuiesc Sfinții Teofan Mărturisitorul, Grigorie Dialogul și Simeon, Noul Teolog, după slujba în sobor arhieresc de la Mănăstirea Arnota, unde s-a pomenit noul re-ctitor Gherasim Arhiepiscopul, de pioasă amintire, invitați și însoțiți de Vlădica al locului, Înaltpreasfințitul Varsanufie, noi, cei prezenți, am trecut pragul Mănăstirii Mamu, anterior rememorată. Privind la podoaba diafană țesută din nuanțe de curcubeu, zămislite din culori de apă, extrase din plante, culori venite direct din traista cu daruri a Ziditorului, care înnobilează pereții bătrânului edificiu, în suflet mi s-a așternut pacea binecuvântării zugravului acestei biserici.

Când am intrat în locaș și am văzut pictura, scoasă la lumină de sub praful, fumul, uitarea și neputința vremurilor, m-a învăluit o lumină unică din privirea lui Iisus și a întregului Sobor de Sfinți și am fost cuprins de o mare bucurie duhovnicească.

Pârvu Mutu este un mare sfânt!, am simțit cum un gând a încolțit în minte, unind-o cu inima și dând naștere unei trăiri vrednice de rememorarea Sfântului prăznuit, Simeon, Noul Teolog.

Îndreptându-mă spre Argeș, am trimis un cuvânt de recunoștință Părintelui Patriarh Daniel, căruia i-am mulțumit pentru binecuvântarea pe care mi-a dat-o, de a fi prezent la invitația Vlădicii Varsanufie al Râmnicului, dimpreună cu Vlădica Timotei al Spaniei și Portugaliei, la slujba din obștea chinoviei Arnota.

După două zile, am avut bucuria mare de a fi în convorbire cu Părintele Patriarh Daniel, care, spre marea mea surpriză, mi-a dat ascultare, să întocmesc un sumar documentar pentru pregătirea oficială de canonizare a Zugravului Pârvu Mutu. Simțământul din sufletul nostru s-a răsfrânt prin mijlocirea proniei dumnezeiești și în sufletul Preafericirii Sale, care, convins, ca și noi, de sfințenia zugravului de subțire muscelean, a purces la realizarea pregătirilor de canonizare. Ca un refren venit din altă lume, în lăuntrul meu aud adesea cuvinte cântate, parcă, de coruri de îngeri: *Pârvu Mutu este un mare sfânt!* Un sfânt care a fost recunoscut prin slujba oficiată pe data de 6 august de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în Chinovia Robaiei argeșene. Un sfânt care se va prăznui în fiece an pe data de 7 august, dimpreună cu Sfânta Teodora de la Sihla. Și cu siguranță că nu întâmplător, mai ales că acești doi rugători înaintea Tronului Preasfintei Treimi pentru neamul nostru au fost contemporani, trăind în cea de a doua jumătate a veacului al XVII-lea. Așa cum nu întâmplătoare a fost întrunirea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru aprobarea canonizării Cuviosului Pafnutie Pârvu Zugravul la 4 iulie, data de prăznuire a Sfântului Andrei Rubliov. Minunată și negrăită comuniune a Sfinților lui Dumnezeu, aflați laolaltă în Împărăția Luminii.

(Continuare la pag. 31)

Pârvu Pârvescu Mutu

Spiritualitate, istorie și artă ortodoxă

Număr ilustrat cu picturi ale lui Pârvu Mutu - Sfântul Pafnutie. Fotografii de Marius Ristea, imagini din Bisericile Mănăstirilor Sinaia, Filipeștii de Pădure, Mamu, Aninoasa.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Theodor CODREANU – scriitor, Huși
- Acad. Alexandru BOBOC – București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Cătălin MAMALI – psiho-sociolog, S.U.A.
- Acad. Ioan-Aurel POP – Cluj-Napoca
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Ruxandra CARTIANU – inginer, București
- Sorin BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Lucian COSTACHE – profesor, Pitești
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Jean DUMITRAȘCU – scriitor, Pitești
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- ÎPS CALINIC ARGEȘEANUL – arhiepiscop al Argeșului și Muscelului